

*"Jos ite haluaa muutosta, niin sitten tämä on
hyvä homma"* – Prosessiarviointi rikoksilla
oireileville nuorille kohdistetusta toimintamallista

Teemu Kononen
Helsingin yliopisto
Sosiaalitieteiden maisteriohjelma
Kriminologian opintosuunta
Maisterintutkielma
6/2022

Tiivistelmä

Tiedekunta: Valtiotieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Kriminologian opintosuunta

Tekijä: Teemu Kononen

Työn nimi: *"Jos ite haluaa muutosta, niin sitten tämä on hyvä homma"* – Prosessiarviointi rikoksilla oireileville nuorille kohdistetusta toimintamallista

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Kesäkuu 2022

Sivumäärä: 79 + 5

Avainsanat: nuorisorikollisuus, prosessiarviointi, rikosentorjuntainterventio, sosiaalisen kontrollin teoria, desistanssi

Ohjaaja: Markus Kaakinen

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Tiivistelmä: Maisterintutkielmassa tarkastellaan nuorisorikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn kehitetyn moniammatillisen pilotointiohjelman, NURRI-toimintamallin, toteutusta prosessiarvioinnin näkökulmasta. Toimintamallin kohderyhmänä ovat 12–29-vuotiaat oululaiset nuoret, jotka ovat syyllistyneet yhteen vakavaan tai useampiin toistuviin rikoksiin, ja joilla on ollut mahdollisesti myös muuta ongelmakäyttäytymistä. Tutkielmassa tarkastellaan asiakkaiden kokemuksia toimintamalliin osallistumisesta sekä toimintamallin merkityksiä asiakkaiden elämässä. Lisäksi selvitetään, minkälaisien mekanismien kautta toiminta mahdollisesti vaikuttaa asiakkaiden desistanssiin eli rikosurasta luopumiseen. Tutkielmassa myös taustoitetaan Oulun nuorisorikollisuuden kehitystä tilastojen perusteella.

Tutkielman teoreettisena taustana ovat laadullisen arviointitutkimuksen perspektiivi sekä kriminologinen sosiaalisen kontrollin teoria ja desistanssiteoria. Laadullisen prosessiarvioinnin avulla interventioiden toteutusta tarkastellaan sisältä päin, jolloin saadaan tietoa toiminnan käytännön toteutuksesta ja asiakkaiden kokemuksesta. Prosessiarvioinnilla ei saada tietoa intervention pitkän aikavälin vaikuttavuudesta, mutta sen avulla saadaan tietoa niistä mekanismeista, jotka voivat olla yhteydessä intervention vaikuttavuuteen. Sosiaalisen kontrollin teoria liittyy yksilön ja yhteiskunnan välisiin siteisiin, ja desistanssiteoriassa korostetaan yksilön rikosurasta luopumista ja sen vaiheita.

Aineistona käytetään toimintamallin asiakkaiden haastatteluita. Aineisto kerättiin puolistrukturoitujen teema-haastatteluiden muodossa, ja haastatteluita varten laadittiin teemahaastattelurunko. Haastatteluaineiston analyysissa käytettiin laadullisen sisällönanalyysin sekä temaattisen analyysin menetelmiä. Tilastokatsauksen aineistona hyödynnettiin Rikos- ja pakkokeinotilastoa sekä Kouluterveyskyselyä. Tilastokatsauksen näkökulma on kuvaileva ja vertaileva.

Keskeiset tulokset osoittavat, että haastateltavien kokemukset toimintamalliin osallistumisesta ovat myönteisiä ja hyödyllisiä heidän desistanssiprosessinsa kannalta. Onnistuneeseen asiakaskokemukseen vaikuttavat luottamuksellinen suhde työntekijöiden kanssa, mielekkäät toimintamuodot ja toiminnan vapaaehtoisuus. Toimintamalliin osallistumisella on kokonaisvaltainen merkitys haastateltavien hyvinvoinnin ja desistanssiprosessin ylläpidossa. Osallistumisen aikana haastateltavien elämässä on tapahtunut positiivisia muutoksia riskikäyttäytymisen vähenemisen suhteen. Keskeisiä toiminnan hyödyllisyyttä korostavia mekanismeja ovat työntekijöiden rooli tukihenkilönä, haastateltavien ajattelutapojen muutokset sekä oma motivaatio muutokseen.

Tulokset antavat tukea sosiaalisen kontrollin teorialle. Toimintamalliin osallistumisen myötä tapahtuneet muutokset riskikäyttäytymisessä ja ajattelutavoissa heijastavat sitoutumista yhteiskunnan laillisiin toimintoihin ja yhteiskunnan sääntöjen arvostamiseen. Tulokset tukevat myös desistanssin prosessiluonnetta korostavaa teoriaa, jonka mukaan yksilön rikosurasta luopuminen ei tapahdu yhdessä hetkessä, vaan kyseessä on jatkuva prosessi. Tulosten perusteella esitetään, että jatkossa nuorisorikollisille suunnattujen interventioiden toteutuksessa tulisi huomioida kokonaisvaltainen lähestymistapa asiakkaan ongelmiin. Lisäksi toiminnassa tulisi panostaa luottamuksellisen asiakassuhteen luomiseen. Interventioiden arvioinnissa ja kehittämisessä tulisi huomioida entistä paremmin nuorten omat kokemukset interventioiden toteutuksesta.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Teoria, aikaisempi tutkimus ja tutkimuskysymykset.....	4
2.1 Tutkielman konteksti.....	4
2.2 Teoreettinen viitekehys.....	7
2.2.1 Arviointitutkimus.....	7
2.2.2 Sosiaalisen kontrollin teoria ja desistanssi.....	9
2.3 Aikaisempi tutkimus.....	12
2.3.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja arviointitutkimuksen tietokannat.....	12
2.3.2 Selvityksiä nuorisoriikollisuuteen puuttumisen toimintamalleista.....	15
2.4 Tutkimuskysymykset.....	19
3 Aineisto ja menetelmät.....	20
3.1 Aineisto.....	20
3.2 Analyysimenetelmät.....	25
3.3 Luotettavuus.....	27
3.4 Tutkimuseettisiä näkökohtia.....	28
4 Tilastokatsaus Oulun nuorisoriikollisuustilanteeseen.....	30
4.1 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt.....	30
4.1.1 Tilanne vuonna 2020.....	31
4.1.2 Ikäryhmäkohtainen tarkastelu 2010–2020.....	34
4.1.3 Rikoslajikohtainen kehitys 2010–2020.....	35
4.2 Rikosten uhrin.....	39
4.2.1 Uhrien lukumäärä.....	40
4.2.2 Alaikäiset uhrin rikoslajeittain.....	40
4.2.3 Täysi-ikäiset uhrin rikoslajeittain.....	41
4.3 Kouluterveyskyselyn tuloksia.....	42
4.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa tilastoista.....	45
5 Haastatteluaineiston temaattinen analyysi.....	47
5.1 Lähtötilanne.....	47
5.1.1 Toimintaan ohjautuminen.....	47
5.1.2 Ennako-odotukset ja -asenne.....	49
5.1.3 Suunnitelma ja tavoitteet toiminnan alkaessa.....	49
5.1.4 Kohdistumisen onnistuminen.....	50
5.2 Kokemukset toimintaan osallistumisesta.....	51

5.2.1 Tapaamiset ja toiminnan sisältö.....	51
5.2.2 Työntekijät ja yhteistyö.....	55
5.2.3 Kritiikki toimintaa kohtaan.....	59
5.3 Nurrin merkitys ja rooli elämässä.....	60
5.3.1 Muutokset elämässä.....	60
5.3.2 Käännekohta ja desistanssiprosessi.....	62
5.3.3 Ulkoinen ja sisäinen motivaatio.....	66
6 Johtopäätökset ja pohdinta.....	68
6.1 Keskeiset tulokset.....	68
6.2 Pohdinta.....	69
6.3 Tutkielman rajoitukset.....	72
6.4 Jatkotutkimus.....	73
Kirjallisuus.....	75
Liitteet.....	80
Liite 1: Teemahaastattelurunko.....	80
Liite 2: Tiivistelmä temaattisesta luokittelusta.....	83

1 Johdanto

Suomessa nuorten tekemän rikollisuuden määrän trendi on ollut pääasiassa laskeva viime vuosiin saakka, mutta vuonna 2020 tämä kehitys vaikuttaa pysähtyneen. 2010-luvulla viimeisen vuoden aikana rikoksen tehneiden osuus on vähentynyt, joten rikoskäyttäytyminen keskittyy yhä pienemmälle osalle nuoria. Suurella osalla rikoskäyttäytyminen rajoittuu nuoruuteen, mutta osalla se jatkuu pitkälle aikuisuuteen. (Kaakinen & Näsi, 2021a; Elonheimo, 2010, s. 26, 47–48.) Esimerkiksi väkivaltarikollisuus on yleisempää nuorten kuin vanhempien ikäluokkien kohdalla (Näsi & Danielsson, 2020), ja nuorten tekemä väkivaltarikollisuus on ollut kasvussa viime vuosina (Danielsson, 2022). Ilmiön ympärillä käytävä julkinen mediakeskustelu on myös erittäin aktiivista, eli aihe kiinnostaa asiantuntijoiden lisäksi kansalaisia. Nuorisorikollisuuden ehkäisyyn ja mahdollisen rikoskierteen katkaisemiseen tähtäviä toimenpiteitä ja toimenpiteiden arviointeja siis tarvitaan.

Oikeusministeriössä on kehitetty uusi toimintamalli rikoksilla oireilevien nuorten uusintarikollisuuden, päihteiden käytön ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Sambou & Piispa, 2019). Suomalaisesta palvelujärjestelmästä on aiemmin puuttunut toimintamalli nuorille, joilla rikoskäyttäytyminen on toistuvaa tai vakavaa, mihin oikeusministeriön kehittämällä toimintamallilla on pyritty reagoimaan. Kyseisen toimintamallin pilotointi on aloitettu neljässä suomalaisessa kaupungissa vuoden 2021 alussa. Toimintamallien toteutuksessa on kaupunkikohtaisia eroja, mutta keskeinen niitä yhdistävä tekijä on, että toimintamallit perustuvat moniammatilliseen yhteistyöhön sekä yhden ammattilaisen kokonaisvastuuseen nuoren tilanteesta. Tässä maisterintutkielmassa tarkastellaan Oulun kaupungin Turvallinen Oulu -hankkeen yhteydessä pilotoitavaa NURRI-toimintamallia arviointitutkimuksen, erityisesti kvalitatiivisen prosessiarvioinnin, näkökulmasta.

NURRI-toimintamallin kohderyhmänä ovat 12–29-vuotiaat rikoksilla oireilevat nuoret ja nuoret aikuiset, joilla on taustallaan toistuvia rikoksia tai yksi vakavampi rikos sekä mahdollisesti muuta huolta herättävää käyttäytymistä. Toimintamallin tavoitteena on auttaa nuoria pääsemään irti rikollisesta toiminnasta ja ehkäistä heidän syrjäytymistään.

Toimintaan osallistuminen on asiakkaille vapaaehtoista, ja toimintaan voi osallistua myös asiakkaiden perheitä. (Turvallinen Oulu, 2021a.)

Rikoksantorjuntahankkeiden toteutus saattaa poiketa hankkeiden alkuperäisistä suunnitelmista. Tutkielmassa tarkastellaan prosessiarvioinnin avulla hankkeen käytännön toteutusta asiakkaiden näkökulmasta. Tarkastelu tuottaa rikoksantorjuntahankkeen kannalta arvokasta tietoa siitä, toteutetaanko hanketta suunnitelman mukaan ja minkälaisia kehittämistarpeita hankkeessa ilmenee. Kyseessä on siis toimintamallin toteutuksen kuvaus ja sen kehitykseen tähtäävä arviointi asiakkaiden näkökulmasta. Tutkielman tarkoituksena ei kuitenkaan ole selvittää toimintamallin vaikuttavuutta (mikä vaatii erilaisen arviointiprosessin), mutta prosessiarvioinnin avulla voidaan saada tietoa niistä mekanismeista, jotka voivat heijastua toimintamallin lopullisiin tuloksiin. (Robson, 2001, s. 80–84; Kivivuori ym., 2018, s. 348–349.)

Koska kyseessä on toimintamallin pilotointi, on sen tutkiminen asiakkaiden näkökulmasta tärkeää, jotta heidän kokemuksensa ja toiminnalle annetut merkitykset pääsevät esille. Tällaisen pilotointimallin tutkiminen tuottaa uutta tietoa rikoksantorjunnasta. Havaintoja on mahdollista hyödyntää toiminnan ja palvelujärjestelmän kehittämisessä. Toimintamallin tutkiminen on tärkeää kriminologian kannalta myös sen vuoksi, koska se on vahvasti yhteydessä kriminologiseen rikosuratutkimukseen ja rikosurasta luopumiseen eli desistanssiin. Desistanssiin vaikuttavat tekijät voidaan jakaa karkeasti rakenteellisiin ja subjektiivisiin tekijöihin, joiden havaitsemisessa prosessiarvioinnilla on oma osuutensa. (Kivivuori ym., 2018, s. 202–210.)

Yleisesti rikollisuuden kontrollijärjestelmän, rikosten seurausten ja rikostorjunnan aiheuttamat kokonaiskustannukset suomalaiselle yhteiskunnalle ovat varsin suuret: vuonna 2013 vähintään 12,7 miljardia euroa eli 6,5 % bruttokansantuotteesta (Hinkkanen, 2014). Lisäksi yksittäisestä syrjäytyneestä henkilöstä aiheutuvat kustannukset voivat olla merkittäviä (Hilli ym., 2017). Varhaisessa vaiheessa tapahtuvalla rikosuran päättymisellä voi siis olla positiivisia vaikutuksia sekä yksilötasolla rikoksen tekijän ja uhrien elämään että myös yhteiskunnan talouden kannalta.

Tutkielman seuraavassa luvussa kuvataan tarkemmin tutkielmassa tarkasteltava toimintamalli, tutkielman teoreettinen tausta sekä aiempi samasta temasta tehty tutkimus. Teoreettiseen taustaan liittyy sekä arviointitutkimuksen viitekehys että kriminologinen sosiaalisen kontrollin teoria. Luvun lopuksi esitetään tutkimuskysymykset. Kolmannessa luvussa esitetään tutkimusaineisto sekä siihen sovellettavat analyysimenetelmät. Neljännessä luvussa kuvataan Oulun nuorisoriikollisuustilannetta tilastojen valossa, ja viidennessä luvussa esitetään haastatteluaineiston analyysi. Viimeisessä luvussa tulokset kootaan yhteen, esitetään johtopäätökset ja pohditaan tutkielman rajoituksia.

2 Teoria, aikaisempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Tässä luvussa kuvaillaan aluksi tutkielman konteksti, jonka yhteydessä esitellään tutkielmassa tarkasteltava NURRI-toimintamalli sekä sen kehittämiseen vaikuttanut oikeusministeriön laatima selvitys. Tämän jälkeen käsitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, jonka keskiössä on arviointitutkimuksen perspektiivi. Sen lisäksi esitellään de-sistanssin sekä sosiaalisen kontrollin teoriaa, joiden yhteyttä voidaan myöhemmin peilata tutkimustuloksiin. Aikaisemman tutkimuksen yhteydessä käsitellään sekä suomalaisessa että kansainvälisessä kontekstissa tehtyä tutkimusta, ja lisäksi käydään läpi keskeisten kriminologisten arviointitutkimuksen tietokantojen sisältö. Luvun lopuksi esitetään tutkielman tutkimuskysymykset.

2.1 Tutkielman konteksti

Tässä tutkielmassa arvioitava toimintamalli pohjautuu oikeusministeriön laatimaan selvitykseen tarpeesta luoda uudenlainen toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille. Toimintamallin tavoitteena on rikollisuudesta irtautuminen ja pitkäaikaisen syrjäytymisen ehkäisy. Selvityksessä muun muassa esitetään, että uudessa toimintamallissa rikoksilla oireilevien nuorten palvelut keskitetään niin, että yhden nuoren asioista kokonaisvastuu on yhdellä työntekijällä, jonka on tarkoitus olla mukana koko prosessin ajan. Toimintamalli perustuu moniammatilliseen yhteistyöhön ja sen toteutuksessa on mukana useita yhteistyötahoja, joiden palveluiden piiriin nuori voidaan ohjata yksilöllisen systemaattisen tilannearvion perusteella. Pääasiallisena kohderyhmänä ovat nuoret, joiden rikoskäyttäytyminen on toistuvaa tai vakavaa sekä muun huolta herättävän käyttäytymisen perusteella syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Toiminnan lähtökohtana on nuoren yksilölliset tarpeet. (Sambou & Piispa, 2019.) Esitettyjen toimintamallien pilotointi on käynnistynyt Oulussa, Rovaniemellä, Turussa ja Vantaalla vuoden 2020 lopussa tai vuoden 2021 alussa.

Edellä esitettyyn selvitykseen perustuvaa toimintamallia pilotoidaan Oulussa NURRI-toimintamallilla, joka on käynnistynyt vuoden 2020 loppupuolella ja sen on tarkoitus jatkaa ainakin vuoden 2022 loppuun saakka. NURRI-toimintamalli on Turvallinen Oulu

-hankkeen yksi osa-alue. Muita hankkeeseen kuuluvia osa-alueita ovat esimerkiksi psykososiaalista tukea nuorille nopeasti tarjoava Walk-In-vastaanotto sekä kaduille iltaisin ja viikonloppuisin nuoria kohtaamaan jalkautuva Kaasi-tiimi. (Turvallinen Oulu, 2021a.)

NURRI-toimintamallin myötä rikoksilla oireilevien nuorten asiakkaiden asioiden kokonaisvastuu on tarkoitus keskittää yhdelle työntekijälle. Oulussa on aiemmin ollut haasteena, että avun tarpeessa olevan nuoren ympärillä on eri toimijoita, mutta varsinaista avun tarpeen järjestämisen kokonaisvastuuta ei ole ollut kenelläkään toimijalla. Oulussa ei myöskään ole ollut aiemmin toiminnassa vastaavaa moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvaa toimintamallia. NURRI-tiimiin kuuluu eri alojen asiantuntijoita, kuten sosiaalityöntekijä, nuorisotyön ohjaaja ja rikosseuraamustyöntekijä. Lisäksi moniammatillisuutta korostaa asiakkaalle muodostettava asiantuntijoiden verkosto, johon voi kuulua asiakkaan tarpeen mukaan henkilöitä esimerkiksi päihdepalveluista, oppilashuollosta ja poliisilaitokselta. (Oulu, 2020; Turvallinen Oulu, 2021a.)

Mark Lipsey (2009) on jaotellut meta-analyysissään nuorisorikollisille suunnatut interventiot erilaisiin luokkiin interventioiden sisältöjen ja tavoitteiden perusteella. Hänen määrittelemänsä monipalvelumallin (*multiple coordinated services*) voi tulkita kuvastavan parhaiten moniammatillista NURRI-toimintamallia, koska Lipsey'n mukaan kyseisessä mallissa korostuu esimerkiksi nuorelle tehtävä yksilöllinen palvelusuunnitelma ja mahdollinen ohjaaminen erilaisten palvelutyyppeihin. Muita Lipsey'n esittämiä interventiotyyppejä ovat muun muassa erilaiset neuvontainterventiot sekä restoratiiviseen lähestymistapaan perustuvat interventiot.

NURRI-toimintamallin asiakaskohderyhmänä ovat 12–29-vuotiaat rikoksiin syyllistyneet oululaiset nuoret ja nuoret aikuiset sekä heidän perheensä. Nuorilla voi olla taustallaan yksi vakavampi rikos tai toistuvia rikoksia, sekä mahdollisesti muuta poikkeavaa käyttäytymistä, kuten runsasta päihteidenkäyttöä tai poissaoloja koulusta. Tässä yhteydessä vakaviksi rikoksiksi luokitellaan väkivalta- ja huumerikokset, törkeät rikosnimikkeet sekä sellaiset, joissa alaikäinen on poliisilla kiinniotettuna tai jos teot viittaavat vä-

kivaltaiseen ekstremismiin. Toistuvat rikokset määritellään poliisille tulleiden tutkintapyyntöjen tai tuomioiden perusteella. (Turvallinen Oulu, 2021b.)

Tavoitteena on sitouttaa toimintamalliin 15–25 asiakasta vuosittain. Asiakkaat voivat ohjautua toimintamallin piiriin eri reittejä, mutta pääosin se tapahtuu viranomaisyhteistyönä. Lisäksi ohjautumiseen vaikuttaa esimerkiksi se, onko asiakas lastensuojelun asiakas tai täysi-ikäinen. Lähtökohtana on, että toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista ja siihen pyydetään aina nuoren ja tarvittaessa hänen vanhempansa suostumus. Toimintamallin asiakkaille tehdään yksilöllinen suunnitelma, jossa määritellään tarvittavat palvelut ja tukimuodot. Näin ollen myös asiakkuuden kesto määrittyy yksilöllisesti. Asiakkuuden päättymisen jälkeen asiakkaan tilannetta seurataan ja häneen ollaan yhteydessä viimeistään vuoden kuluttua asiakkuuden päättymisestä. (Oulun kaupunki, 2020; Turvallinen Oulu, 2021b.)

Rikoksentorjuntaan tähtäävät toimintamallit jaotellaan usein primaarisiin, sekundaarisiin ja tertiäärisiin interventioihin. Primaarisessa rikoksentorjunnassa korostuu yleinen rikosten ennaltaehkäisy esimerkiksi ympäristösuunnittelun ja sosiaalipolitiikan keinoin. Sekundaarisessa rikoksentorjunnassa on myös ennaltaehkäisyn piirteitä, mutta sekundaariset mallit on suunnattu yksilöille tai ryhmille, joilla on kohonnut riski rikoskäyttämiseen. Tertiääriset rikoksentorjuntaohjelmat ovat lähtökohdiltaan kuntouttavia ja ne ovat kohdistettu rikosaktiiviselle joukolle. (Kivivuori ym., 2018, s. 349–362.) Tässä luvussa esitetyn NURRI-toimintamallin kuvauksen perusteella toimintamallia voidaan pitää tertiäärisenä rikoksentorjuntaohjelmana: kohderyhmään kuuluvat jo rikoksiin syylistyneet nuoret, joiden rikoskierre pyritään katkaisemaan.

NURRI-toimintamallilla on selkeä tilaus Oulussa, koska vastaavanlaista mallia ei ole kaupungissa aiemmin ollut. Noora Hästbacka ja Lotta Haikkola (2019a, s. 72–74) ovat kuvanneet Oulussa toimivaa poliisivetoista nuorisorikostutkintaryhmää, joka käsittelee alaikäisten rikosasiat. Nuorisorikostutkintaryhmän työ kuitenkin painottuu rikosoikeudelliseen prosessiin eikä se siten ole varsinaisesti tukimalli nuorelle. Ryhmän kanssa työskentelevä sosiaaliohjaaja tekee ensiarvion nuoren tilanteesta, on mukana kuulusteluissa ja oikeusistunnoissa ja voi tarvittaessa tehdä lastensuojeluilmoituksen, jonka

myötä nuori pääsee toivottavasti tuen piiriin. Mallin ongelmaksi on luonnehdittu kokonaisvastuuhenkilön puuttumista sekä ryhmän ja tukitoimien välistä heikkoa yhteyttä, joihin nyt tarkasteltavalla toimintamallilla on tarkoitus kiinnittää huomiota.

2.2 Teoreettinen viitekehys

2.2.1 Arviointitutkimus

Nykyisenkaltaisen sosiaalitieteellisen arviointitutkimuksen, erityisesti vaikuttavuuden arvioinnin, historia voidaan paikantaa alkaneeksi 1950–1960-luvun Yhdysvalloissa. Sen yleistymiseen ja laajenemiseen vaikutti erityisesti yhteiskunnalliset uudistukset, hyvinvointiyhteiskuntien rakentaminen ja julkisen hallinnon laajentuminen. Arviointikäytäntöjen vakiintuminen Suomessa osana julkista päätöksentekoa tapahtui verrattain myöhään 1990-luvulla, vaikka arviointeja on aikaisemminkin harjoitettu jossain määrin. (Rajavaara, 2007, s. 38–43.) Arviointitutkimuksen kentällä on käyty kiistoja kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen sekä vaikuttavuus- ja prosessiarviointien välillä ennen kuin kaikkien näiden osapuolten tarpeellisuus ja arvo on yleisesti hyväksytty (Holmila, 1999, s. 46–47).

Kriminologian kentällä arviointitutkimusta pidetään soveltavana kriminologiana, joka tukee kriminologista perustutkimusta. Sekä prosessi- että vaikuttavuusarvioinnin kautta voidaan ikään kuin testata kriminologisten teorioiden soveltuvuutta rikollisuuden selittäjinä. Kriminologisen arviointitutkimuksen kumuloitua tieto myös vaikuttaa osaltaan kriminaalipolitiikan, kriminaalipoliittisten toimien ja turvallisemman yhteiskunnan kehittämiseen. (Kivivuori ym., 2018, s. 369–374.)

Prosessiarvioinnin ja vaikuttavuusarvioinnin tuottamat tiedot tukevat ja täydentävät toisiaan. Pelkästään interventioiden vaikuttavuusarvioinnilla ei välttämättä ole tarpeeksi käyttöarvoa, jos ei tiedetä millä tavalla interventiot ovat vaikuttaneet; on siis kiinnitettävä huomio myös toimenpiteiden toteutukseen ja käytäntöihin. Interventioilla on lähtökohtaisesti jonkinlainen suunnitelma niiden toteuttamiseksi, mutta interventioiden vaikutusten lisäksi on syytä tarkastella prosessiarvioinnin keinoin, toteutettiin-alkuperäinen suunnitelma käytännössä, jolloin voidaan puhua implementaation integriteetistä.

(Patton, 1997, s. 195–200; Kivivuori ym., 2018, s. 348.) Colin Robson (2001, s. 77–80) erottelee neljä arvioinnin kohdetta, jotka toimivassa interventiossa tulisi suorittaa oikeassa järjestyksessä: tarpeet, prosessit, vaikutukset ja tehokkuus. Edellinen arvioinnin kohde siis tukee aina seuraavasta kohteesta saatavia tuloksia. Tämän tutkielman intressinä on tuottaa tietoa erityisesti intervention käytännön prosessista asiakasnäkökulmasta laadullisin menetelmin.

Prosessiarvioinnissa tarkastellaan siis intervention toteutusta ikään kuin sisältäpäin. Tällaisessa arvioinnissa voidaan olla kiinnostuneita esimerkiksi intervention heikkouksista ja vahvuuksista, konkreettisesta toiminnasta, osallistujien kokemuksista; mitä interventiossa tapahtuu ja kuinka sitä todellisuudessa toteutetaan suhteessa suunnitelmaan. Myös tämä mahdollistaa hieman erilaisia näkökulmia arviointiin, kun voidaan haastatella intervention ja arviointinäkökulman luonteesta riippuen esimerkiksi sen käytännön toteuttajia, asiakkaita tai (nuorten ollessa asiakkaina) asiakkaiden vanhempia. Prosessiarvioinnin yhteydessä kerättyjä tuloksia on myös mahdollista käyttää toiminnan kehittämiseen. (Patton, 1997, s. 206–207.)

Edellä esitettyä intervention sisältäpäin tarkastelua on verrattu myös "mustaan laatikkoon". Tällöin ajatellaan, että intervention ja sen avulla saavutettujen tulosten välissä on musta laatikko, jonka sisälle on tarkasteltava, jotta on mahdollista selvittää intervention lopullisiin tuloksiin vaikuttaneita mekanismeja: mitkä asiat ovat vaikuttaneet havaittuihin tuloksiin sekä miksi interventiolla ja tuloksilla on tietynlainen yhteys. (Sampson, Winship & Knight, 2013, s. 593–598.)

On yleistä, että interventioiden toteutuksen yhteydessä tulee esille erilaisia ongelmia ja käännteitä, jolloin toteutus ei vastaa täysin suunniteltua. Ongelmat voivat nousta esille yhtä lailla intervention toteuttajien tai sen kohteiden näkökulmista. Ongelmia voivat aiheuttaa esimerkiksi intervention toteuttajien erilaiset odotukset, heidän keskinäiset viestintäongelmat tai vastoinkäymisiin reagoiminen. Myös toteuttajien vaihtuminen kesken intervention tai toteuttajien liian vähäinen määrä voivat aiheuttaa ongelmia. Lisäksi on mahdollista, että intervention toteuttaminen suunnitelman mukaan ei alunperinkään ol-

lut mahdollista esimerkiksi aikataulullisesti, jolloin ongelma onkin suunnittelussa. (Patton, 1997, s. 200–204.)

2.2.2 Sosiaalisen kontrollin teoria ja desistanssi

Tutkielman aiheen ja tutkittavan intervention kannalta keskeisinä kriminologisina teorioina voidaan pitää sosiaalisen kontrollin teoriaa sekä rikosurasta luopumista eli desistanssia. Tutkielman tuloksia voidaan myöhemmin tarkastella suhteessa näissä teorioissa esitettyihin väitteisiin rikollisuuden tai rikollisuuden loppumisen selittäjinä.

Travis Hirschi (2002, s. 16–30) esittää sosiaalisen kontrollin teorian rikollisuuden selittäjänä. Teorian keskiössä on ajatus yksilön sitoutumisesta yhteiskunnallisiin instituutioihin, rakenteisiin ja verkostoihin: rikollisuus on todennäköisempää, jos yksilön kiinnittyminen yhteiskunnan eri osa-alueisiin on heikkoa. Hirschin mukaan yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden ja siten sosiaalisen kontrollin ulottuvuuksia on kaikkiaan neljä: tunnepohjainen sitoutuminen läheisiin ihmissuhteisiin (*attachment*), institutionaalisiin rakenteisiin sitoutuminen (*commitment*), osallistuminen laillisiin toimintoihin (*involvement*) sekä yhteiskunnan sääntöjen ja arvojen arvostaminen ja niihin uskomisen (*belief*). On myös huomattava, että mainitut neljä sosiaalisen kontrollin ulottuvuutta eivät ole toisistaan erillisiä ja riippumattomia, vaan niillä on läheiset suhteet keskenään.

Tunnepohjainen sitoutuminen ihmissuhteisiin viittaa siihen, että yksilö arvostaa läheisiä ihmissuhteitaan, eikä hän tällöin rikollisella käyttäytymisellä halua vaarantaa näitä suhteita ikään kuin pettämällä toisen osapuolen odotukset. Ilman merkityksellisiä ihmissuhteita vastaavaa moraalista rajoitetta rikoksen tekemiselle ei välttämättä ole. Toinen sosiaalisen kontrollin ulottuvuuksista viittaa erityisesti motivoituneeseen sitoutumiseen yhteiskunnallisiin instituutioihin. Myös tässä yhteydessä voidaan ajatella sitoutumista läheisiin ihmissuhteisiin, mutta toisaalta myös esimerkiksi sitoutumista työhön: työn mahdollisuutta ei haluta riskeerata rikosten tekemisen myötä. Rikollisuuden todennäköisyys vähenee, kun yksilö kokee sitoutuvansa näihin instituutioihin. (Hirschi, 2002, s. 16–21.)

Kolmas sosiaalisen kontrollin ulottuvuus, laillisiin toimintoihin osallistuminen, viittaa ajankäyttöön ja on vahvasti yhteydessä esimerkiksi koulunkäyntiin ja työntekoon. Mikäli yksilö on tässä suhteessa toimeton eikä osallistu tällaisiin toimintoihin, hänellä on enemmän ylimääräistä aikaa ja siten aikaa rikosten tekemiselle. Viimeisessä sosiaalisen kontrollin ulottuvuudessa huomio kohdistuu yhteiskunnassa vallitseviin sääntöihin ja arvoihin. Tällöin keskeistä on, kokeeko yksilö uskovansa näihin arvoihin ja niiden normatiivisuuteen ja siten pidättäytyy rikollisesta käyttäytymisestä. (Hirschi, 2002, s. 21–26.)

Myös Sampson ja Laub (1997, s. 9–11) käsittelevät sosiaalista kontrollia ja sosiaalisten siteiden merkitystä rikollisuuden selittäjänä. Heidän näkemyksensä on Hirschiin verrattuna dynaamisempi ja pohjautuu yksilön elämänkaareen ja siinä tapahtuviin muutoksiin, jotka ovat usein merkittäviä elämäntapahtumia, kuten työpaikan saaminen. Tällaisia muutoksia pidetään sosiaalisia siteitä vahvistavina käännekohtina elämänkaareessa. Elämän käännekohdat voivat olla myös negatiivisia, ja niillä nähdään olevan yhteys rikokäyttäytymiseen. Sampsonin ja Laubin näkemys korostaa desistanssiin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, mutta yhtä lailla desistanssiprosessi voi alkaa yksilön subjektiivisista pyrkimyksistä. Tällöinkin esimerkiksi työpaikka tukee desistanssiprosessia, mutta muutoksen alkuperä on ennemminkin yksilön identiteetti muutoksessa. (Kivivuori ym., 2018, s. 205–207.)

Torbjørn Skardhamar ja Jukka Savolainen (2014) ovat esittäneet Sampsonin ja Laubin elämänkaaren käännekohtia korostavaa teoriaa vastaan erilaisen näkökulman. Skardhamarin ja Savolaisen tutkimuksessa korostetaan juuri yksilön omaa päätöstä ja maturaatiota desistanssin käynnistäjänä ja ylläpitäjänä. He havaitsivat työllistymistä käsittelevässä tutkimuksessaan, että yksilön desistanssiprosessi käynnistyy usein jo ennen elämän käännekohtaa, eli tässä tapauksessa työllistymistä.

Desistanssia ei siis välttämättä tule ymmärtää ainoastaan yksittäisenä tapahtumana tai päätepisteenä, jolloin henkilön rikosten tekeminen päättyy yhtäkkiä. Sen sijaan desistanssia voidaan tarkastella myös prosessina, jonka aikana rikosten tekeminen hiljalleen vähentyy ja lopulta kenties loppuu kokonaan. Tällainen desistanssiprosessi ei kuitenkaan tapahdu itsestään, vaan rikoksentekijän on itse oltava aktiivinen desistanssin edis-

tämiseksi. (Kivivuori ym. 2018, s. 204–205.) Desistanssin prosessiluonteeseen liittyen on esitetty erilaisia näkemyksiä desistanssiprosessin vaiheista: esimerkiksi primarisella desistanssilla on tarkoitettu desistanssin käynnistävää muutosta ja sekundaarisella desistanssilla vastaavasti on viitattu laajemmin henkilön identiteettimuutokseen rikoksentekijästä ei-tekijäksi. Toisaalta kolmivaiheisessa desistanssimallissa on esitetty, että aluksi tapahtuu yksilön sisäinen muutos, sen jälkeen varsinaisten tekojen lopettaminen, jonka jälkeen käynnistyy varsinainen desistanssi- ja kuntoutusprosessi. (Rocque, 2017, s. 59–61.)

Rikosuran päättymistä voidaan tarkastella myös desistanssoptimismien näkökulmasta, jolla viitataan rikoksentekijän omiin käsityksiin tulevasta rikoskäyttäytymisestään. Esimerkiksi itsekontrolliteoriaan nojaavassa lyhytaikaisvangeille tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että omaa mahdollista rikosuran jatkuvuutta voidaan jossain määrin ennustaa. Jos henkilö ajattelee tekevänsä tulevaisuudessa tiettyjä rikoksia, niin todennäköisesti hän myös tekee niitä verrattuna siihen joukkoon, joka ei ajattele tekevänsä kyseisiä rikoksia. (Kivivuori ym., 2012; Kivivuori ym., 2018, s. 208.)

Nuorisrikollisuuteen ja rikosuratutkimuksen teoriaan liittyy keskeisesti myös Terrie Moffittin (1993) esittämä jako kahteen erityyppiseen rikosuraan. Hän esittää, että nuoruudessa tapahtuva rikoskäyttäytyminen on suhteellisen yleistä, ja osalla ihmisistä rikoskäyttäytyminen rajoittuu juuri nuoruuteen, jonka jälkeen se vähenee tai päättyy (*adolescence-limited antisocial behavior*). Nuoruuteen painottuva rikoskäyttäytyminen selittyy esimerkiksi sosiaalisella matkimisella tai hyötyjen saavuttamisella. Toinen rikosuratyyppeistä taas liittyy koko elämän jatkuvaan rikoskäyttäytymiseen, joka on alkanut jo varhain (*life-course-persistent antisocial behavior*). Tämän ryhmän rikoskäyttäymistä selitetään esimerkiksi neurolopsykologisilla ongelmilla tai perityillä ominaisuuksilla.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Tässä tutkielmassa tarkasteltava toimintamalli on melko uusi, joten suoraan siihen liittyvää arviointitutkimusta ei ole tässä vaiheessa saatavilla. Luvun ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan nuorisorikollisuuden ehkäisyyn liittyviä moniammatillisia toimintamalleja kansainvälisessä kontekstissa ja käydään läpi keskeiset kriminologiset arviointitutkimuksen tietokannat. Luvun toisessa alaluvussa tarkastellaan suomalaista tutkimusta teemaan liittyen. Kyseinen alaluku keskittyy Nuorisotutkimusseuran toteuttamaan valtioneuvoston kanslian tutkimushankkeeseen, jonka oikeusministeriö tilasi uuden nuorisorikollisuuden ehkäisyn pilotointihankkeen valmistelun taustaselvitykseksi. Lisäksi esitellään sisäministeriön vertailu pohjoismaisista nuorisorikollisuuteen puuttumisen malleista.

2.3.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja arviointitutkimuksen tietokannat

Aikaisemman tutkimuksen hakemisessa tulisi pyrkiä systemaattiseen hakutapaan, jonka avulla pystytään välttämään vahvistamisharha ja saavuttamaan mahdollisimman objektiivinen lopputulos. Tutkimusten etsimisessä ja valikoimisessa ei siis ole tarkoitus tuoda esille esimerkiksi henkilökohtaisia mieltymyksiä tutkimusten hyvyyden suhteen. (Kivivuori, 2021.) Tämän tutkielman aiheen ja metodologian kannalta aikaisemman tutkimuksen systemaattisessa haussa pyrittiin löytämään nuorisorikollisuuden ehkäisyyn tähtäävien moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvien interventioiden prosessiarviointitutkimusta. Hakutietokannoista hyödynnettiin EBSCO:a, Google Scholaria sekä Scopusia. Hakulausekkeita kokeiltiin erilaisia, ja niihin sisällytettiin sanoja seuraavasta joukosta: *evaluation, assessment, multidisciplinary, multi-professional, collaboration, intervention, juvenile, adolescent, youth, delinquency, recidivism, offending*. Haut kohdistettiin otsikkoon, abstraktiin tai avainsanoihin. Lisäksi käytettiin tarvittaessa hakusanojen katkaisua useampien tulosten löytämiseksi. Hakujen tulokset myös rajattiin englanninkielisiin vertaisarvioituihin tutkimuksiin, jotka ovat julkaistu aikaisintaan vuonna 2010.

Tutkielman aiheen ja metodologian kannalta sopivia laadullisin menetelmin tehtyjä prosessiarviointitutkimuksia löytyi niukasti, ja varsinkin nuorten asiakkaiden näkökulma

pääsi harvoin esille. Koska tutkielma on luonteeltaan prosessiarviointi, on vaikuttavuusarvioinnit jätetty aikaisemman tutkimuksen ulkopuolelle. On myös huomattava, että seuraavaksi esitettävät aikaisemman tutkimuksen tulokset eivät täysin vastaa tässä tutkielmassa tarkasteltavaa NURRI-toimintamallia, mutta ne liittyvät kuitenkin jollakin tapaa moniammatilliseen nuorisorikollisuuden ehkäisyyn.

Koidu Saia ym. (2020) tarkastelivat Virossa toteutettua toimintamallia käsittelevässä prosessiarviointitutkimuksessa haastatteluaineiston avulla moniammatillisen yhteistyön toimivuutta nuorisorikollisille tarkoitetussa kuntoutusmallissa, jonka asiakkaat olivat samanaikaisesti sekä lastensuojelun että nuoriso-oikeusjärjestelmän piirissä. Kyseisessä mallissa jokaisella asiakkaalla ja hänen perheellään on yksi vastuuhenkilö, jonka roolin ja merkityksen koettiin olevan hyödyllinen kuntoutusprosessin aikana. Vastuuhenkilön tärkeyttä korosti esimerkiksi se, että häneen voitiin tarvittaessa ottaa yhteyttä, kun aiemmin ei oltu välttämättä tiedetty, kehen ammattilaiseen tulisi olla yhteydessä missäkin asiassa. Lisäksi vastuuhenkilön roolin koettiin olevan tärkeä ikään kuin asiakkaiden asioihin liittyvien ammattilaisista koostuvan verkoston solmukohtana ja yleisenä tukihenkilönä.

Saian ym. (2020) tutkimuksessa kuntoutusmallin työntekijöiden roolin hyödyllisyyttä asiakkaiden näkökulmasta korosti se, että he olivat saaneet asiakkaat ymmärtämään ongelmallisen käyttäytymisensä ja työskentelmään käyttäytymisen muutoksen edistämiseksi. Asiakkaat myös korostivat vastuuhenkilön ja työntekijöiden roolia ”ammattilaisystäväenä” (*professional friend*). Vanhemmat ja asiakkaat arvostivat luottamuksellista suhdetta työntekijöihin, ja ettei työntekijöiden lähestymistapa asiakkaiden ongelmiin ollut syyttävä. Kriittisempi näkemys vanhempien ja asiakkaiden näkökulmasta oli, että he olisivat halunneet päästä aktiivisemmin osallistumaan asiakkaita koskeviin arviointitapaamisiin ja muihin tilaisuuksiin.

Sonia Jain ym. (2018) arvioivat kalifornialaisen moniammatillisuuteen perustuvan *Second Chance* -palvelukokonaisuuden toimeenpanoa toteuttajien ja sidosryhmien näkökulmasta. Ohjelmassa vankilasta tai muusta laitoksesta vapautuneille nuorisorikollisille ja heidän perheilleen tarjotaan moniammatillista tukea ja ohjataan sopivien palveluiden

piiriin. Ammattilaiset kokivat hyödylliseksi nuorten tarpeiden kokonaisvaltaisen moniammatillisen arvioinnin lisääntymisen erilaisten arviointityökalujen avulla. Toisaalta tällaisen arviointidatan hyödyntämisessä ja tiedon jakamisessa mainittiin olevan puutteita ja epäjohtonmukaisuutta asiakkaiden tilannetta ajatellen. Myös eri toimijoiden välinen moniammatillinen yhteistyö koettiin sinänsä hyödyllisenä ja nuorten yleistä tilannetta parantavana seikkana, joskin juuri tiedonkulku ja eri toimijoiden intressit ja käytännöt saattoivat haitata toiminnan toteuttamista ja näyttäytyä sen myötä asiakkaillekin monimutkaisena. Tutkimuksessa suositellaan, että asiakkaiden perhe huomioidaan paremmin prosessin aikana.

Stephen Kapp ym. (2013) tarkastelivat tutkimuksessaan asiakkaiden, heidän vanhempiensa sekä ammattilaisten kokemuksia mielenterveyspalveluiden sekä nuoriso-oikeusjärjestelmän yhteistyöstä ja toiminnan toteuttamisesta. Mallin asiakkaat olivat sellaisia nuoria, jotka olivat samanaikaisesti molempien palveluiden piirissä. Tutkimuksessa esiintyi hieman eriäviä näkemyksiä joistakin asioista. Esimerkiksi ammattilaisten vapaa-uoitoisemman kommunikaation tiedonvaihdon suhteen koettiin rakentavan luottamusta, mutta joidenkin mielestä tällaista kommunikaatiota ei ollut tarpeeksi. Myös viralliset menettelytavat koettiin toimiviksi, mutta toisaalta joidenkin asioiden suhteen ei ollut selkeitä yhteisiä käytäntöjä, mikä vaikeutti yhteistyötä ja aiheutti väärinymmärryksiä. Ongelmallisena nähtiin myös eri alojen ammattilaisten erilaiset ajattelutavat liittyen asiakkaiden asioiden hoitoon sekä työntekijäkohtaiset asiakasmäärät. Toimivan yhteistyön edellytyksiksi mainittiin esimerkiksi ammattilaisten hyvä tavoitettavuus ja avoimuus.

Susan Ehrhard-Diezel ym. (2016) tutkivat hankkeen toteutusta, jonka tarkoituksena oli tuoda nuorten rikosprosessin alkuosaan moniammatillisia käytäntöjä poliisien, rikosseuraamustyöntekijöiden ja järjestötoimijoiden yhteistyöllä. Hankkeen tavoitteena oli estää syytettyjä nuoria ajautumasta syvemmälle rikoskierteeseen. Työntekijähaastatteluiden perusteella koettiin yleisesti hyväksi, että poliisin tukena päätöksenteossa, esimerkiksi nuoren seuraamuksia arvioitaessa, oli myös rikosseuraamus- ja järjestötyöntekijöitä, joskin osa poliiseista oli tällaista yhteistyötä vastaan. Aluksi kaivattiin myös selkeämpää eri toimijoiden roolien ja yleisten käytäntöjen selkeyttämisten, mihin tehtiinkin myö-

hemmin parannuksia. Osa järjestötoimijoista olisi kaivannut enemmän tietoa asiakkaan seurannasta, joka ei usein välittynyt heille asti.

Rikoksantorjunnan arviointitutkimuksen tietokannassa on tällä hetkellä 21 rikoksantorjuntaan keskittyvää suomalaista arviointitutkimusta. Tietokanta sisältää 16 vaikuttavuusarviointia, 4 prosessiarviointia ja yhden systemaattisen katsauksen. Tietokannassa olevista arviointitutkimuksista mikään ei käsittele moniammatillista yhteistyötä suhteessa nuorisorikollisuuteen, josta tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita, mutta näitä kahta teemaa käsitellään joissakin tutkimuksissa erikseen. On huomattava, että tietokantaan tallennetaan vain tutkimukset, jotka tutkijat ovat itse sinne ilmoittaneet. (Rikoksantorjuntaneuvosto, 2022.)

Myöskään Campbell Collaboration -tietokannan kriminologista vaikuttavuusarviointitutkimusta kokoavassa Crime and Justice -osiossa ei ollut tämän tutkielman kannalta sopivia katsauksia, joita oli kirjoitushetkellä yhteensä 60 kappaletta. Osa katsauksista liittyi nuorisorikollisuuden vähentämiseen, mutta niissä käsitellyt interventiot eivät vastanneet tämän tutkielman kannalta olennaisinta eli moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvia interventioita, vaan esimerkiksi nuorisovankilassa tapahtuvia tai muuten oikeusjärjestelmän kontrolloimia interventioita. (Campbell Collaboration, 2022.)

2.3.2 Selvityksiä nuorisorikollisuuteen puuttumisen toimintamalleista

Noora Hästbacka ja Lotta Haikkola (2019b) ovat kartoittaneet Suomen eri kaupungeissa toteutettuja interventioita ja toimintamalleja nuorten rikollisuuteen puuttumiseksi. Selvitykseen kerättiin tiedot yhteensä 64 kaupungista, joista 30 kaupungissa ei ollut minkäänlaista nuorisorikollisuuteen liittyvää ohjelmaa tai toimintamallia. Muissa kaupungeissa oli yksi tai useampi tällainen malli, joskin ne poikkesivat kaupungeittain toisistaan esimerkiksi sen mukaan, painottuuko niiden toteutuksessa ennaltaehkäisevä, puuttuva vai tukeva työ. Yleisin oli 2000-luvun alkupuolella toimintansa käynnistänyt Ankkuri-toiminta. Lisäksi monessa kaupungissa on käytössä jonkinlaista nuorisorikollisuuden, syrjäytymisen ja päihteidenkäytön ennaltaehkäisevää toimintaa. Erityisen vähän minkäänlaisia toimintamalleja on suunnattu 18–29-vuotiaille.

Hästbackan ja Haikkolan (2019b) selvityksen mukaan pienemmissä kunnissa ei välttämättä koettu tarvetta erityisille toimintamalleille, kun taas suuremmissa kaupungeissa ilmiöön liittyvien eri toimijoiden yhteistyöverkosto saattoi olla epäselvä. Lisäksi havaittiin, että usein esimerkiksi kaupunkien nuoriso- ja sosiaalipalveluissa tehtävä työ on epäsuorasti yhteydessä nuorten rikollisuuteen puuttumiseen, vaikka varsinaisia kohdennettuja toimintamalleja ei olisikaan käytössä. Yleisesti toimintamallien vaikuttavuusarviointi on ollut erittäin vähäistä, ja se on usein painottunut toimintaan osallistuneiden määrän seurantaan, mutta esimerkiksi nuorten tilanteiden pitkäjänteisempi seuranta on ollut harvinaista.

Viiden toimintamallin vertailussa selvitettiin tarkemmin toimintamallien käytäntöjä ja toteutusta sekä nuorten että ammattilaisten näkökulmista. Hästbacka ja Haikkola (2019a) kuvaavat nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten työtotta nuorierityiseksi. Sillä tarkoitetaan, että nuoruus ja sen aikana tehdyt rikokset nähdään erilaisesta näkökulmasta aikuisuuteen verrattuna, jolloin nuorierityinen työote on esimerkiksi suojellisempi ja ymmärtävämpi. Lisäksi eniten tukea tarvitsevien nuorten koettiin hyötävän hyvästä luottamussuhteesta aikuisen työntekijän kanssa, jolla on käsitys nuoren koko elämäntilanteesta ja joka pystyy nuorta auttamaan ja ohjaamaan. Tällöin nuori myös sitoutuu toimintamalliin paremmin. Myöskään nuoren pelkkä välinpitämätön paikasta toiseen lähettäminen ei välttämättä riitä: *"Joillekin nuorille jopa matka rapusta toiseen, esimerkiksi toimintakeskuksesta katkolle, voi joskus olla liian pitkä"* (mts. 109).

Yleisesti ammattilaiset kokivat moniammatillisen yhteistyön hyödylliseksi. Huolta kuitenkin aiheutti mahdollinen erityisosaamisen ja resurssien puute nuorten asioihin liittyen, mikä korostaa tarvetta juuri nuorten asioihin perehtyneille moniammatillisille tiimeille. Työlle haluttiin selkeät tavoitteet. Lisäksi kritiikkiä saivat esimerkiksi määrälliset tulosmittarit, jotka eivät välttämättä kerro ongelmien parantumisesta, vaikka todellisuudessa asiat olisivat menneet parempaan suuntaan. Usein työn onnistuminen saattaa tulla ilmi esimerkiksi vuorovaikutustilanteessa asiakkaan tai hänen vanhempiansa kanssa sekä tapaamisten tarpeen harventumisessa. (Hästbacka & Haikkola, 2019a.)

Nuorten haastatteluissa tuli ilmi, että ammattilaisten rooli ja heidän tarjoamansa tuki on saattanut jäädä hämäräksi tai puuttua kokonaan, vaikka ammattilaisia olisi tietojen perusteella ollut kuvioissa. Tällöin vanhempien, vertaisryhmän tai muiden ei-ammattilaisten rooli on korostunut tukiprosessissa. Nuoret kaipasivat ammattilaisilta esimerkiksi kontrollia ja sitä, että he todella ovat kiinnostuneita kohtaamaan nuorten asiat. Tämä viittaa aiemmin mainittuun ammattilaiasten nuorierityiseen työotteeseen, joka ei nähtävästi toteudu kaikissa tapauksissa. Luottamuksellista ja pitkäkestoista suhdetta ammattilaisen ja nuoren välillä ei ole aina saavutettu. (Hästbacka & Haikkola, 2019a.)

Nuorten taholta esiintyy myös epäluottamusta viranomaisia kohtaan, mikä osaltaan estää luottamussuhteen muodostumisen. Esimerkkinä mainitaan poliisi, jolle ei välttämättä haluta puhua kaikista asioista avoimesti. Tosin myös henkilökemiat (ammattirooleista huolimatta) vaikuttavat osaltaan siihen, kenelle halutaan puhua ja kenelle ei. Nuorten kokemuksia prosesseista paransi myös se, jos nuori koki ammattilaisen pystyvän todella samaistumaan kokemuksiinsa. Lisäksi nuoret kokivat tehdyt toimenpiteet vaikuttavammiksi, mikäli he pitivät niitä oikeudenmukaisina. Rikollisesta elämäntavasta luopumisen esteenä koettiin esimerkiksi sosiaalisesta elämänpiiristä saatava tuen ja uskon puute asiaa kohtaan sekä nuorten omat epäilyt mahdollisista haasteista työ- ja koulutusmarkkinoilla. (Hästbacka & Haikkola, 2019a.)

Sisäministeriön selvityksessä (Moilanen ym., 2018) tarkasteltiin viittä pohjoismaista moniammatillista toimintamallia, joista Suomea edustaa Ankkuri-toiminta. Näissä viidessä toimintamallissa oli erilaisia ammattiryhmien kokoonpanoja, mutta kaikissa on ainakin sekä poliisin että sosiaalitoimen edustus. Lisäksi mukana on erilaisia yhteistyötahoja, kuten koulut, järjestöt ja terveydenhuolto. Nuoret ohjautuvatkin toiminnan piiriin eri tahojen huolen tai poliisien rekistereistä muodostetun pisteytyksen perusteella. (Mt.)

Tärkeä osa moniammatillisten toimintamallien toteutuksen onnistumista on tiedonvaihto ja yhteistyö ammattilaisten kesken. Tiedonvaihtoon ja yhteistyöhön liittyy kuitenkin myös haasteita, koska aina tieto ei ollut kulkenut toimijoiden välillä, vaikka olisi pitänyt, eivätkä eri toimijoiden vastuut olleet kaikissa toimintamalleissa selkeitä. Myös tietojen kirjaaminen vaihteli, ja mahdollinen kirjaamattomuus koettiin haasteena. Toimin-

tamalleissa ei ollut käytössä johdonmukaista kansallista tilastointia, mutta toiminnan toteuttamisesta raportoitiin ylemmille tahoille. Toimintamallien koettiin pääsääntöisesti edistävän rikollisuuden ehkäisyä ja rikosuran katkaisua, mutta samalla korostettiin tarvetta tarkemmalle ja systemaattiselle vaikuttavuuden arvioinnille ja tilastoinnille. Kehittämiskohteiksi mainittiin ennaltaehkäisevään toimintaan panostaminen, ammattilaisten kouluttaminen ja toimintamallien rakenteiden selkiyttäminen. Toimijoille ei ollut heidän aloittaessaan työnsä toimintamallien parissa pakollista koulutusta, vaikka sen tarve tunnistettiin. (Moilanen ym., 2018.)

Myös Anton Schalinin (2019) tekemässä kansainvälisessä kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan nuorisoriikollisuuteen puuttumisen malleja ja vaikuttavuutta, mutta tässä ei kuitenkaan tarkastella pelkästään moniammatillisia malleja, vaan yleisesti nuorisoriikollisuuteen puuttumisen malleja. Katsauksen perusteella nuorten osallistuminen interventioihin on usein pakollista, mutta tästä huolimatta arviointi sopiviin palveluihin ohjaamiseksi ei ole aina kovin systemaattista, ja arviointien dokumentointi on puutteellista. Myös interventioiden prosessiarvioinneissa ja vaikuttavuuden arvioinneissa olisi usein parantamisen varaa. Ilmeisesti interventioihin osallistumisen pakollisuus tai vapaaehtoisuus ei vaikuta toiminnan vaikuttavuuteen.

Ryhmämuotoisten tukimuotojen havaittiin jopa pahentavan rikoskäyttäytymistä. Tämän vuoksi vuorovaikutus tällaisissa ryhmissä tulisi olla mahdollisimman strukturoitua toiminnan vetäjien taholta. Sen sijaan yksilölliset tukimuodot ovat todettu usein vaikuttavimmiksi. Korkeamman riskin nuoret hyötyvät interventio-ohjelmista sitä paremmin, mitä intensiivisempiä ja yksilöllisempiä palvelut ovat, kun taas matalamman riskitason nuorilla liian intensiivisistä palveluista voi olla jopa haittaa suhteessa myöhempään rikoskäyttäytymiseen. Myös kustannushyötyjen näkökulmasta palvelut kannattaa kohdistaa korkeamman riskitason nuorille, mutta erottelu matalan ja korkean riskitason ryhmiin saattaa olla hankalaa varsinkin varhaisessa vaiheessa. (Schalin, 2019.)

2.4 Tutkimuskysymykset

Tässä esitettävien tutkimuskysymysten avulla pyritään tarkastelemaan NURRI-toimintamallin toimivuutta ja toteutusta asiakkaiden näkökulmasta. Tarkoitus on kiinnittää huomiota asiakkaiden kokemuksiin toimintamallista ja toimintamallin merkityksiin asiakkaiden elämässä. Lisäksi pyritään selvittämään desistanssiprosessiin yhteydessä olevia mekanismeja. Näin ollen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millaisena asiakkaat kokevat osallistumisen toimintamalliin ja tarjottuihin tukimuu-
toihin?
- 2) Minkälainen merkitys toimintamallilla on asiakkaiden elämässä?
- 3) Minkälaisia desistanssiprosessiin liittyviä mekanismeja asiakkaiden kokemuksissa il-
menee?

3 Aineisto ja menetelmät

Tässä luvussa kuvataan aluksi tutkielmassa käytettävä aineisto ja sen kerääminen. Tämän jälkeen esitellään analyysimenetelmät, ja lopuksi pohditaan tutkimuseettisiä näkökulmia.

3.1 Aineisto

Tutkielman tarkoitusta ja tavoitteita palvelee parhaiten kvalitatiivinen aineisto, koska kiinnostus kohdistuu erityisesti asiakkaiden kokemuksiin toimintamalliin osallistumisesta ja toimintamallin käytännön toteutukseen. Tämän vuoksi käytettävä aineisto koostuu pääasiassa laadullisista teemahaastatteluista, jotka ovat tyypillisiä formatiivisessa prosessiarvioinnissa. (Robson, 2001, s. 80–84, 106.)

Tutkielman keskeisimpänä aineistona käytetään NURRI-toimintamallin asiakkaiden haastatteluita, joita tehtiin viisi kappaletta. NURRI-tiimin työntekijät kysyivät toimintamallin asiakkaiden halukkuutta osallistua haastatteluun, jolloin asiakkaille kerrottiin haastattelun ja tutkielman tarkoituksesta. Tätä tutkielmaa varten tehdyt haastattelut eivät siis kuuluneet asiakkaiden varsinaiseen NURRI-toimintaan. Lisäksi haastateltavat sekä heidän ollessa alaikäisiä myös huoltajat allekirjoittivat suostumuslomakkeen haastatteluun osallistumisesta. Tutkimuslupaa haastatteluille haettiin Oulun kaupungin hyvinvointipalveluilta kesäkuussa 2021, ja tutkimuslupa myönnettiin elokuussa 2021.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jolloin haastattelutilanteessa oli läsnä ainoastaan tutkielman tekijä haastattelijan roolissa sekä haastateltava. Yksilöhaastattelun menetelmää puoltaa haastatteluiden aihepiirin yhteydessä se, että haastatteluissa käsitellyt aiheet liittyivät paikoitellen varsin arkaluontoisiin asioihin, joista kaikki eivät välttämättä haluaisi puhua useiden henkilöiden kuullen. Lisäksi mahdollisessa ryhmähaastattelussa voisi huonossa tapauksessa syntyä tilanne, jossa kaikkien haastateltavien näkemykset ja kokemukset eivät pääsisi yhdenvertaisesti esille. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 61–63.)

Ennen varsinaisen haastattelun aloittamista käytiin jokaisen haastateltavan kanssa läpi tutkielman tarkoitus ja tavoitteet, aiemmin allekirjoitetun suostumuslomakkeen sisältö sekä tietosuojailmoitus. Haastateltaville myös kerrottiin, ettei kysymyksiin ole pakko vastata, ja että haastattelussa esitettäviin kysymyksiin ei ole vääriä vastauksia. Lisäksi korostettiin, että haastattelun saa halutessaan keskeyttää milloin tahansa. Jokainen haastattelu kesti noin 60 minuuttia.

Haastattelut nauhoitettiin ääninauhurilla, minkä jälkeen äänitetyt versiot litteroitiin tekstimuotoiseksi. Haastattelut toteutettiin Oulussa tammikuussa 2022. Neljä haastattelua toteutettiin NURRI-tiimin järjestämissä tiloissa ja yksi haastattelu Microsoft Teamsissa etäyhteyksien välityksellä.

Kaikki viisi haastateltavaa olivat haastatteluhetkellä alaikäisiä, 14–17-vuotiaita. Haastatteluhetkellä heidän osallistumisensa NURRI-toimintaan oli kestänyt hieman alle puolesta vuodesta yhteen vuoteen. Toimintaan osallistumisen määrä vaihteli jonkin verran haastateltavasta riippuen, sillä osalla toimintaa oli kerran viikossa, mutta osalla vain 1–2 kertaa kuukaudessa. Kaikilla paitsi yhdellä haastateltavista pääasialliseen NURRI-toimintaan sisältyi keskustelumuotoinen toiminta, kun yhdellä haastateltavista pääasiallinen toiminta liittyi ennemminkin vapaa-ajan aktiviteettiin. Syyt, miksi haastateltavat olivat päätyneet mukaan Nurri-toimintaan, liittyivät henkilöstä riippuen väkivalta-, vahingonteko-, päihde- tai liikennerikoksiin. Osa haastateltavista mainitsi näistä tekijöistä enemmän kuin yhden. Lisäksi kaikilla oli taustallaan ainakin jonkin verran haitallista päihteiden käyttöä. Kaikki paitsi yksi haastateltavista kävivät haastatteluhetkellä koulua. Haastateltavista kaksi oli ollut sijoitettuna asumaan kodin ulkopuolelle. Suurin osa haastateltavista mainitsi tavoitteekseen rikollisen käyttäytymisen ja päihteiden käytön lopettamisen, mutta osa kertoi myös elämänhallintaan ja yleisesti arjen parantamiseen liittyvistä tavoitteista. Tutkielman analyysiluvussa 5.1 on kuvattu tarkemmin haastateltavien lähtötilannetta NURRI-toiminnan alkaessa.

Tutkielman alkuperäisenä tarkoituksena ei ollut haastatella ainoastaan alaikäisiä, koska NURRI-toimintamallin asiakkaiden ikäkohderyhmä jatkuu 29-vuotiaisiin saakka. Toisaalta koska kaikki tutkielmaan haastatellut henkilöt kuitenkin olivat haastatteluhetkellä

alaikäisiä, he muodostavat tässä tapauksessa melko selkeän ja rajatun asiakasryhmän toimintamallin kaikkien asiakkaiden joukossa.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joten haastatteluiden pohjaksi laadittiin teemoiteltu haastattelurunko. Haastattelun teemat ja osa kysymyksistä siis päätettiin etukäteen, mutta teemahaastattelun luonteen mukaisesti haastattelu ei välttämättä edennyt juuri haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä, ja kysymyksiä voitiin esittää eri haastateltaville esimerkiksi erilaisilla sanamuodoilla. Lisäksi teemahaastattelulle luonteenomaisesti haastateltavien vastaukset saattoivat ohjata haastattelua tiettyyn suuntaan, jolloin alun perin suunniteltuja teemoja saatettiin käydä läpi hieman eri järjestyksessä eri haastateltavien kesken. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87–90; Hyvärinen, Suoninen & Vuori, 2021.)

Tavoitteena oli siis luoda keskustelunomainen tilanne käsiteltävien teemojen avulla. Kaikissa haastatteluissa kuitenkin käytettiin samaa teemahaastattelurunkoa ja samat teemat käytiin jokaisen haastateltavan kanssa läpi. Puolistrukturoidussa haastattelussa myös haastattelijan rooli korostuu haastattelun etenemisessä ja ohjaamisessa esimerkiksi verrattuna täysin strukturoituun haastatteluun, koska haastateltavien vastauksiin on kyettävä reagoimaan ja heille voidaan esittää tarkentavia kysymyksiä. Puolistrukturoitu haastattelu on siis joustavampi ja keskustelevampi kuin täysin strukturoitu haastattelu, mutta ei kuitenkaan yhtä avoin kuin strukturoimaton haastattelu. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87–90; Hyvärinen, Suoninen & Vuori, 2021.)

Tutkielman prosessiarviointiluonteen sekä yleisesti teemahaastattelumenetelmän luonteen mukaisesti haastattelurunkoon sisällytettiin samoja asioita, joita esitettiin tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä. Haastattelurunkoon valitut teemat ja niihin liittyvät apukysymykset perustuivat siis pitkälti laadulliselle asiakasnäkökulmaan perustuvalla prosessiarvioinnille tyypillisiin asioihin, kuten toimintamallin käytännön toteutukseen ja työntekijöiden ja asiakkaiden vuorovaikutukseen, sekä näiden lisäksi kriminologiseen kontrolli- ja desistanssiteoriaan. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut kysellä suoraan kyseisiin teorioihin liittyviä kysymyksiä, vaan ennemminkin tutkielman taustalla vaikuttava teoreettinen viitekehys pyrittiin ikään kuin purkamaan ja operationalisoimaan pie-

nemmiksi palasiksi, jolloin haastattelurunkoa voidaan pitää teoriarelevanttina. (Kivivuori ym., 2018, s. 101; Robson, 2001, s. 98–99.)

Teemahaastattelurungon lopullisia teemoja oli yhteensä seitsemän. Teemat olivat painoarvoltaan hieman toisistaan poikkeavia, sillä joitakin teemoja käsiteltiin laajemmin kuin toisia. Asiakkaan tausta -teemassa keskityttiin haastateltavien elämäntilanteeseen, heidän ohjautumiseensa toimintamallin piiriin sekä mahdollisiin ennako-oletuksiin toimintamallia kohtaan. Suunnitelma-teeman yhteydessä käytiin läpi asiakkaalle tehtyä suunnitelmaa ja tavoitteita toiminnan alkaessa. Toimintaan osallistuminen -teemassa käsiteltiin käytännön toimintaa, eli minkälaiseen toimintaan haastateltavat todellisuudessa osallistuvat ja mikä on heidän kokemuksensa siitä. Motivaatio-teeman yhteydessä keskusteltiin erityisesti siitä, miksi haastateltavat haluavat osallistua toimintamalliin. Yhteistyö työntekijöiden kanssa -teema liittyi myös vahvasti käytännön osallistumiseen, mutta tässä yhteydessä keskityttiin juuri työntekijöiden rooliin haastateltavien näkökulmista. Nurrin rooli asiakkaan elämässä -teemassa keskeistä oli haastateltavien toiminnalle antamat merkitykset ja mahdollisesti toimintamallin myötä havaitut muutokset haastateltavien elämässä. Lopuksi keskusteltiin vielä Nurrin jälkeen ja muuta -teeman yhteydessä haastateltavien tulevaisuuden suunnitelmista sekä Nurrin antamista valmiuksista tulevaisuuteen, sekä käsiteltiin yleisesti haastateltavien näkemyksiä nuorisorikollisuuden tilasta. Teemahaastattelurunko on esitetty liitteessä (Liite 1).

Haastattelujen lukumäärää pohdittaessa on syytä ottaa huomioon aineiston riittävyys ja kylläntyminen tutkimusongelman kannalta. Tällöin puhutaan saturaatiosta: aineisto satureituu, kun siitä ei enää löydetä uutta tietoa ja aineisto toistaa itseään. Tarkkaa saturaatiopistettä ei voida ennakolta tietää, ja asiasta on erilaisia kokemuksia ja suosituksia. On kuitenkin havaittu, että haastateltavien ollessa kulttuurisesti yhtenäinen ryhmä, riittää vähäisempi määrä haastatteluja. Tämän tutkielman kontekstissa haastateltavien yhtenäisyys perustuu toimintamallin asiakkuuteen, jonkinlaiseen rikolliseen toimintaan sekä haastateltavien alaikäisyyteen. On myös huomattava, että vaikka haastatteluiden määrä (viisi kappaletta) ei ole erityisen suuri, voi sitä pitää melko hyvänä määränä siihen nähden, että haastatteluiden kohderyhmä on joukko, joka voi olla yleensäkin haastava saada haastatteluun. Lisäksi haastatteluun osallistumisen eettinen seula oli tiukka, kun myös

alikäisten haastateltavien huoltajilta pyydettiin suostumus huollettavan haastatteluun osallistumiseksi. (Kivivuori ym., 2018, s. 101–103; Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 99–102.)

Haastattelutilanteen ilmapiiri pyrittiin luomaan mahdollisimman luottamukselliseksi, jotta haastateltavat uskaltaisivat ja halusivat kertoa asioistaan totuudenmukaisesti. Tämä korostuu erityisesti haastateltaessa nuoria, jotka haastattelijan on ikään kuin saata-va puolelleen. Kerrottavat asiat voivat olla negatiivisia ja arkaluontoisia, jolloin tuntemattomalle haastattelijalle puhuminen ei välttämättä ole helppoa. Tämän vuoksi haastatteluissa ei esimerkiksi laitettu nauhuria heti päälle, vaan aluksi keskusteltiin yleisemmin haastattelusta, tutkielman tarkoituksesta ja kerrattiin haastateltavan oikeudet ja muut tärkeät tietosuojaan liittyvät asiat. Myös haastattelijan rooli pyrittiin tekemään mahdollisimman selväksi: haastattelija ei ole tuomitsemassa ketään teoistaan tai mielipiteistään, vaan hankkimassa tietoa haastateltavien kokemuksista ulkopuolisena, mahdollisimman objektiivisena tutkijana. Nämä seikat parantavat validiteettia aineiston keräysvaiheessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 132–133; Kivivuori ym., 2018, s. 35–37, 104–105.)

Tässä tutkielmassa haastatteluiden tiedonintressi kohdistuu erityisesti asiasisältöön. Tämän vuoksi litteroinnin yhteydessä litteraatioon ei ole merkitty esimerkiksi äänenpainoja, puheen taukoja ja vastaavia yksityiskohtaisempia havaintoja, joita esimerkiksi vuorovaikutusta analysoivissa tutkimuksissa tarvitaan. Tämän tutkielman kontekstissa litteroinneissa keskeistä on siis se, mitä sanotaan. (Kallio, 2021.)

Ennen varsinaista haastatteluaineiston empiiristä analyysia taustoitetaan NURRI-toimintamallin lähtötilannetta ja toimeenpanon kontekstia tarkastelemalla nuorisorikollisuuden kehitystä Oulussa vuodesta 2010 alkaen. Tämä tilastopohjainen tarkastelu palvelee prosessiarviointia taustoittavana lähtötilanteen kuvauksena. Esitettävät tilastot perustuvat pääasiassa poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin Tilastokeskuksen ylläpitämän Rikos- ja pakkokeinotilaston perusteella. Kyseisestä tilastosta saadaan tietoja sekä tekojen, tekijöiden että uhrien näkökulmista. Lisäksi luodaan katsaus Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamaan Kouluterveyskyselyyn, jonka myötä saadaan tietoa myös piilorikollisuudesta tekijöiden ja uhrien näkökulmista sekä muusta ongelmakäyttäytymisestä. Pii-

lorikollisuutta mitataan juuri kyselyillä, jotta saadaan tietoa kokonaisrikollisuudesta, sillä kaikki rikokset eivät päädy viranomaistilastoihin (ks. esim. Kaakinen & Näsi, 2021a). Ouluun liittyviä tilastoja on peilattu myös joiltakin osin koko Suomen tilanteeseen.

3.2 Analyysimenetelmät

Haastatteluaineiston analyysi perustuu tässä tutkielmassa lähtökohtaisesti laadulliseen sisällönanalyysiin ja teemoitteluun. Laadullinen sisällönanalyysi on tässä yhteydessä eräänlainen kattokäsite ja väljä teoreettinen kehys, jonka alle teemoittelu kuuluu (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103–104). Teemoittelu on tyypillinen menetelmä laadullisessa prosessiarvioinnissa (Robson, 2001, s. 176).

Teemoittelulla ja temaattisella analyysillä viitataan aineiston pilkkomiseen ja ryhmitteilyyn pienempiin osiin eli teemoihin. Tässä yhteydessä aineistoa voidaan myös eritellä ja vertailla samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien perusteella. Lisäksi tällaisen pelkistämisen yhteydessä on myös jätettävä tutkimuskysymysten kannalta aineiston epäolennaiset osat huomioimatta ja analyysin ulkopuolelle. Teemoittelu edellyttää huolellista ja systemaattista aineistoon perehtymistä. Aineiston keräämistä varten laadittava teemahaastattelurunko voi ohjata aineiston teemoittelua analyysivaiheessa, mutta toisaalta on oltava myös avoin aineistolle ja annettava tilaa uusillekin aineistosta nouseville teemoille, joita ei ole alunperin välttämättä ajatellut. Ei siis ole välttämättä tarkoituksenmukaista tukeutua vain haastattelurungon teemoihin ja ennakkokäsitysten vahvistamiseen. Teemoittelun yhteydessä aineistosta nostetaan esille sitaatteja analyysin tueksi, jolloin analyysi on ikään kuin läpinäkyvämpää ja perustellumpaa. Lisäksi sitaatit ovat hyviä esimerkkikatkelmia aineiston kuvaamiseksi ja tekstin elävöittämiseksi. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 151–154, 174–180; Juhila, 2021.)

Teemoittelussa keskeistä on aineiston ja teorian yhteys. Yksi tapa jakaa laadullisen tutkimuksen analyysimuodot on jako aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysimuotoon. Tässä tutkielmassa haastatteluaineiston analyysimenetelmä vastaa kyseisistä vaihtoehdoista pitkälti teoriaohjaavaa teemoittelua. Jo ennen analyysin toteuttamista oli jonkinlainen käsitys haastattelurungon perusteella, minkälaisia teemoja

aineistosta voisi löytyä tai hakea, mutta kuten jo edellä esitettiin, on annettava mahdollisuus myös aineistosta nouseville uusille teemoille eikä niinkään testata teoriaa (kuten teorialähtöisessä analyysimallissa) aineiston perusteella. Toki on myös huomattava, että tässä esitetty analyysimuotojen kolmijako on osin ideaalityyppinen, ja muodot sisältävät myös päällekkäisiä asioita. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 107–114.)

Aineiston teemoittelu ja alustava analyysi käynnistyi systemaattisella perehtymisellä literoituihin haastatteluaineistoihin. Aineistoon perehtymisen yhteydessä merkattiin ylös alustavia koodeja, joita aineistossa esiintyy. Koodauksen edetessä aineistosta löydetyistä teemoista etsittiin myös eroja ja yhtäläisyyksiä. Analyysin lopullinen temaattinen rakenne muodostui, kun aineisto-otteita luokiteltiin temaattisiin luokkiin, joista lopulta muodostettiin kolme yläteemaa. Lisäksi lopulliseen koodaukseen ja luokitteluun on vaikuttanut aineistosta löytyneiden koodien lisäksi vahvasti myös tutkielman teoreettinen viitekehys sekä teemahaastattelurunko, eli teoriaohjaavaa analyysitapaa mukaillen teemoittelussa hyödynnettiin piirteitä sekä aineisto- että teorialähtöisestä analyysitavasta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109–110, 124). Prosessiarvioinnin luonteen ja tarkoituksen mukaisesti teemoittelussa on myös nähtävissä selkeät yhtymäkohdat teemahaastattelurunkoon. Teemat ja niiden alaluokat on kuvattu tiivistetysti liitteessä (Liite 2). Analyysiluvussa teemojen yhteydessä on nostettu esille aineistonäytteitä.

Laadullisen arviointitutkimuksen näkökulman lisäksi tutkielmassa on tapaustutkimuksen piirteitä. Tapaustutkimuksen näkökulmaa korostaa se, että tutkielmassa arvioidaan laadullisen prosessiarvioinnin näkökulmasta yhtä laajempaan kokonaisuuteen kuuluvaa yhdessä kaupungissa toteutettavaa rikosentorjuntainterventiota sekä luodaan katsaus sen tilastolliseen taustaan. Interventio on ajallisesti, paikallisesti ja kohderyhmältään varsin rajattu, mikä on ominaista tapaustutkimuksen viitekehyksessä. Tutkielman kohteena oleva interventio on siis pieni osa laajempaa kokonaisuutta, johon sisältyvät myös muut samaan aikaan oikeusministeriön ehdotuksesta käynnistyneet nuorisorikollisuuden torjuntaan keskittyvät interventiot, mutta myös juuri se laajempi rakenteellinen toimintaympäristö, jonka myötä tällainen interventio on luotu. (Vuori, 2022.)

Tämän tutkielman tutkimusintressin kannalta haastatteluaineistoa on lähestytty pääasiassa faktanäkökulmasta. Tällöin ollaan kiinnostuneita haastateltavien mielipiteistä ja kokemuksista ja siten totuudesta ja tosiasioista tutkittavaan ilmiöön liittyen. Faktanäkökulman luonteen mukaisesti aineiston totuudenmukaisuutta on myös voitava epäillä, mikä ei kuulu esimerkiksi näytenäkökulmaan. Tässä sovellettavan faktanäkökulman avulla pyritään saamaan totuudenmukaista ja rehellistä tietoa toimintamallin toteutuksesta asiakkaiden näkökulmasta; haastatteluaineisto heijastelee todellisuutta. Haastateltavat ovat informantteja siitä todellisuudesta, josta tutkielmassa ollaan kiinnostuneita. Faktanäkökulman vastinparina on pidetty näytenäkökulmaa, jonka kautta ei kuitenkaan päästä käsiksi aineiston ulkopuoliseen todellisuuteen, vaan aineisto tavallaan muodostaa oman todellisuutensa. Toisaalta tässä tutkielmassa faktanäkökulmaan sekoittuu myös joitakin osia kokemuskäsitelmästä, koska kiinnostus kohdistuu myös yksilöiden subjektiivisiin kokemuksiin ja merkityksiin. (Alasuutari, 2011, s. 90–100; Jokinen, 2021.)

Tilastokatsauksessa lähestymistapa tilastojen tarkasteluun on kuvaileva ja vertaileva. Rikos- ja pakkokeinotilaston tarkastelussa keskitytään rikoslakirikoksiin, joita ovat omaisuusrikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset, rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan, liikenne rikokset sekä muut rikoslakirikokset (johon sisältyvät esimerkiksi huumausainerikokset). Kaikkien rikoslakirikosten tarkastelu on perusteltua NURRI-toimintamallin asiakaskohderyhmän sekä haastateltavien tekemien rikosten monipuolisuuden perusteella. Asiakaskohderyhmän ikäjakauman (12–29-vuotiaat) vuoksi rikostilastoissa on huomioitu ikäryhmät 29-vuotiaisiin saakka, mutta tarkastelun painopiste on alaikäisissä sekä alaikäisten ja täysi-ikäisten alle 30-vuotiaiden välisessä vertailussa. Kouluterveyskyselyn tulosten tarkastelussa huomioidaan erikseen ammatillisten oppilaitosten opiskelijat, lukio-opiskelijat sekä peruskoululaiset. Kouluterveyskyselyn aihepiireistä katsaukseen on sisällytetty päihteet, häirintä ja väkivalta sekä luvattomat koulupoissaolot.

3.3 Luotettavuus

Tutkimuksen validiteetilla viitataan totuudenmukaisuuteen ja vastaavuuteen eli käytännössä siihen, onko tutkittu sitä mitä on ollut tarkoitus tutkia. Reliabiliteetti viittaa tutki-

muksen toistettavuuteen. Tutkielman validiteettia on pyritty parantamaan esimerkiksi haastattelutilanteen luottamuksellisella ilmapiirillä (ks. luku 3.1). Lisäksi aineiston validiteetin parantumiseen liittyy reaktiivisuuden vähentäminen, jolloin haastatteluissa vältetään kysymästä liian suoraan esimerkiksi tiettyyn teoriaan liittyviä kysymyksiä, vaan ennemminkin tarkoitus on käydä keskustelua teeman ympärillä. Sekä reliabiliteettia että validiteettia voidaan parantaa aineiston ja analyysin kattavalla ja selkeällä kuvaamisella, jolloin tutkimus on mahdollisimman "läpinäkyvää". Tutkielman luotettavuutta pyritään lisäämään myös mahdollisimman objektiivisella lähestymistavalla. Ideaalitulanteessa tutkimuksen toistettavuutta voisi tarkastella rinnakkaisluokittelutestien avulla, jolloin olisi mahdollista verrata useamman kuin yhden tutkijan koodauksia samasta aineistokatkelmasta. (Kivivuori ym., 2018, s. 104–106.)

3.4 Tutkimuseettisiä näkökohtia

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on ohjeessaan määritellyt tutkittavien kohtelua ja oikeuksia parantavia seikkoja, joita myös tässä tutkielmassa noudatetaan. Haastateltaville on jo haastatteluun pyydettyessä sekä ennen haastattelutilanteen alkua tehty selväksi, että osallistuminen tutkielman haastatteluihin on vapaaehtoista ja että osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa ilman erillistä syytä. Lisäksi haastateltaville on kerrottu mitä tarkoitusta varten tietoa kerätään ja miten haastatteluissa syntynyttä aineistoa käsitellään ja säilytetään. Koska tutkielmaa varten haastatellut henkilöt ovat haastatteluhetkellä alaikäisiä, niin tutkimuseettiset näkökohdat on tuotu erityisen selkeästi esille. Myös alaikäisten haastateltavien huoltajilta on pyydetty suostumus huollettavan osallistumisesta tutkielman haastatteluun. (TENK, 2019, s. 8–10.)

Tutkielman aihepiiristä johtuen aineistoa kerätessä on tullut esille jonkin verran arkaluonteisia asioita, jotka koskettavat haastateltavien elämää. Tämä on tärkeä seikka, jonka vuoksi aineiston käsittelyyn ja säilytykseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi haastatteluaineisto ei sisällä suoria tunnistetietoja, ja lisäksi litteroidusta aineistosta on poistettu mahdollisuuksien mukaan epäsuoran tunnistamisen riskiä nostavat tiedot. Haastateltavien otoskoon ollessa pieni, on heidän epäsuoran tunnistamisen riskin minimoimiseksi analyysiluvussa viitattu kaikkien

haastateltavien sitaatteihin samalla haastattelutunnuksella. Aineistot on säilytetty salasalla suojattuna. Aineistoja ei myöskään luovuteta ulkopuolisille. (TENK, 2019, s. 11–13.)

Tässä esitetyt tutkimuseettiset asiat on saatettu haastateltavien tietoon ensimmäisen kerran silloin, kun Nurrin työntekijät ovat kysyneet heidän halukkuuttaan osallistua haastatteluun. Haastateltaville on esitetty tuolloin suostumuslomake sekä tietosuojailmoitus, joissa on kerrottu yllämainitut asiat sekä yleisesti tutkielman ja haastattelun tarkoitus. Lisäksi haastattelutilanteissa nämä samat asiat käytiin vielä läpi jokaisen haastateltavan kanssa ennen varsinaisen haastattelun aloittamista.

4 Tilastokatsaus Oulun nuorisoriikollisuustilanteeseen

Tässä tilastokatsauksessa keskitytään NURRI-toimintamallin kohdekaupungin, Oulun, nuorisoriikollisuustilanteen kuvailevaan tilastopohjaiseen tarkasteluun, joka palvelee prosessiarviointiasetelmaa lähtötilanteen kuvauksena. Tilastokatsaus tukee siis kuvausta toimintaympäristöstä, jossa tarkasteltava toimintamalli on toimeenpantu. Luvussa tarkastellaan aluksi rikollisuustilannetta tekijöiden, eli syylliseksi epäiltyjen, näkökulmasta ja myöhemmin uhrien näkökulmasta. Kaikki luvuissa 4.1 ja 4.2 esitettävät tilastot ja esitetyt tilastokuviot perustuvat Tilastokeskuksen ylläpitämään Suomen virallisen tilaston Rikos- ja pakkokeinotilastoon (SVT, 2021).

Koska NURRI-toimintamallin tavoitteena on nuorten rikollisuuden ehkäisyn ja rikoskierteen katkaisun lisäksi puuttua asiakkaiden muuhun poikkeavaan käyttäytymiseen (esimerkiksi päihteidenkäyttöön ja koulupoissaoloihin) ja sen myötä syrjäytymisen ehkäisemiseen, tarkastellaan tämän luvun kolmannessa osassa myös muuhun kuin suoraan ilmitulleeseen rikollisuuteen liittyviä tilastoja Kouluterveyskyselyyn perustuen. Kaikki luvussa 4.3 esitetyt tilastot ja tilastokuviot perustuvat Kouluterveyskyselyyn (THL, 2021).

4.1 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt

Tämä luku on jaettu kolmeen osaan. Aluksi luodaan katsaus tuoreimpaan saatavilla olevaan tilastovuoteen eli vuoteen 2020. Kahdessa jälkimmäisessä osassa tarkastellaan rikollisuuden kehitystä vuodesta 2010 vuoteen 2020 aluksi ikäryhmittäin ja lopuksi rikoslajeittain.

Luvun keskeinen käsite on selvitettyihin rikoksiin *syylliseksi epäillyt*, joka viittaa yksittäisten tekojen määrään. Yksi henkilö voi tehdä vuoden aikana useamman rikoksen, jolloin jokainen teosta päättyy tilastoon. Sen sijaan käsite *syylliseksi epäillyt vuoden törkeimmän rikoksen mukaan* viittaa yksittäiseen tekijään: tässä tilastossa yksi henkilö voi esiintyä vain yhden kerran vuoden aikana.

4.1.1 Tilanne vuonna 2020

Vuonna 2020 Oulussa selvitettyissä rikoslakirikoksissa oli 6996 alle 30-vuotiasta syylliseksi epäiltyä. Enemmistö mainitusta määrästä, noin 80 %, on miehiä. Lukumääräisesti suurin yksittäinen ikäryhmä sekä alle 30-vuotiaiden että yleensäkin koko Oulun väestön keskuudessa epäillyistä on 25–29-vuotiaat, jonka jälkeen lukumäärä pienenee vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Syylliseksi epäiltyjen määrä kasvaa ikäryhmittäin juuri 25–29-vuotiaisiin saakka.

Taulukko 1: *Selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt vuoden törkeimmän rikoksen mukaan ja selvitettyihin rikoslakirikoksiin epäillyt yhteensä Oulussa 2020.*

Ikäryhmä	Tekijät (rikoksista epäiltyjen lkm törkeimmän rikoksen mukaan)	Teot (rikoksista epäiltyjen lkm yhteensä)	Rikoksista epäilyjä keskimäärin per epäilty
0–14	271	401	1,5
15–17	356	652	1,8
18–20	589	1541	2,6
21–24	574	2017	3,5
25–29	606	2385	3,9

Taulukosta 1 nähdään alle 30-vuotiaiden syyllisiksi epäiltyjen lukumäärät ikäryhmittäin yhteensä sekä vuoden törkeimmän rikoksen mukaan vuonna 2020. Tilaston mukaan alaikäiset syylliseksi epäillyt ovat keskimäärin epäiltynä alle kahdesta rikoslakirikoksesta vuodessa epäiltyä kohden, kun taas täysi-ikäiset alle 30-vuotiaat syylliseksi epäillyt ovat keskimäärin epäiltynä yli kolmesta rikoslakirikoksesta vuoden aikana epäiltyä kohden. Taulukosta myös nähdään, että syylliseksi epäiltyjen rikosten keskimääräinen määrä kasvaa ikäryhmittäin.

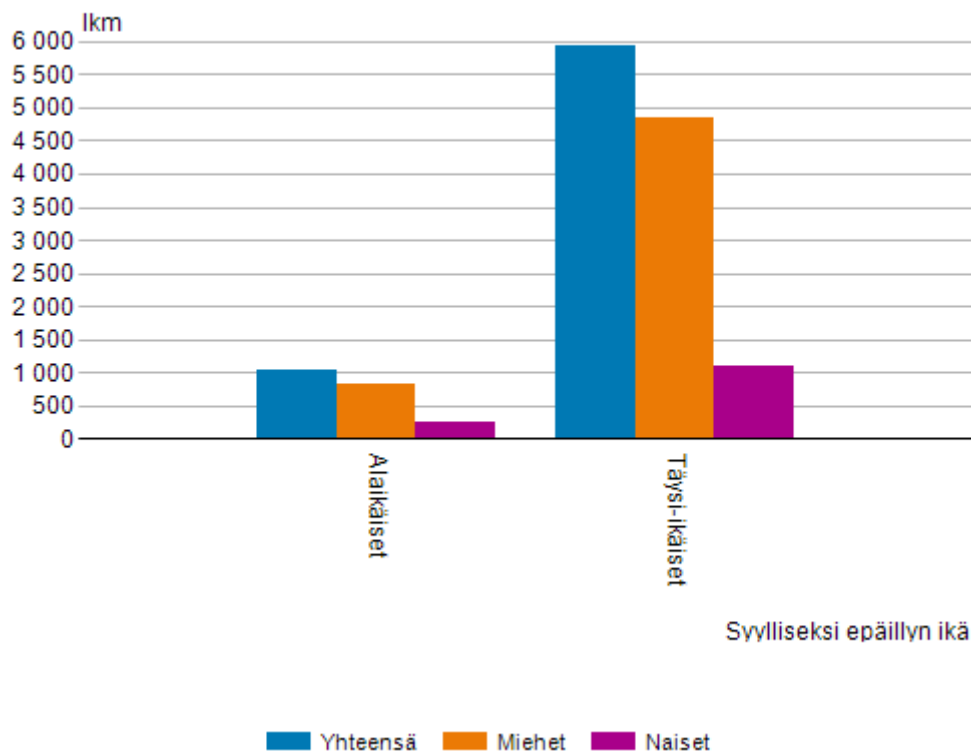
Alle 30-vuotiaiden osuus koko Oulun rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2020 on noin 54 % ja vastaava alaikäisten osuus on noin 8 %. Vastaavat luvut epäillyistä vuoden törkeimmän rikoksen mukaan tarkasteltuna ovat alle 30-vuotiaiden kohdalla 52 % ja alaikäisten kohdalla 14 %. Verrattaessa näitä suhteellisia osuuksia koko Suomen ti-

lastoon, voidaan päätellä, että Oulussa nuoria rikosentekijöitä on vuonna 2020 suhteellisesti hieman enemmän kuin Suomessa yhteensä: alaikäisten syylliseksi epäiltyjen osuus koko Suomessa vuoden törkeimmän rikoksen mukaan tarkasteltuna on 11 % ja kaikkien alle 30-vuotiaiden osuus 45 %.

Vuoden 2020 tilastot (Kuvio 1) osoittavat, että rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden lukumäärissä on selkeitä eroja sekä miesten että naisten kohdalla, kun verrataan alaikäisten ja täysi-ikäisten alle 30-vuotiaiden ryhmiä. Miesten prosentuaalinen osuus on molemmissa ryhmissä selkeästi suurempi kuin naisten osuus, joka on alaikäisten kohdalla 23 % ja täysi-ikäisten kohdalla 19 % syylliseksi epäillyistä. Koko maan vastaavassa tilastossa naisten osuus sekä alaikäisten että täysi-ikäisten ryhmässä on noin 20 %. Oulussa kaikista alle 30-vuotiaista syyllisiksi epäillyistä 15 % on vuonna 2020 alaikäisiä, kun koko maan tilastossa vastaava osuus on 17 %.

Kuvio 1 (Lähde: SVT, 2021)

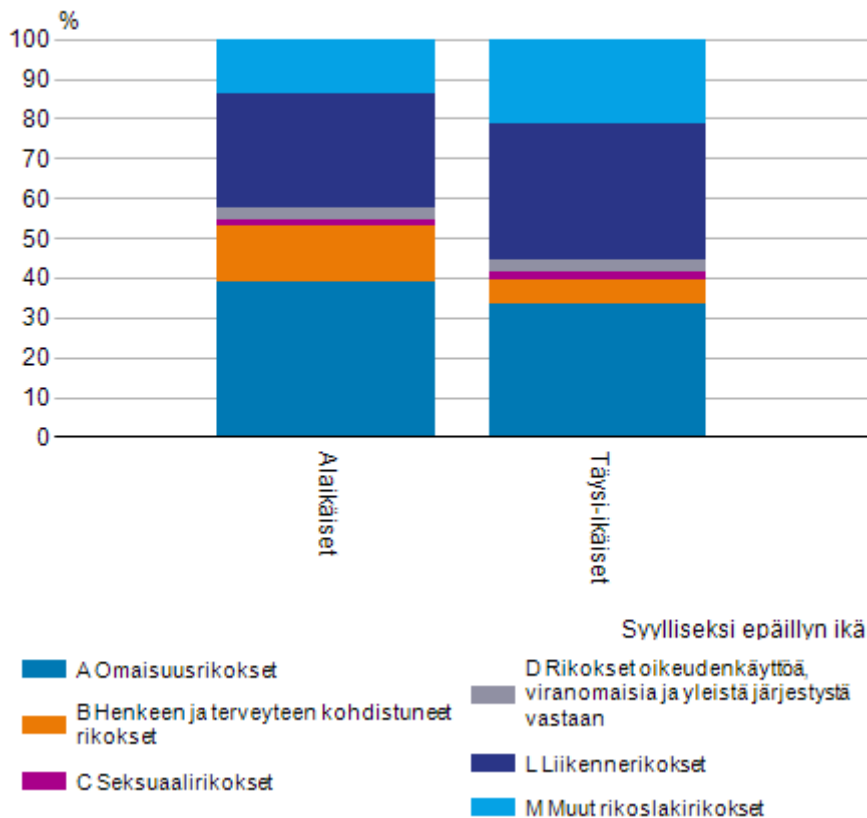
Selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt, Oulu 2020

Allaolevasta kuviosta (Kuvio 2) nähdään rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen alaikäisten ja täysi-ikäisten rikoslajikohtaiset prosenttiosuudet vuonna 2020. Alaikäisillä suurin osuus on omaisuusrikosten kohdalla, lähes 40 %. Kuviosta huomataan, että alaikäisten keskuudessa sekä omaisuusrikosten että henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten prosentuaalinen osuus on suurempi kuin täysi-ikäisten keskuudessa. Täysi-ikäisillä sen sijaan liikenne- ja muiden rikoslakirikosten osuus on suurempi kuin alaikäisillä. Koko Suomen vastaava tilasto on samankaltainen, mutta Oulun tilastossa korostuu alaikäisten kohdalla henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten sekä seksuaalirikosten 1–2 prosenttiyksikköä suurempi osuus kuin koko Suomessa. Täysi-ikäisillä prosenttiosuudet ovat Oulussa hieman suuremmat kuin koko Suomessa omaisuus- ja seksuaalirikosten kohdalla, kun taas koko Suomen täysi-ikäisten tilastossa liikenne- ja muiden rikosten osuus on hieman suurempi kuin Oulussa.

Kuvio 2 (Lähde: SVT, 2021)

Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt, %-osuudet, Oulu 2020.

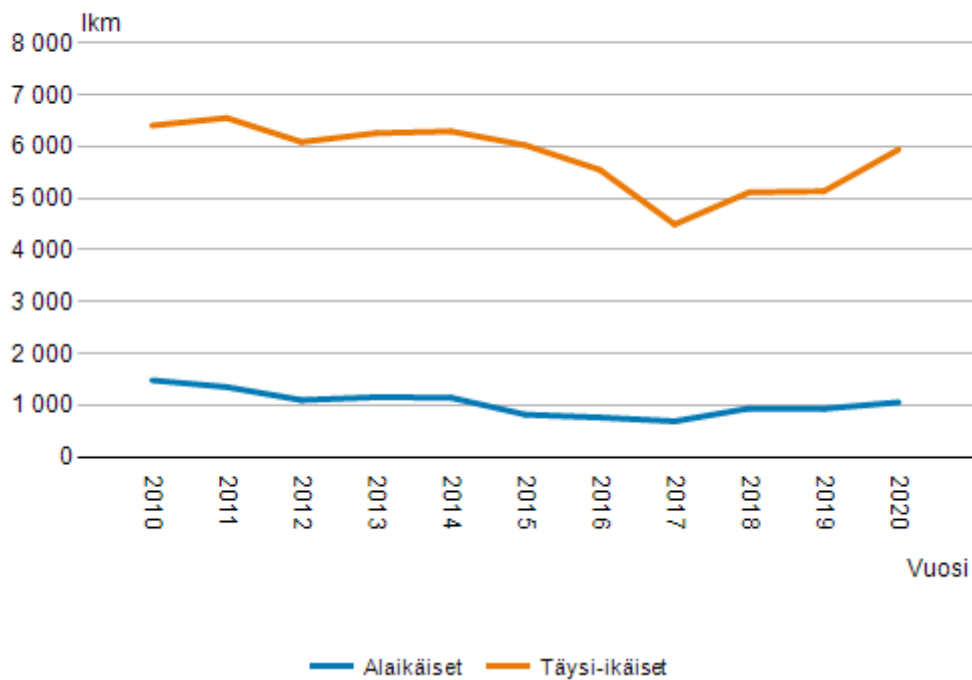
4.1.2 Ikäryhmäkohtainen tarkastelu 2010–2020

Rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen alle 30-vuotiaiden henkilöiden kokonaismäärä Oulussa on vaihdellut jonkin verran vuosittain. 2010-luvun alkupuolella lukumäärä oli lähes 8000 ja alimmillaan se oli vuonna 2017 lukumäärän ollessa hieman yli 5000, minkä jälkeen lukumäärä on ollut kasvussa. Myös vuoden törkeimmän rikoksen mukaan tarkasteltuna epäiltyjen määrät noudattavat samankaltaista trendiä, kun korkeimmillaan määrä oli vuonna 2011 (noin 2600 epäiltyä) ja pienimmillään vuonna 2017 (noin 1700 epäiltyä).

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 3) on nähtävillä alaikäisten ja täysi-ikäisten alle 30-vuotiaiden kaikkiin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrän kehitys Oulussa vuodesta 2010 vuoteen 2020. Molempien ikäryhmien kohdalla kuviosta on tulkittavissa samankaltainen trendi: epäiltyjen määrät ovat olleet suurimmillaan 2010-luvun ensimmäisinä vuosina, jonka jälkeen niissä on havaittavissa laskua vuoteen 2017 saakka. Siitä eteenpäin havaittavissa on pientä nousua tai tasaantumista.

Kuvio 3 (Lähde: SVT, 2021)

Selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt, Oulu 2010–2020

Alaikäisten syyllisiksi epäiltyjen määrät ovat vähentyneet 2010-luvun ensimmäisistä vuosista, jolloin lukumäärä oli korkeimmillaan lähes 1500 epäiltyä vuodessa, mutta vuoteen 2017 tullessa epäiltyjen määrä on jopa puolittunut. Alaikäisten kohdalla tätä syylliseksi epäiltyjen määrän vaihtelua vaikuttaisi selittävän erityisesti ero omaisuusrikosten määrässä: vuonna 2010 omaisuusrikoksista syylliseksi epäiltyjä oli yli 900 kappaletta, mutta vuosina 2018–2020 kyseinen määrä on tasaantunut noin 400 vuosittaiseen epäiltyyn. Muiden rikoslakirikoslajien kohdalla epäiltyjen määrien vaihtelu 2010-luvulla on ollut huomattavasti maltillisempaa tai jopa olematonta. Myös koko maan alaikäisten kohdalla syylliseksi epäiltyjen määrä noudattaa samankaltaista trendiä, eli omaisuusrikoksista epäiltyjen määrä on laskenut kymmenen vuoden aikana huomattavasti.

Myös täysi-ikäisten syylliseksi epäiltyjen määrät ovat olleet korkeimmillaan 2010-luvun alussa, jonka jälkeen ne ovat laskeneet vuoteen 2017 saakka. Tässäkin ikäryhmässä omaisuusrikoksista epäillyt ovat olleet tilastojen valossa yleisimpiä ja tässä rikoslajissa vaihtelu on ollut suurinta, mutta varsinainen tilastopiikki on ollut muutamaa vuotta myöhemmin alaikäisten omaisuusrikoksiin nähden. Lisäksi täysi-ikäisten keskuudessa liikennerikosten määrässä on tapahtunut selkeää laskua vuoteen 2017 saakka, jonka jälkeen niistä epäiltyjen määrät ovat hieman nousseet. Muiden rikoslajien kohdalla samantaista vaihtelua ei ole ollut 2010-luvulla, joskin myös muista rikoslakirikoksista epäiltyjen määrän voi tulkita olevan kasvussa vuodesta 2017 alkaen.

Yleisesti voidaan todeta, että pääsääntöisesti sekä alaikäisten että täysi-ikäisten keskuudessa rikoksista syyllisiksi epäiltyjen lukumäärät ovat olleet korkeimmillaan 2010-luvun ensimmäisinä vuosina. Alhaisimmillaan määrät ovat olleet vuonna 2017, jonka jälkeen määrissä on havaittavissa tasaantuminen aiemmalle tasolle.

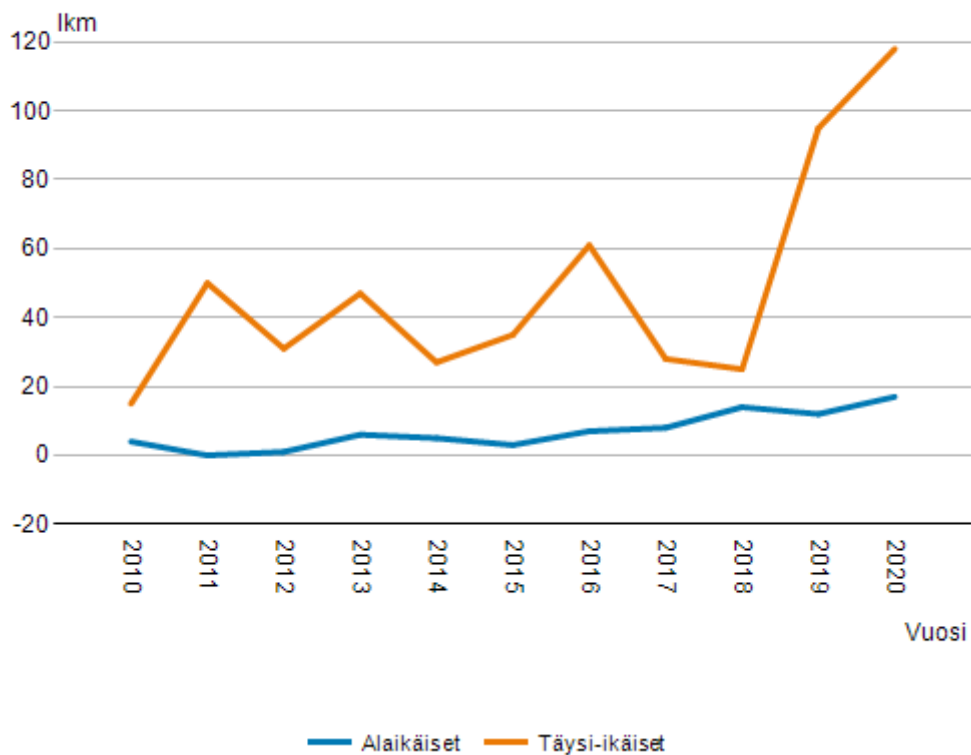
4.1.3 Rikoslajikohtainen kehitys 2010–2020

Kun tarkastellaan kaikkien syylliseksi epäiltyjen alle 30-vuotiaiden määrän kehitystä Oulussa rikoslajeittain, on selkeästi havaittavissa, että seksuaalirikoksista syyllisiksi epäiltyjen määrän kehitys poikkeaa kaikkien muista rikoslajeista syyllisiksi epäiltyjen määrän kehityksestä. Seksuaalirikoksista epäiltyjen (Kuvio 4) määrä on kasvanut rikoslajeista suhteellisesti eniten vuodesta 2010 vuoteen 2020. On kuitenkin huomattava, että

seksuaalirikoksista epäiltyjen lukumäärä on kaikista rikoslajeista pienin. Pienimmillään seksuaalirikoksista epäiltyjä oli vuonna 2010, alle 20 epäiltyä, kun vuonna 2020 epäiltyjen määrä oli jo miltei 140. Vuodesta 2018 alkaen erityisesti täysi-ikäisten ikäryhmässä on tapahtunut selkeää kasvua syylliseksi epäiltyjen määrässä, kun taas alaikäisten kohdalla määrät ovat pysyneet tasaisempina ja kasvu on ollut maltillisempaa, mutta kuitenkin havaittavissa. Joinakin vuosina, esimerkiksi 2018, ikäryhmittäiset seksuaalirikoksista epäiltyjen määrät ovat olleet melko lähellä toisiaan. Seksuaalirikoksista epäillyistä naisten osuus on erittäin marginaalinen.

Kuvio 4 (Lähde: SVT, 2021)

Selvitettyihin seksuaalirikoksiin syylliseksi epäillyt, Oulu 2010–2020

Kaikkien muiden kuin seksuaalirikoksista syyllisiksi epäiltyjen lukumäärien vuosittainen vaihtelu on ollut tasaisempaa. Pääsääntö rikoslajien kesken näyttäisi olevan, että korkeimmillaan syyllisiksi epäiltyjen lukumäärät ovat olleet 2010-luvun alkupuolella, jonka jälkeen epäiltyjen lukumäärät ovat hieman vähentyneet, ja sen jälkeen pysyneet tasaisina tai lähteneet taas hiljalleen kasvamaan. Seksuaalirikoksista syyllisiksi epäilty-

jen lisäksi tästä säännöstä poikkeava muihin rikoslakirikoksiin syyllisiksi epäiltyjen lukumäärä, joka on viime vuosina noussut korkeammaksi kuin 2010-luvun alussa. Kyseisessä rikoslajissa nousua selittää erityisesti huumausaine- ja alkoholirikokset.

Verrattaessa 2010-luvun rikoslajien trendien kehitystä Oulussa ja koko Suomessa, on havaittavissa, että trendien yleislinjat ovat pitkälti samankaltaisia joitakin yksityiskohtia lukuunottamatta. Esimerkiksi omaisuusrikosten kohdalla Oulussa on ollut vuosien 2013–2016 aikana selvä piikki, jollaista koko Suomen tilastoissa ei ole, ja lisäksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten kohdalla Oulun vuosittainen vaihtelu on ollut jokseenkin jyrkempää kuin koko Suomessa.

Tarkasteltaessa alaikäisten suhteellisia osuuksia kaikkien alle 30-vuotiaiden oululaisten syylliseksi epäiltyjen joukossa (Taulukko 2) huomataan, että alaikäisten vuosittaisissa prosentuaalisissa osuuksissa on ollut jonkin verran vaihtelua kaikkien rikoslajien kohdalla. Kuitenkin kaikkien muiden rikoslajien paitsi omaisuusrikosten kohdalla alaikäisten osuuden trendi on tarkastelujaksolla ainakin lievässä kasvussa. Juuri omaisuusrikoksissa alaikäisten syylliseksi epäiltyjen lukumäärä on jopa puolittunut tarkastelujakson aikana. Erityisen korkeaksi alaikäisten osuus on noussut viimeisimpinä vuosina Oulussa henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten kohdalla, ja samankaltainen trendi on myös yleisesti Suomessa alaikäisten suhteellista osuutta tarkasteltaessa.

Taulukko 2: Alaikäisten osuus rikoslajeittain alle 30-vuotiaiden syylliseksi epäiltyjen joukossa Oulussa 2010–2020

	Omaisuusri- kokset	Henkeen ja terveyteen kohdistu- neet rikok- set	Seksuaaliri- kokset	Rikokset oi- keudenkäyt- töä, viran- omaisia ja yleistä jär- jestystä vas- taan	Liikenne- ri- kokset	Muut rikos- lakirikokset
2010	26 %	24 %	21 %	20 %	9 %	13 %
2011	24 %	19 %	0 %	13 %	10 %	10 %
2012	20 %	19 %	3 %	16 %	9 %	12 %
2013	17 %	30 %	11 %	21 %	8 %	14 %
2014	18 %	21 %	16 %	9 %	12 %	12 %
2015	13 %	15 %	8 %	19 %	9 %	10 %
2016	14 %	16 %	10 %	12 %	11 %	6 %
2017	13 %	22 %	22 %	16 %	12 %	13 %
2018	18 %	22 %	36 %	16 %	12 %	15 %
2019	20 %	27 %	11 %	21 %	10 %	10 %
2020	17 %	29 %	13 %	15 %	13 %	10 %

4.2 Rikosten uhrin

Tässä luvussa tarkastellaan rikosten uhreja Rikos- ja pakkokeinotilaston *Eräiden rikosten uhrin iän mukaan maakunnittain* -tilaston perusteella. Tilaston painopiste on seksuaali-, väkivalta- ja omaisuusrikoksissa. Lisäksi on huomattava, että tästä uhreja koskevasta tilastosta on saatavilla vain maakuntakohtainen tilasto, eli uhrinäkökulmaa ei ole mahdollista tarkastella ainoastaan Oulun kaupungin tilastoihin liittyen. Oulu on kuitenkin Pohjois-Pohjanmaan maakunnan selkeästi suurin kaupunki asukasluvultaan, mikä perustelee tilastojen tarkastelua tässä yhteydessä.

Uhrinäkökulman tarkasteleminen tekijänäkökulman rinnalla on kiinnostavaa muun muassa rikollisuuden kasautumisen vuoksi. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että rikosten tekeminen selittää myös uhriksi joutumista, jolloin sama henkilö voi hyvin todennäköisesti olla sekä tekijä että uhri. Tästä ilmiöstä on käytetty nimitystä *victim-offender overlap*. (Kivivuori ym., 2018, s. 125–127.) Uhrinäkökulmassa on huomioitava, että vaikka tässä katsauksessa tarkastellaan nuoria uhriksi joutuneita, voi varsinainen rikosentekijä kuitenkin olla minkä ikäinen tahansa. Toisaalta on havaittu, että viime vuosina alaikäisten tekemä väkivaltarikollisuus on kohdistunut useimmiten alaikäisiin (Danielsson, 2022, s. 11–12).

Uhreja koskevassa tilastossa alaikäisten ikäryhmät poikkeavat syylliseksi epäiltyjen tilastoista, mutta NURRI-toimintamallin asiakaskohderyhmän perusteella alaikäisten ikäryhmistä on tässä tilastossa huomioitu 10–14- ja 15–17-vuotiaat, jotka on tarkastelussa pääasiassa yhdistetty yhdeksi alaikäisten ryhmäksi. Täysi-ikäisten alle 30-vuotiaiden ikäryhmien jako on samanlainen kuin syylliseksi epäiltyjen tilastossa, ja tässä uhrinäkökulman tarkastelussa ne on pääasiassa yhdistetty yhdeksi täysi-ikäisten ryhmäksi. On myös huomioitava, että uhrinäkökulmassa on useassa kohdassa uhrien lukumäärien sijaan vain merkintä *"tieto on salassapitosäännön alainen"*, joten tässä esitettävät tiedot eivät välttämättä ole täysin tarkkoja. Yksi henkilö voi esiintyä tilastossa useamman kerran saman vuoden aikana.

4.2.1 Uhrien lukumäärä

Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa uhriksi joutuneita 10–29-vuotiaita on vuodesta 2010 alkaen ollut eniten vuosikymmenen ensimmäisinä vuosina. Vuonna 2011 uhriksi joutui lähes 2000 henkilöä, mutta myöhempinä vuosina uhrien vuosittainen lukumäärä on taantunut 1400–1600 uhriin. Uhriksi joutuneiden miesten lukumäärä on ollut vuosittain suurempi kuin naisten, mutta sukupuolten erot ovat kaventuneet viime vuosien aikana.

Sekä 10–14- että 15–17-vuotiaiden kohdalla uhrien vuosittainen lukumäärä on viime vuosina vaihdellut noin 200 ja 300 uhrin välillä. 10–14-vuotiaiden kohdalla uhrien vuosittainen lukumäärä on viime vuosina kasvanut suhteessa 2010-luvun alkupuolen lukumäärään, kun taas 15–17-vuotiaiden kohdalla uhrien lukumäärä on pääsääntöisesti vähentynyt 2010-luvun alkupuolelta lähtien, joskin parin viime vuoden aikana lukumäärä on taas kääntynyt nousuun. Tyttöjen ja poikien määrät ovat olleet molempien alaikäisten ikäryhmien keskuudessa vuosittain pääsääntöisesti hyvin lähellä toisiaan.

Kaikissa alle 30-vuotiaiden täysi-ikäisten ikäryhmissä toistuu samankaltainen trendi: uhriksi joutuneiden määrät ovat laskeneet 2010-luvun ensimmäisistä vuosista. Selkeimmin tämä lasku tulee esille nuorimmissa täysi-ikäisten ikäryhmissä, kun taas 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä uhriksi joutuneiden määrän lasku on ollut maltillisempaa. Alle 30-vuotiaiden täysi-ikäisten ikäryhmissä uhriksi joutuneiden naisten lukumäärät ovat kaikissa ikäryhmissä kaikkina vuosina pienempiä kuin uhriksi joutuneiden miesten lukumäärät. Sen sijaan molemmissa alaikäisten ikäryhmässä tyttöjen lukumäärä on joihinkin vuosina suurempi kuin poikien.

4.2.2 Alaikäiset uhrin rikoslajeittain

Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa vuodesta 2010 alkaen alaikäisistä seksuaalirikosten uhriksi joutuneista valtaosa on ollut tyttöjä, kun poikien vuosittainen osuus on ollut suurimmillaan noin 8 % uhreista. Alaikäisten seksuaalirikosuhrien kokonaismäärä on kasvanut vuodesta 2016 alkaen, joskin vuonna 2020 hieman vähentynyt. Pienimmillään vuosittaisten uhrien määrä on ollut noin 60–80 uhria 2010-luvun alkupuolella, ja suu-

rimmillaan vuonna 2019, jolloin oli lähes 160 uhria. Saatavilla olevan tiedon mukaan suurin osa tapauksista kaikkina vuosina liittyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten uhrien lukumäärä on vaihdellut vuosittain noin 250 ja 350 uhrin välillä, ja suurimmillaan uhrien lukumäärä on ollut 2010-luvun alussa sekä viime vuosina. Poikien osuus uhreista on ollut vuosittain 60–70 %. Alaikäiset uhrin ovat hyvin harvoin joutuneet törkeän pahoinpitelyn uhriksi; suurin osa rikosnimikkeistä on ollut perusmuotoisia pahoinpitelyjä.

Alaikäisistä omaisuusrikosten uhreista on saatavilla tietoa vain muutaman vuoden osalta (suurin osa tiedoista on salassapitosäännön alaisia). Uhrien määrä ollut 6–22 niinä vuosina, kun tieto on saatavilla. Muiden rikosten uhrin ovat olleet saatavilla olevan tiedon perusteella laittomien uhkausten kohteena. Näitä uhreja on ollut vuosittain noin 30–70, ja tyttöjen osuus on vaihdellut alle 20 %:n ja lähes 50 %:n välillä.

4.2.3 Täysi-ikäiset uhrin rikoslajeittain

Täysi-ikäisten seksuaalirikosten uhrien määrä Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa on ollut kasvussa vuodesta 2016 alkaen. Uhrien määrä on vaihdellut 20–60 uhrin välillä vuosittain. Selkeästi suurin osa tapauksista liittyy raiskauksiin, mutta joinakin vuosina on tiedossa myös seksuaalisen ahdistelun tapauksia. Törkeiden tekojen uhreista ei ole saatavilla tietoa. Miesten osalta ei ole saatavilla tietoa yhdestäkään seksuaalirikoksen uhriksi joutumisesta viimeisen 10 vuoden ajalta.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten uhrien määrä on ollut pääsääntöisesti laskussa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Suurimmillaan uhreja on ollut yli 1110 henkilöä vuodessa, mutta viime vuosina määrä on laskenut noin 650 vuosittaiseen uhrin. Miltei kaikki tapaukset liittyvät saatavilla olevan tiedon perusteella pahoinpitelyihin. Pahoinpitelyn uhriksi joutuneiden miesten kohdalla törkeän pahoinpitelyn uhreja on ollut vuosittain keskimäärin noin 8 % ja lievän pahoinpitelyn uhreja noin 17 %. Pahoinpitelyn uhriksi joutuneiden naisten kohdalla törkeitä tapauksia on ollut keskimäärin 1 % ja lieviä 25 % vuosittain. Joinakin vuosina on kirjattu muutama tapon yritys, joissa uhrina on ollut mies.

Omaisuusrikosten uhriksi joutuminen vähentyi 2010-luvun alkupuolelta alkaen, mutta on taas viime vuosina lähtenyt nousuun. Valtaosa omaisuusrikoksista on ollut ryöstöjä, joista miesten kohdalla osa törkeitä. Omaisuusrikosten uhriksi ovat joutuneet useimmin miehet. Muiden rikosten uhrin ovat pääasiassa laittoman uhkauksen uhreja, ja niissä miesten ja naisten osuudet ovat olleet vuosittain suunnilleen yhtä suuret.

4.3 Kouluterveyskyselyn tuloksia

Kouluterveyskysely on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen järjestämä tutkimus, joka toteutetaan joka toinen vuosi. Kouluterveyskyselyn avulla saadaan laajasti tietoa suomalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista useaan eri aihepiiriin liittyen. Nykyisin kyselyyn osallistuvat peruskoulun 4. ja 5. sekä 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat sekä lukion ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuosiluokan opiskelijat. Peruskoulun 4. ja 5. vuosiluokkien tuloksia ei tarkastella tässä tutkielmassa, koska he rajautuvat jo ikänsä puolesta pois NURRI-toimintamallin asiakaskohderyhmästä. Toimintamallin asiakaskohderyhmän ja tutkielman kontekstin kannalta Kouluterveyskyselyn aihepiireistä relevantteja ovat päihteiden käyttöön, uhrikokemuksiin ja koulupoissaoloihin liittyvät tilastot.

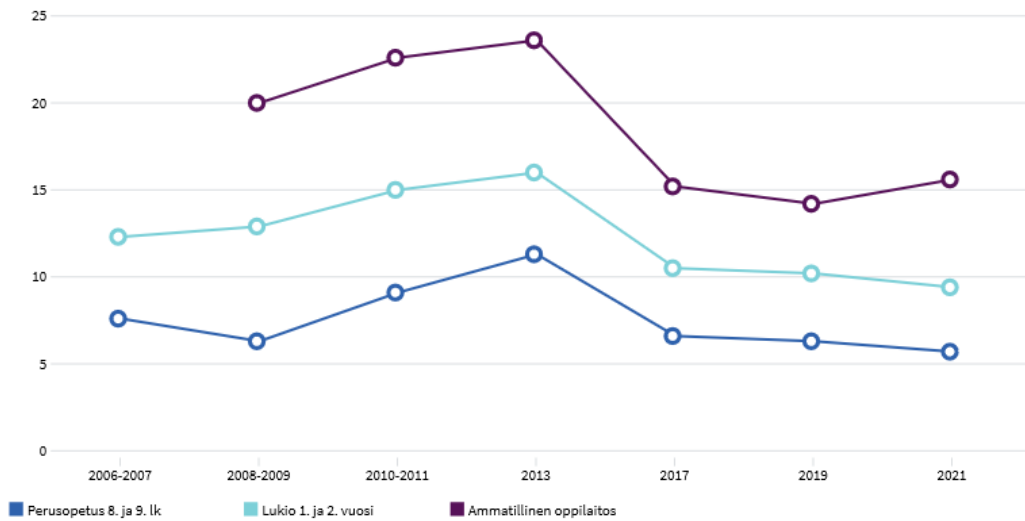
Kouluterveyskyselyn tuloksien tarkastelussa huomioidaan erikseen ammatillisten oppilaitosten opiskelijat, lukio-opiskelijat sekä peruskoululaiset. Joidenkin indikaattoreiden kohdalla tulokset ovat saatavilla vuodesta 2006 alkaen, mutta joidenkin indikaattoreiden kohdalla tuloksia on vain muutaman viimeisimmän vuoden ajalta. On myös huomioitava, että Kouluterveyskyselyssä havaintoyksikkö viittaa henkilöön, eli yksi henkilö voi esiintyä vain yhden kerran vuoden aikana tilastossa, vaikka esimerkiksi uhrikokemuksia olisi vuoden aikana useampia.

Päihteet

Laittomien huumeiden kokeileminen on ollut Oulussa yleisintä ammattiopiskelijoiden keskuudessa. Viime vuosina ammattiopiskelijoista noin 15 % on ilmoittanut kokeilleensa laittomia huumeita vähintään kerran elämänsä aikana, lukiolaisista noin 10 % ja peruskoululaisista noin 6 %. Kaikkien ryhmien trendi näyttäisi olevan samankaltainen:

vuoteen 2013 saakka laittomia huumeita kokeilleiden määrät kasvoivat jokaisessa ryhmässä, minkä jälkeen kokeilleiden määrät laskivat ja tasaantuivat. (Kuvio 5.)

Kuvio 5: *Laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleet, %-osuus, Oulu. (Lähde: THL, 2021)*

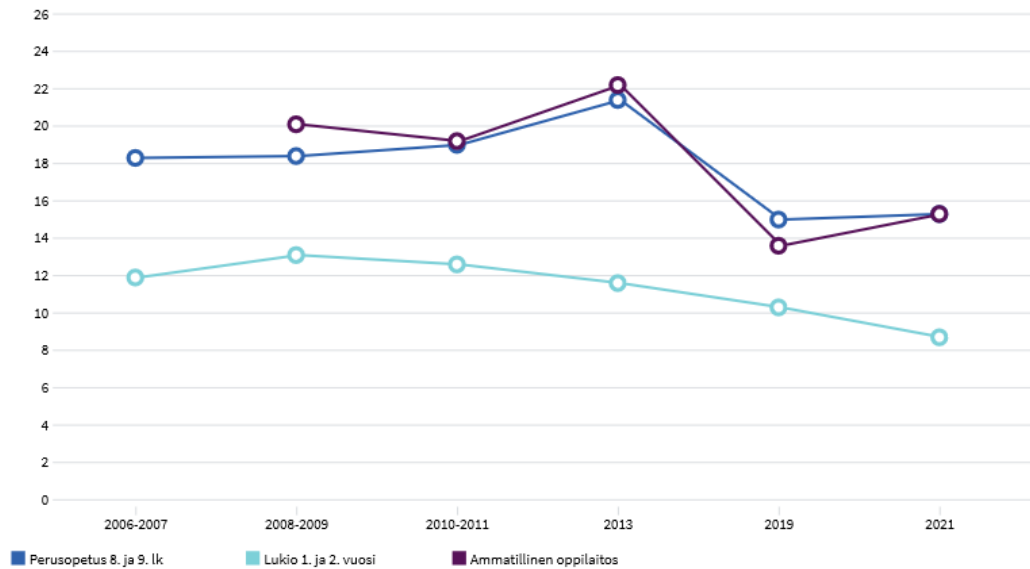
Säännöllisempi huumeiden käyttö vaikuttaa kuitenkin olevan harvinaisempaa, koska ryhmästä ja vuodesta riippuen 2–5 % oli käyttänyt kannabista ja 1–3 % muita huumeita edellisen 30 päivän aikana kyselyyn vastaamisesta. Peruskoululaisista 40–50 % ja lukiolaisista sekä ammattiopiskelijoista 50–60 % on ollut viime vuosina sitä mieltä, että paikakunnalla on helppo hankkia huumeita. Alkoholin viikoittainen käyttö sekä kuukausittainen humalahakuinen juominen on ollut yleisintä ammattiopiskelijoiden keskuudessa. Kaikkien ryhmien kohdalla prosenttiosuudet ovat vähentyneet.

Häirintä ja väkivalta

Fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana ovat ilmoittaneet kokeneensa eniten ammattiopiskelijat sekä peruskoululaiset: näiden ryhmien keskuudessa fyysistä uhkaa kokeneiden prosenttiosuudet ovat olleet vuosittain miltei samanlaiset. Lukiolaisten kokema fyysinen uhka on ollut vähäisempää, ja se on vähentynyt vuosittain vuodesta 2008–2009 alkaen. Ammattiopiskelijoiden ja peruskoululaisten keskuudessa on ollut enemmän vaihtelua vuosittain. Vuonna 2021 lukiolaisista noin 9 % ja ammattiopiskelijoista sekä pe-

ruskoululaisista noin 15 % ilmoitti kokeneensa fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana. Tässä indikaattorissa on huomioitu yhdessä sekä uhkakokemukset että väkivaltakokemukset. (Kuvio 6.)

Kuvio 6: *Fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana kokeneet, %-osuus, Oulu. (Lähde: THL, 2021)*

Seksuaalista väkivaltaa viimeisen vuoden aikana ilmoitti vuonna 2021 kokeneensa noin 8–10 % ryhmästä riippuen. Tytöistä seksuaalista väkivaltaa ilmoitti kokeneensa 12–15 % ja pojista vain 3–4 %. Kaikkien ryhmien kohdalla seksuaalista väkivaltaa kokeneiden prosenttiosuudet ovat nousseet vuodesta 2019, mutta lukiolaisten (erityisesti tyttöjen) osuus on noussut vähemmän kuin ammattiopiskelijoiden ja peruskoululaisten. Vielä vuonna 2019 lukiolaisten osuus oli näistä ryhmistä suurin.

Häiritsevää seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua viimeisen vuoden aikana on koettu vuonna 2021 näiden kolmen ryhmän keskuudessa prosentuaalisesti suunnilleen saman verran, kun ehdottelua ja ahdistelua kokeneiden prosenttiosuudet ovat 28–31 %. Luku on noussut jokaisessa ryhmässä vuodesta 2019. Myös tässä indikaattorissa korostuu tyttöjen osuus, kun vuonna 2021 jokaisessa ryhmässä ehdottelua ja ahdistelua on kokenut lähes 50 % tytöistä ja alle 10 % pojista. Useimmiten seksuaalista häirintää on koettu puhelimessa, internetissä tai julkisessa tilassa, mutta koulussa harvemmin. Seksuaaliseen

väkivaltaan ja seksuaaliseen ahdisteluun liittyvät indikaattorit ovat saatavilla vain vuodesta 2017 tai 2019 alkaen.

Luvattomat koulupoissaolot

Luvattomat poissaolot koulusta ovat olleet yleisimpiä ammattiopiskelijoiden keskuudessa. Kuukausittain ammattiopiskelijoista noin 30 %, lukiolaisista noin 20 % ja peruskoululaisista alle 10 % on ilmoittanut olevansa luvatta pois koulusta. Viikoittaisia luvattomia poissaoloja koulusta ilmoitti ammattiopiskelijoista noin 10 %, lukiolaisista noin 5 % ja peruskoululaisista noin 3 %. Pääsääntöisesti poikien osuudet ovat hieman suurempia kuin tyttöjen. Poissaoloihin liittyvät indikaattorit ovat saatavilla vasta vuodesta 2017 alkaen.

4.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa tilastoista

Tässä luvussa esitetyn Rikos- ja pakkokeinotilaston perusteella on havaittavissa, että Oulussa syylliseksi epäiltyjen määrät ovat pääsääntöisesti laskeneet 2010-luvun alusta alkaen, mutta joissakin tilastoissa on havaittavissa kasvua viime vuosina. Samankaltainen trendi toteutuu myös Pohjois-Pohjanmaan uhriksi joutuneiden tilastossa. Joidenkin tilastojen viime vuosien kasvun suhteen on syytä pohtia, onko kyseessä varsinainen kasvumiö vai ennemminkin tasaantuminen. Lisäksi vuonna 2020 puhkesi koronapandemia, jolla saattaa olla vaikutusta myös rikoskäyttäytymiseen ja siten rikostilastoihin.

Esitettyjen tilastojen perusteella on myös tulkittavissa, että alaikäisten suhteelliset osuudet kaikkien alle 30-vuotiaiden syylliseksi epäiltyjen joukossa ovat jokseenkin kasvaneet. Erityisesti tämä tulee esille henkeen ja terveyteen kohdistuvien epäiltyjen kohdalla, mikä antaa viitteitä väkivaltarikollisuuden keskittymisestä nuoremmille ikäluokille.

Myös esitetyt Kouluterveyskyselyn tulokset ovat pitkälti linjassa rikostilastojen kanssa. Esimerkiksi huumausaineita kokeilleiden sekä fyysistä uhkaa kokeneiden määrissä on molemmissa samankaltainen rikostilastoihin verrattava laskeva trendi 2010-luvun alkupuolelta lähtien. Kouluterveyskyselyn tulokset nostavat myös esille eroavaisuuksia käyttäytymisessä lukio- ja ammattiopiskelijoiden kesken.

Kouluterveyskyselyn ja Rikos- ja pakkokeinotilaston tietojen perusteella myös *crime drop* -ilmiö vaikuttaisi saavan jonkinlaista tukea Oulun nuorisrikollisuudessa. Ilmiö viittaa siihen, että rikollisuus tai tiettyjen rikoslajien esiintyvyys on pidemmän ajan kuluessa vähentynyt. Ilmiön olemassaolo on viime vuosikymmeninä havaittu sekä Suomessa että muualla maailmassa. (Kaakinen & Näsi, 2021b). Oulun rikostilastojen perusteella on myös havaittavissa jonkinlaista nuorisrikollisuuden kasaantumista erityisesti täysi-ikäisten alle 30-vuotiaiden keskuudessa (Taulukko 1). Toisaalta rikostilastojen ajallisten muutosten suhteen on huomioitava, että muutokset saattavat heijastella rikoskäyttäytymisen muutoksen lisäksi kontrollikulttuurin muutosta (Danielsson, 2022, s. 15–17).

Verrattaessa Oulun ja koko Suomen tilastoja huomataan, että trendit ovat pitkälti samantaisia. Kuitenkin Oulussa esimerkiksi alaikäisten sekä kaikkien alle 30-vuotiaiden syylliseksi epäiltyjen suhteellinen osuus kaikkiin syylliseksi epäiltyihin nähden on suurempi kuin Suomessa yleisesti. Lisäksi Oulussa esimerkiksi alaikäisten tekemät henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ovat suhteellisesti yleisempiä. Tässä luvussa esitettyjen tietojen perusteella NURRI-toimintamallin pilotointi Oulussa vaikuttaa varsin perustellulta.

5 Haastatteluaineiston temaattinen analyysi

Analyysiluvussa tarkastellaan NURRI-toimintamallin asiakkaiden kokemuksia toimintaan osallistumisesta sekä toiminnan merkityksiä heidän elämälleen haastatteluaineistoon perustuen temaattiseen analyysin keinoin. Luku on jaettu alalukuihin temaattisen jaon perusteella. Temaattinen jako on esitetty tiivistetysti myös liitteessä (Liite 2).

Aineistosta on nostettu tekstin yhteyteen haastatteluiden sitaatteja, jotka tukevat esitettyä teemoittelua ja luokittelua. Sitaateissa T-kirjain viittaa haastattelijan puheenvuoroon ja H-kirjain haastateltavien puheenvuoroon. Haastateltavien epäsuoran tunnistamisen riskin minimoimiseksi sitaateissa ei ole eritelty haastateltavia esimerkiksi numeroidusti, vaan kaikkien haastateltavien puheenvuoroihin viitataan samalla H-kirjaimella. Sitaatteja on kuitenkin käytetty tasaisesti kaikista haastatteluista. Sitaatit on korostettu kursivointuna ja usein tekstiin sisennettynä, jotta ne erottuvat selkeästi muusta tekstistä. Sitaateissa on tarvittaessa käytetty hakasulkeita, jos sitaatissa käsiteltävää asiaa on tarkennettu, tai vaihtoehtoisesti jos sitaatista on poistettu nimiä tai muita tunnistettavia tietoja. Jos alkuperäisestä sitaatista on jätetty tiivistämisen vuoksi jokin epäolennainen kohta pois, se on merkitty kahdella ajatusviivalla.

5.1 Lähtötilanne

Ensimmäisessä teemassa kuvataan haastateltavien lähtötilannetta ja ajatuksia ennen kuin varsinainen toiminta alkoi. Keskeisiä alateemoja on neljä: toimintaan ohjautuminen, ennakko-odotukset, suunnitelma ja tavoitteet, sekä kohdistumisen onnistuminen.

5.1.1 Toimintaan ohjautuminen

Kaikkien haastateltavien taustalla ennen NURRI-toimintaan päätymistä oli eri tyyppistä rikoskäyttäytymistä sekä päihteidenkäyttöä. Useimmilla rikoskäyttäytymiseen oli sisällytynyt jonkinlaista väkivaltaa, joskin joillakin nämä teot olivat lievempiä ja toisilla vakavampia. Väkivallan lisäksi toimintaan päätyminen syiksi kerrottiin joissakin tapauksissa myös liikennerikokset, huumausaineiden myynnistä kiinnijääminen sekä vahingonteot. Lisäksi kaikki haastateltavat mainitsivat vähintään jonkinasteisesta haitallisesta alkoholo-

lin tai muiden päihteiden käytöstä. Haastateltavien kertomien tietojen perusteella on myös pääteltävissä, että ongelmakäyttäytyminen on pääasiassa ollut toistuvaa.

Yllä kuvatulla toiminnalla oli ollut erilaisia negatiivisia vaikutuksia haastateltavien elämään. Virallisten seurausten osalta osa haastateltavista oli esimerkiksi joutumassa tulevaisuudessa käräjäoikeuteen teoistaan, ja joillekin oli jo asetettu vahingonkorvausvaatimuksia. Lisäksi kaksi haastateltavista kertoi olleensa sijoitettuna asumassa kodin ulkopuolisessa laitoksessa käyttäytymisensä seurauksena.

T: Miten aattelet sitten, ne pahoinpitelyt ja päihteet niin miten ne on vaikuttanut elämään?

H: Kaikella tavalla negatiivisesti oikeestaan. Paskaahan niistä aina tulee, varsinkin pahoinpitelyistä.

Epävirallisemmista haitallisen toiminnan seurauksista haastatteluissa mainittiin esimerkiksi se, että perheen yleisen hyvinvoinnin koettiin kärsivän. Lisäksi erään haastateltavan kertoman mukaan hänen kaveripiirissään oli alettu huomautella hänelle toistuvasta päihteiden käytöstä ja tappelemisesta.

H: – – yhteen aikaan tuli ryypättyä aika paljon – – tai kyllä mä teinkin paljon kaikkee muuta, mutta aina niitä kuuli, että etkö tee mitään muuta kun tappelet ja juot kaljaa.

Usean haastateltavan kertomuksen perusteella syynä ongelmakäyttäytymiselle on usein ollut kaveriporukka, jonka kanssa aikaa on vietetty. Tällöin syyt saattoivat liittyä kollektiiviseen toimintaan tai ryhmäpaineeseen, mutta toisaalta myös kavereiden puolustamiseen väkivaltilanteessa. Lisäksi toiminnan syiksi mainittiin oma tyhmyys, ajattelemattomuus, nuoruus sekä päihteiden käyttö.

Suurin osa haastateltavista oli päätenyt mukaan NURRI-toimintaan sosiaalityöntekijän ehdotuksesta tai kehotuksesta. Lisäksi osa mainitsi, että myös poliisi oli sosiaalityöntekijän lisäksi kehottanut osallistumaan. Ainoastaan yksi haastateltava kertoi, että ehdotus toimintaan osallistumiseksi oli tullut suoraan vanhemmilta.

H: Sosiaaliviranomainen sano sillon, kun oli tämä [rikos], niin sitten se sano sillon, että tämmönen on. Sitten mulla tuli heti seuraavana viikonloppuna se [rikos], niin sitten se mun sossu sano että "joo, nyt mennään tänne Nurriin, että me hommataan sut sinne", mä aattelin että "joo, ihan sama, mennään vaan".

T: Okei. Oliko siinä, tai kun oli sosiaaliviranomainen, niin oliko poliisin kanssa tekemistä?

H: Ei silleen tähän Nurriin liittyen, mutta oli ne kuulustelut, niin ne sano että se on ihan hyvä homma se Nurri, että sinne kannattaa lähteä, että ei jatku tämmönen.

5.1.2 Ennakko-odotukset ja -asenne

Haastateltavien ennakko-odotuksissa ja -asenteissa oli jonkin verran eroja ennen NURRI-toiminnan käynnistymistä. Kenenkään ajatukset eivät aluksi olleet erityisen positiivisia, joskaan eivät välttämättä negatiivisiakaan. Monien kohdalla neutraalia tai hieman epäilevää suhtautumista toimintaa kohtaan selittää se, etteivät he oikeastaan tienneet tarkemmin minkälaisesta toiminnasta olisi loppujen lopuksi kyse. Toiminnan ajateltiin olevan esimerkiksi tylsää tai ajanhukkaa. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan ollut alun perin kieltäytynyt toiminnasta, vaikka suhtautuminen toimintaa kohtaan ei olisi ollut positiivista. Tätä saattaa ainakin joiltakin osin selittää edellisessä alaluvussa esitetyt seikat, jotka liittyvät ammattilaisten tai vanhempien kehotukseen osallistua toimintaan. Yksi haastateltavista myös kertoi, että toiminta voisi parantaa hänen hyvinvointiaan, koska toiminnan myötä hän saisi lisää sisältöä ja ohjelmaa päiviinsä.

T: Sillon kun sulle ehotettiin tätä Nurri-hommaa, niin millasia odotuksia sul oli tai ennakkokäsityksiä?

H: Ei mulla ollu oikeen mitään. Just semmosta, että pääsee puhumaan ja tämmöstä näin perus, emmä oikeen tienny. Aluksi mä mietin, että jaksanko mä mennä, että onko se vaan ajanhukkaa, mutta on siellä ihan kiva ollu käydä.

5.1.3 Suunnitelma ja tavoitteet toiminnan alkaessa

NURRI-toimintamallin alkuperäisessä hankesuunnitelmassa (Oulu, 2020) mainitaan, että siinä aloittaville asiakkaille tehdään yksilöllinen kirjallinen suunnitelma toiminnan alussa. Haastateltavista kuitenkin vain yksi kertoi, että jonkinlainen suunnitelma olisi varmasti tehty. Muut olivat asian suhteen epävarmoja, eivätkä he joko tienneet tai muis-

taneet mahdollista virallista suunnitelmaa ja sen tekemistä. Kuitenkin haastatteluissa mainittiin, että toiminnan alkaessa haastateltavilta oli kysytty, minkälaisista asioista he olisivat kiinnostuneita tai minkälaisista asioista he haluaisivat tapaamisissa keskustella. Vaikuttaisi siis siltä, että mikäli virallisia suunnitelmia ei olisikaan tehty, niin jonkinlais-ta suunnittelua ja tavoitteiden asettamista on tapahtunut ainakin keskusteluiden muodos-sa. Lisäksi näihin ensimmäisiin keskusteluihin, jotka vaikuttaisivat olleen hankesuunni-telmassa (mt.) mainittuja verkostotapaamisia, oli osallistunut myös haasteltavien van-hempia sekä NURRI-työntekijöiden ulkopuolisia ammattilaisia, joihin haastateltavilla oli mahdollinen kontakti, kuten esimerkiksi päihdetyöntekijä.

Haastateltavien kertomia alkuperäisiä tavoitteita, joita toimintaan osallistumisen avulla voisi saavuttaa, kuvailtiin eri tavoin. Moni kertoi asettaneensa tavoitteekseen juuri päih-teiden käytön tai rikosten tekemisen lopettamisen, mutta näiden lisäksi tavoitteita olivat esimerkiksi laitoksesta kotiinpääsy, vihantunteiden hallinta ja yleisesti arjenhallintaan liittyvät asiat.

T: Mitä niitä [tavoitteita] sit oli?

H: Öö, no siin oli just niitä et mitä pitäis parantaa vaikka arjessa, semmosia pie-niä yksityiskohtia, joista lähtis rakentaa sitä kokonaisuutta.

T: Tuleeks sulle jotain esimerkkejä mieleen noista pienistä asioista?

H: Unirytytmi ja koulunkäynti ja ruokailu ja urheilu. Ja päihhteitten käyttö.

Osa haastateltavista myös korosti, että asetetut tavoitteet olivat nimenomaan heistä it-sestään lähtöisin, mikä viittaa siihen, että he tunnistivat tietynlaisen ongelmakäyttäyty-misen ja heillä oli myös motivaatiota työskennellä käyttäytymisensä parantamiseksi.

5.1.4 Kohdistumisen onnistuminen

Yksi prosessiarvioinnin ulottuvuuksista on toiminnan kohdistumisen onnistumisen poh-timinen. Tällöin on olennaista selvittää, onko arvioitavaan ohjelmaan valikoitunut jouk-ko sellainen, jota ohjelman piiriin on alun perin tavoiteltu. Kysyttäessä haastateltavilta suoraan, ovatko he toimintansa perusteella omasta mielestään NURRI-toimintamallin ydinkohderyhmää, vastaukset olivat pitkälti myöntäviä. Kuitenkin moni sanoi, ettei esi-merkiksi koe olevansa tai aiemmin olleensa Oulun pahimpia nuorisorikollisia, joskin

yhden haastateltavan mukaan "*– – mutta oli se kyllä ennen aikamoista – – aikalalla siellä kärjessä ollaan oltu*".

Rikoskäyttäytymisen ja -aktiivisuuden sekä päihteiden käytön perusteella arvioituna ainakin tutkielman haastatteluihin valikoituneet asiakkaat kuuluvat selkeästi tarkasteltavan toimintamallin ydinkohderyhmään. Toimintamallin alkuperäisen hankesuunnitelman (Oulu, 2020) mukaan kohderyhmäksi on tavoiteltu juuri yhden vakavan tai useita lievempiä rikoksia tehneitä nuoria, joten tavoitekohderyhmä täsmää hyvin haastateltaviin, joille on heidän kertomustensa mukaan kasaantunut useita vakaviakin rikostekoja.

5.2 Kokemukset toimintaan osallistumisesta

Tämän teeman yhteydessä esitetään haastateltavien kokemuksia toimintaan osallistumisesta. Tähän liittyvät kokemukset tapaamisista ja toiminnan sisällöistä, koettu yhteistyö työntekijöiden kanssa sekä kritiikki toimintaa kohtaan.

5.2.1 Tapaamiset ja toiminnan sisältö

Toiminta käytännössä, toiminnan kuvaus

Haastateltavien kertomusten mukaan NURRI-toiminta on pitkälti keskustelumuotoista. Vain yhdellä haastateltavista toiminnan pääasiallinen huomio kohdistui muuhun kuin keskusteluun, jolloin toiminta liittyi musiikintekoon. Lisäksi yksi haastateltava kertoi, että keskustelujen ohella hänen NURRI-toimintaansa kuuluu myös säännölliset käynnit kuntosalilla työntekijän kanssa. Kaikki haastateltavat kertoivat myös toisinaan täyttäneensä erilaisia lomakkeita ja kyselyitä tapaamisten yhteydessä. Kenelläkään toiminnan luonne ei ollut muuttunut tai vaihtunut toiseen toimintamallin aikana.

Haastateltavat kertoivat, että yleisimmin keskustelutapaamiset järjestetään toimintamallin omissa tiloissa, mutta toisinaan myös esimerkiksi kahvilassa. Yksi haastateltava myös kertoi tapaamisten olevan satunnaisesti etäyhteyden välityksellä. Keskustelujen luonne vaikuttaisi poikkeavan jonkin verran haastateltavasta riippuen. Joillakin keskustelu on pintapuolisempaa arjen kuulumisten vaihtoa, kun taas joillakin keskustelujen ai-

heet ovat liittyneet rikoksiin ja pähteisiin tai esimerkiksi syvällisempiin moraaliasioihin.

T: Minkälaisista jutuista te puhutte?

H: No lähinnä lähiaikoina ainakin moraaliasioista ja syistä miksi mä oon päätenyt tietynlaisiin rikoksiin.

Kaikki haastateltavat kuitenkin korostivat, että he voivat puhua tapaamisissa haluamistaan asioista. Toiminnan luonteesta ilmeni hieman erilaisia näkemyksiä, sillä haastateltavasta riippuen toimintaa luonnehdittiin esimerkiksi ajanvietoksi tai tueksi. Tämä jaottelu tulee esille myös siinä, että jollakin toiminta on tavallaan rennompaa yhdessäoloa ja toisella taas syvällisempää keskustelua. Yleisesti toiminnan luonnetta kuvaavat myös joustavuus ja strukturoimattomuus, kun asiakkailta on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön.

T: Minkälaiseen toimintaan sä osallistut tässä tai mitä te teette?

H: Yleensä me ollaan vaan kahviteltu ja juteltu, että onko tapahtunu mitään ja mitä on tullu tehtyä, ja miten menee. Tämmöstä perus jutteluhommaa.

Vaihtoehtoinen toiminta

Kaikkien haastateltavien kohdalla toiminta oli yksilömuotoista, eli tapaamisissa ei ollut muita toimintamallin asiakkaita tai omia vanhempia läsnä. Myös tällaiset toimintamuodot olisivat mahdollisia, mikäli ne koettaisiin asiakkaan tilanteen kannalta sopiviksi. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen vanhempansa käy toisinaan yksin keskustelua NURRI-työntekijän kanssa asiakkaan asioista, mutta ei ole kuitenkaan mukana asiakkaan ja työntekijän välisissä keskusteluissa.

Suurimmalle osalle haastateltavista yksilömuotoiset tapaamiset ilman vertaisryhmän tai vanhempien läsnäoloa myös sopivat parhaiten. Kukaan ei erityisesti halunnut ryhmätapaamisia muiden NURRI-asiakkaiden kanssa sen aiheuttaessa esimerkiksi paineita, mutta haastateltavien joukossa oli myös niitä, jotka olisivat varovaisen optimistisia kokeilemaan tällaista vertaisryhmätoimintaa.

T: Sulla on toi toiminta yksilötoimintaa, niin entä jos ajatellaan, että ois vaikka keskustelu silleen, et siin ois useempii nuorii mukana?

H: Kai se ois ihan jännä kokemus. Sais kuulla niinku muittenkin mielipiteitä samanlaisiin tekoihin, jos ne ois samanlaisia nuoria.

T: Haluisitsä ehdottomasti et ois tommosta toimintaa?

H: Nykyinen on varmaan parempi.

Kaikki haastateltavat pitivät nykyistä NURRI-toimintaansa pääasiassa mielekkäänä ja itsensä kannalta hyödyllisenä. Kenellekään haastateltavista ei oltu ehdotettu toimintaa, johon he eivät haluaisi osallistua, mutta yksi haastateltavista oli kieltäytynyt toiminnallisemmasta tekemisestä muiden harrastustensa vuoksi. Osa haastateltavista korosti, että heiltä on kyselty mielipiteitä minkälaiseen toimintaan he mahdollisesti haluaisivat osallistua.

H: Kyllä multa monesti kysytään, että tahdonko mä tehdä erityisesti jotakin, mutta ei mulla silleen koskaan tuu mieleen mitään semmosta mitä haluais tehdä.

Toiminnan määrä

Tapaamisten määrä vaihteli haastateltavien kesken. Osalla tapaamisia oli säännöllisesti yhden kerran viikossa, kun taas joillakin epäsäännöllisemmin 1–2 kertaa kuukaudessa. Tapaamisten määriin oltiin pääasiassa tyytyväisiä, joskin haasteltava, jolla tapaamiskertoja oli kaikkein harvimminkin kertoi, että *"vois näitä olla ehkä hieman useammin"*. Kenenkään mielestä tapaamisia ei ollut liikaa, ja haastateltavat lisäksi korostivat, että he pystyvät itse vaikuttamaan tapaamisten määrään ja tiheyteen.

T: Mites se toiminnan määrä jos se on kerran viikossa, niin onks se susta hyvä määrä vai?

H: On hyvä määrä.

T: Haluisitko, et sitä ois enemmän tai vähemmän?

H: Kyllä se yks kerta riittää.

T: Mut ei oo liikaa kuitenkaan?

H: Ei, jos tuntuu siltä et ois liikaa niin voi pistää vaan viestiä ja sen voi siirtää seuraavalle viikolle.

Tapaamisten ajankohdan sopimisessa oli hieman erilaisia käytäntöjä haastateltavasta riippuen. Jotkut sopivat seuraavan tapaamisen edellisen tapaamisen yhteydessä, tai tar-

vittaessa myöhemmin puhelimitse. Joillakin taas ajankohdaksi oli vakiintunut tietty säännöllisempi viikonpäivä. Tapaamiset kestivät tyypillisesti 45 minuutista puoleentoista tuntiin, ja myös keston oltiin yleisesti tyytyväisiä.

Yhteydenpito tapaamisten ulkopuolella

Monet haastateltavista myös mainitsivat, että he ovat satunnaisesti yhteydessä työntekijään puhelimitse myös varsinaisten tapaamiskertojen ulkopuolella. Tällaisissa tapauksissa yhteydenpito vaikuttaisi olevan useimmiten nopeampaa kuulumistenvaihtoa, mutta lisäksi joissakin haastatteluissa kävi ilmi, että arjen ongelmatilanteissa haastateltavat ovat tarvittaessa olleet työntekijään yhteydessä puhelimitse. Mahdollisuus tällaiseen tapaamisten ulkopuoliseen yhteydenpitoon koettiin hyödylliseksi. Toisaalta eräässä haastattelussa esiintyi myös näkemys, ettei haastateltava koe tarvitsevansa tapaamisten ulkopuolista yhteydenpitoa työntekijöiden kanssa.

T: Pidätteks te muuten yhteyttä kun niissä tapaamisissa?

H: Kyllä me viestiä laitetaan aina ja välillä soitellaan.

T: Onks ne sit samanlaisii keskusteluita, jos te laitatte viestii tai soittelette?

H: No ei, sillon kun soitellaan tai laitetaan viestiä, niin kysytään vaan yleensä kuulumiset ja tämmöset perusasiat.

T: Onks ne sit lyhyempii ne puhelut verrattuna niihin tapaamisiin?

H: On.

Tapaamisten ilmapiiri

Kokemukset tapaamisten ilmapiiristä olivat kaikkien haastateltavien mielestä varsin positiivisia, ja he olivat tässä suhteessa yksimielisesti tyytyväisiä tapaamisiin. Ilmapiiriä luonnehdittiin muun muassa rennoksi, turvalliseksi ja avoimeksi, ja toisaalta myös kevyeksi ja asialliseksi.

H: Mulle sattuu hyvin toi [työntekijä], että se on tosi tommonen rento ja heittää samanlaista läppää ja samat mielenkiinnon kohteet, et must tuntuu että jos mul ois joku muu tukihenkilö, niin en mä pystyis olee silleen ihan rennosti, et se on iso vaikuttaja siihen.

Monet haastateltavista eivät kuitenkaan osanneet tarkemmin kuvailla, miten tapaamisten tietynlainen positiivinen ilmapiiri on syntynyt. Jokseenkin tähän vaikuttaisi olevan yh-

teydessä esimerkiksi työntekijän persoona tai jokin varsinaisen keskustelun ulkopuolinen pienikin aktiviteetti, kuten kahvinjuonti. Lisäksi yksi mahdollisuus on ainakin luottamuksen kehittyminen työntekijän kanssa (ks. tarkemmin luku 5.2.2).

T: Osaatsä kuvailla et miten se [rento ilmapiiri] ilmenee?

H: No en minä tiä. Aina kun sinne menee niin siel on kahvit ja kaikki keitetty valmiiks. Ja siel on helppo puhua.

Suhtautuminen toimintaan

Monella haastateltavalla suhtautuminen NURRI-toimintaa kohtaan oli ennen toiminnan aloittamista jokseenkin epäilevää tai jopa negatiivista. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi ajatelleensa ennen toiminnan käynnistymistä, että olisiko se vain ajanhukkaa ja jaksaisivatko he edes osallistua siihen. Haastatteluhetkellä kaikkien tuntemukset olivat kuitenkin parantuneet ja yleinen mielipide toiminnasta oli positiivinen, eikä kenelläkään ollut halua ainakaan toistaiseksi keskeyttää toimintaan osallistumista.

H: Positiivisella silmällä oon ollu täs mukana ja tälleen, et mä en ois odottanu rehellisesti aluks et tää ois ollu tämmönen juttu missä mä oisin vielä.

T: Sä ajattelit et sä oot ehkä lyhyemmän aikaa?

H: Joo. Mä mietin et mä käyn testaa tän pari kuukautta ja sit lopetan, mut nyt tää on semmonen et mä ite haluun olla tässä.

Suhtautuminen toimintaa kohtaan oli muuttunut pitkälti sen jälkeen, kun se oli käynnistynyt ja haastateltavat pääsivät käytännössä kokemaan millaista toiminta todellisuudessa on. Joissakin haastatteluissa tuli esimerkiksi esille, että alun perin oli epäilty omaa kykyä tai halukkuutta puhua omista asioista avoimesti tuntemattomalle henkilölle, mutta tämä ei ollut kuitenkaan muodostunut esteeksi toiminnan edetessä.

5.2.2 Työntekijät ja yhteistyö

Määrä ja vastuutyöntekijä

Jokaisella haastateltavalla on tapaamisissa mukana yksi tai kaksi NURRI-työntekijää, mutta monet myös kertoivat, että aloitustapaamisessa oli tavattu muitakin työntekijöitä. Haastateltavat olivat tyytyväisiä työntekijöiden määrään ja siihen, että ne olivat pysyneet samana koko prosessin ajan.

Toimintamallin yhtenä alkuperäisenä tarkoituksena on ollut, että jokaisella asiakkaalla on nimetty vastuutyöntekijä, jolla on kokonaisvastuu asiakkaan asioista. Haastateltavat eivät tieneet onko heillä vastuutyöntekijä, mutta he päättelivät sen olevan työntekijä tai toinen työntekijöistä, joita he säännöllisesti tapaavat, koska esimerkiksi yksi haastateltavista totesi: *"En mä kehenkään muuhun oo yhteydessä kun siihen [työntekijään]"*. Toisaalta osa asiakkaista kertoi myös NURRI-toiminnan ulkopuolisesta sosiaalityöntekijästä, johon on toisinaan oltu yhteydessä.

Luottamus ja avoimuus

Työntekijät koettiin yleisesti erittäin luotettaviksi ja luottamuksen arvoisiksi. Haastateltavien kokemuksen mukaan he voivat halutessaan puhua työntekijöille avoimesti kaikista asioistaan. Vaikka aina kaikista omista asioista ei oltu haluttu puhua, niin tärkeää vaikuttaisi olevan kuitenkin se, että ainakin sellainen mahdollisuus on olemassa. Lisäksi joidenkin mielestä oli tärkeää, että työntekijät kysyivät joistakin NURRI-toiminnan ja kuntoutumisen kannalta olennaisista asioista, koska muussa tapauksessa haastateltavat eivät välttämättä itse halunneet ottaa niitä puheeksi tapaamisissa.

H: – – mulla on vähän henkilökohtaisesti semmonen että en yleensä luota ihmiseen heti, vaikka – – esimerkiksi muutamalla kaverilla on silleen että ne ensin luottaa ja sitten jos sen pettää niin ei enää luota. Mutta mulla on silleen, että mä vähän tutkin ihmistä ekana. Täällä mulle on sanottu että täällä pystyy pitämään luottamuksen, ja olla luottamuksellista tietoo, jos mä sanon jotakin. Tässä on nyt vuoden verran tuntunu siltä että se on ihan luottamuksellista niin ei kai siinä muuta sitten oo.

Luottamuksellisen suhteen rakentuminen oli haastateltavasta riippuen kehittynyt hieman eri tavoin: osa kertoi pystyneensä olla heti toiminnan alkaessa täysin avoimia omista asioistaan, mutta osalla taas meni jonkin aikaa ennen avoimemman dialogin kehittymistä. Yhtenä luottamuksen rakentumisen hidasteena mainittiin esimerkiksi ala-asteella tapahtunut huono kokemus ja seuraus koulukuraattorille puhumisesta. Monen haastateltavan kohdalla omista asioista puhuminen saattoi olla toiminnan käynnistyessä ikään kuin varovaisempaa ja harkitumpaa. Luottamuksen ja avoimuuden kehittyminen yleisesti näyttäytyi kuitenkin toiminnan hyödyllisyyden kannalta hedelmällisenä.

Luottamuksen rakentumiselle ei aina välttämättä osattu antaa muita selkeitä syitä kuin se, että työntekijät ovat luvanneet puhuttujen asioiden pysyvän työntekijän ja haastateltavan välisinä. Toisaalta myös työntekijöiden positiivisella ja ymmärtävällä suhtautumisella haastateltavia kohtaan lienee vaikutusta luottamuksen kehittämiseen.

T: Mites sen luottamuksen ja ilmapiirin kehittyminen sen työntekijän kanssa, jos sä mietit sitä alkuaikaa ja nyt tänne asti?

H: Alussa mä olin ehkä vähän semmonen, että en ihan niin mukana siin kokonaan. Et mä en niinku sanonu kaikkee, koska mulla oli aluks semmonen ajatus, että jos mä nyt sanon tässä jotain niin ne menee heti tekee jonkun sossuilmotuksen ja buu ja tälleen, mutta kyllä mä oon nyt ottanu ihan rennosti siellä ja pysty-ny olee oma itteni.

Työntekijöiden suhtautuminen asiakkaaseen

Kenelläkään asiakkaista ei ollut negatiivista sanottavaa työntekijöiden suhtautumisesta heihin ja heidän ongelmakäyttäytymiseensä, vaan ennemminkin kokemukset tämän asian suhteen olivat positiivisia ja kannustavia. Haastateltavat kokivat, että heitä ei esimerkiksi syyllistetty menneistä teoista ja asioista, joiden takia he ovat päätyneet toimintamallin asiakkaiksi, vaan sen sijaan työntekijöiden asenne oli haastateltavien kertomusten mukaan ennemminkin tulevaisuuteen katsova. Melko yksimielinen oli haastateltavien kokemus siitä, että työntekijöiden suhtautuminen heihin ja heidän asioihinsa oli välittävää ja kiinnostunutta, vaikka yksi haastateltavista totesikin tässä yhteydessä, että "*vaikka tää onkin vaan niitten työ*".

H: – – Ja sitten kun mä alotin tän työskentelyn niin ne oli tietosia kaikista asioista. Ne on vaan silleen, et ne on niinku menneitä asioita. Ei ne oo alkanu mua niistä henkilökohtaisesti syyttämään tai mitään. Eli aikalailla sillain kun mä oisin sen olettanutkin.

Tapaamisissa välittäminen ilmeni esimerkiksi oikeanlaisten kysymysten kysymisellä ja kuuntelemisella. Tätä verrattiin esimerkiksi kavereihin, joiden suhtautuminen ja kommentit saattoivat olla varsin toisenlaisia, jos haastateltava oli kertonut tälle ikävistä asioista. Lisäksi kävi selväksi, että mikäli työntekijöiden asenne olisi negatiivisempi tai syyllistävämpi, niin haastateltavat silloin tuskin haluaisivat osallistua NURRI-toimin-

taan. Haastateltavien vastauksista on tulkittavissa, että työntekijöiden nykyisenkaltainen suhtautuminen ja asenne ovat juuri sellaisia, joita haastateltavat tällä hetkellä tarvitsevat ja joista he hyötyvät elämäntilanteessaan.

Työntekijöiden rooli muihin verrattuna

Muihin aiemmin ongelmien seurauksena kohdattuihin viranomaisiin, siis lähinnä sosiaalityöntekijöihin ja poliisiin, verrattuna NURRI-työntekijöiden kanssa toimiminen ja puhuminen koettiin huomattavasti myönteisempänä mielekkäämpänä. Yksi tärkeä vaikuttaja tähän oli se, että toimintamallin työntekijöiden kanssa haastateltavat saavat puhua pitkälti niistä asioista, joista haluavat, kun taas monet NURRI-toimintamallia edeltävät keskustelut esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa ovat olleet huomattavasti tarkemmin määriteltyjä ja ikään kuin pakollisia haastateltavien näkökulmasta. Nykyisen toiminnan vapaaehtoisuus näyttäytyy myös positiivisessa valossa tässä yhteydessä. On kuitenkin huomattava, että joillakin haastateltavista oli samaan aikaan lisäksi toinenkin kuntoutumiseen liittyvä hoitokontakti, esimerkiksi perhetyöntekijä tai toimintaterapeutti, joihin suhtautuminen ei juurikaan poikennut NURRI-työntekijöihin suhtautumisesta.

H: -- se on hyvää vaihtelua kanssa samalla, että täällä saa sellasta tietynlaista [tukea] ja sitten on kotona erilaista, niin se on samalla mukavampi. Se on silleen aika hyvä.

Työntekijöille puhuminen vaikeistakin asioista koettiin yleisesti melko helpoksi ja luotamukselliseksi. Samoista asioista ei välttämättä haluttu puhua perheenjäsenten tai muiden läheisten aikuisten tai kavereiden kanssa, vaan toimintamallin työntekijöille ja muille läheisille puhutut asiat haluttiin useamman haastateltavan kohdalla pitää erillään. Toisaalta jotkut myös kertoivat, etteivät he mielellään kerro perheenjäsenilleen lainkaan omista vaikeista asioistaan. Tässä suhteessa NURRI näyttäytyy selkeästi hyödyllisenä osana elämää. Osa haastateltavista kuitenkin jopa mainitsi työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut osittain kaverillisiksi.

T: Entäs Nurrissa puhuminen, jos sä vertaat muihin ihmisiin, vaikka perheeseen tai kavereihin tai mihin ikinä, niin miten se vertautuu?

H: No en mä tiiä. Porukoille, tai ylipäättään perheelle, mä en oikeestaan puhu niistä mun asioista. Kavereille mä puhun aivan kaikesta ja kerron aivan kaiken, mutta kavereihin ei aina voi luottaa ettei ne kerro niitä eteenpäin. Täällä se on vähän niinku että mä puhuisin kavereitten kanssa, mutta se on tietyllä tavalla turvallisempaa ja luottamuksellisempaa.

5.2.3 Kritiikki toimintaa kohtaan

T: Millasta yleisesti nuorisoriikollisille oleva toiminta pitäis olla sun mielestä?

H: Tämmöstä. Tää on ihan kivaa. Näköjään toimii.

Toimintamuodot, joihin haastateltavat osallistuvat NURRI-toiminnassa, nähtiin yleisesti varsin mielekkäinä ja hyödyllisinä kuntoutumisen kannalta. Haastateltavat eivät osanneet suoraan kysyttäessä, tai muissakaan puheenvuoroissaan, antaa kovinkaan paljoa suoria kehitys- tai muutosehdotuksia tai varsinaisia kriittisiä mielipiteitä itse toimintaa kohtaan. Yleisesti toimintaan suhtauduttiin varsin positiivisesti. Yksi haastateltavista, jonka toiminta oli pääasiassa keskustelua, kaipasi lisää toiminnallisuutta.

T: Mitä se vois olla sun mielestä se toiminnallisuus?

H: En mä oikeen tiiä.

T: Mut jotain kuitenkin.

H: Niin. Se pelkkä istuminen ja paperien lukeminen ja puhuminen on vähän sil-lain tylsää. Tai ei silleen, että se hirveenä häiritsis mua, mut varmaan jotain muita ihmisiä saattaa häiritä.

Lisäksi yksi haastateltavista olisi halunnut tutustua useampaan työntekijään ennen toiminnan aloittamista, koska hänellä oli pelkona, ettei olisi välttämättä aloittanut toimintaa lainkaan, mikäli henkilökemiat työntekijän kanssa eivät olisi kohdanneet. Toisaalta myös mahdollisten eri toimintamuotojen sekä yleisesti koko toiminnan idean parempaa esittelyä ennen toiminnan aloittamista kaivattiin epätietoisuuden välttämiseksi.

Haastatteluissa ilmeni muutamia kriittisiä näkemyksiä ikään kuin toiminnan ulkoisia tai rakenteellisia seikkoja kohtaan. Esimerkiksi pitkä välimatka saapua tapaamisiin oli yhdelle haastateltavista huono asia, joka ei toisaalta kuitenkaan estänyt häntä saapumasta säännöllisesti tapaamisiin. Lisäksi mainittiin se, että toimintaa tarjottiin vasta rikoksista

kiinnijäädessä, mikä taas viittaa siihen, että jonkinlaista ennaltaehkäisevää tukea tai varhaisempaa puuttumista olisi tarvittu jo ennen NURRI-toiminnan aloittamista.

5.3 Nurrin merkitys ja rooli elämässä

Tämä teema liittyy siihen, minkälainen merkitys toimintamalliin osallistumisella on ollut haastateltavien elämässä. Aluksi käsitellään elämässä tapahtuneita muutoksia, jonka jälkeen esitetään desistanssiprosessiin kytkeytyviä tekijöitä, ja lopuksi käydään läpi sisäisen ja ulkoisen motivaation ulottuvuudet.

5.3.1 Muutokset elämässä

Kaikissa haastatteluissa ilmeni, että elämässä on tapahtunut paljon positiivisia muutoksia toimintamalliin osallistumisen aikana. Keskeisimmät konkreettiset muutokset liittyivät ajankäyttöön ja riskikäyttäytymisen vähenemiseen. Kaikkien haastateltavien mukaan esimerkiksi suurin osa mietojen päihteiden käytöstä sekä mahdollisten vahvempien huumausaineiden käyttö olivat jääneet historiaan. He, joiden taustalla oli ollut väkivaltaista käyttäytymistä, kertoivat myös sen vähentyneen tai loppuneen kokonaan toimintamallin aikana.

H: No, silloin Nurri-työskentelyn alkaessa mä käytin aika paljon kaikenlaista, oikeestaan melkeen kaikkee mikä naaman eteen tuli.

T: Eli sä puhut siis päihteistä?

H: Joo, puhun. Päihteiden käyttö on vähentyny, ja väkivaltatilanteita ei oo tullu läheskään niin paljon. Ja sitten ylipäättään oma fiilis että mikä mulla on. Ja varmaan psyykekin jollain tavalla.

T: Niin. Mistä se sit johtuu, et tollasia vaikka väkivaltatilanteita ei oo tullu enää?

H: Emmä tiä. Ehkä mä oon jollain tavalla alkanu pohtimaan, että kuinka tyhmä juttu se on ottaa turha pahoinpitelysyyte siitä, että sua on sanallisesti tai todella pienesti fyysisesti loukattu. Niin ei mitään pointtia siinä.

Ongelmallisen käyttäytymisen vähentyminen ei siis kuitenkaan tarkoita sitä, että se olisi välttämättä loppunut kokonaan toimintamallin aikana. Kuitenkin jo rikoskäyttäytymisen ja päihteiden käytön väheneminen viittaa siihen, että jonkinlainen desistanssiprosessi on

selvästi käynnissä. Monet haastateltavista mainitsivat, että esimerkiksi jonkinlaisia väkivaltilanteita tai alkoholinkäyttöä on ollut myös toimintamallin aikana.

H: – – mutta yks homma oli ehkä kaks kuukautta sen jälkeen kun alotin tämän, ja se oli semmonen että sen ois voinu hoitaa puhumalla, mutta sitten siinä alkoholin vaikutuksen alasena, niin ei sitä oikeen ajatellu että vois puhua.

Monien kohdalla oli tapahtunut muutoksia myös kaveripiirissä, kun vapaa-aikaa ei enää haluttu viettää sellaisissa porukoissa, joiden kanssa oli aiemmin käytetty päihteitä tai joiden kanssa olisi todennäköistä päätyä edelleen ongelma- ja riskitilanteisiin tulevaisuudessa. On siis selkeästi havaittavissa, että osa kaveriporukoista koettiin haitallisiksi tai uhkaavaksi oman käyttäytymisen ja desistanssiprosessin suhteen.

T: Entä onks sulla tapahtunu ihmissuhteissa muutoksii tässä?

H: Hmm, on. Esim. ne porukat joissa mä pyörin ennen niin emmä enää pyöri niitten kans, et mulla on nyt pari semmosta kaverii mitkä mulla on ollu lapsuudesta asti, että mä pyörin nykyään niitten kans jos mä oon jossakin. Välttyy hankaluuksilta, jos mä tiään et joku ihminen joutuu ongelmiin, niin en mä sen kans haluu olla.

Toisaalta joidenkin kohdalla kaveripiirin suhteen ei ollut tapahtunut juurikaan muutoksia, vaikka ongelmakäyttäytymisen kerrottiin vähentyneen. Tällöin kaveriporukkaa ei ehkä koettu uhaksi omalle käyttäytymiselle, vaan ongelmallisen käyttäytymisen syyt olivat peräisin muualta.

Haastateltavien kertomat muutokset eivät kuitenkaan rajoittuneet vain haitallisen käyttäytymisen tai riskitilanteiden vähenemiseen, vaan muutokset liittyivät myös laajemmin eri elämän osa-alueisiin. Jotkut kertoivat esimerkiksi koulumotivaationsa sekä -arvosanojensa parantuneen viime aikoina NURRI-työntekijöiden kanssa käytyjen keskusteluiden myötä, mutta kaikkien kohdalla tämä ei toteutunut. Yksi haastateltavista esimerkiksi kertoi, ettei usko toimintamallin antamalla tuella voivan olla vaikutusta kouluun liittyviin asioihin, vaikka hän muuten suhtautui toiminnan kautta saatuihin hyötyihin positiivisesti. On kuitenkin pääteltävissä, että NURRI-toiminnasta saatavaa tukea ja hyötyjä

voisi luonnehtia monen haastateltavan kohdalla melko kokonaisvaltaisiksi elämän ja yhteiskunnan laillisiin toimintoihin aiempaa vahvemman integroitumisen kannalta.

Haastateltavien kuvaamat muutokset ovat tapahtuneet pitkälti NURRI-toimintaan osallistumisen aikana. Toisaalta tämä ei tarkoita, että toimintamallin ja näiden tapahtuneiden muutosten välillä olisi suora kausaalisuhte, joskin monet haastateltavista kuvaavat osallistumisen toimintaan ikään kuin saaneen heidät enemmän ajattelemaan omia tekojaan ja tekojensa seurauksia sekä itsensä mutta myös muiden kannalta. Keskeiseksi mekanismiksi ongelma- ja riskikäyttäytymisen vähenemisessä ja sen myötä elämänlaadun parantumisessa voikin haastatteluiden perusteella pitää juuri yleistä ajattelutavan sekä asenteiden muutosta.

H: No se on auttanut sitä kautta, että se on pistänyt minut miettimään mitä mun kannattaa tehdä ja ei kannata tehdä. Ja kenen kanssa mä aikaani vietän.

Ajattelutavan muutos saattoi näkyä joidenkin haastateltavien toiminnassa myös kaverialueen huonoon käyttäytymiseen puuttamalla tai huomauttamalla, jota ei välttämättä aiemmin ollut tapahtunut. Tällöin seurausten ajattelu ei siis liittynyt vain omaan toimintaan, vaan ennemminkin ajateltiin kavereiden hyvinvointia ja haluttiin, etteivät myöskään he käyttäydy tyhmästi ja joudu sen myötä hankaluuksiin.

5.3.2 Käännekohta ja desistanssiprosessi

T: Miten kuvailisit Nurrin merkityistä sun elämässä tällä hetkellä?

H: Pitää sellasella hyvällä linjalla. Tai itehän mä siitä oon vastuussa, mutta tukee ehkä vähän sitä asian etenemistä.

Kaikki haastateltavat ovat ennen NURRI-toimintaa jääneet kiinni jonkinlaisista rikoksista ja päihteiden käytöstä, joilla on ollut vaihtelevia seurauksia heidän elämälleen. Kiinnijäämiset ja niiden seurauksena tapahtuneet ajattelutavan muutokset vaikuttaisivat olleen kaikille eräänlainen käännekohta heidän rikosurallaan. Kaikki haastateltavista ajattelivat, etteivät he olisi ilman kiinnijäämisistä aiheutuneita seurauksia osanneet hakeutua tähän toimintamalliin tai vastaavanlaisen tukimuodon piiriin. Toisaalta jotkut myös kokivat, että seurustelukumppanilla on ollut suuri rooli aktiivisemman päihteiden

käytön vähentymisessä, eikä niinkään toimintamallilla tai käyttäytymisestä aiheutuneilla seurauksilla.

T: Miten sitten kun sä oot jääny kiinni, niin millanen filis siitä on jäänyt?

H: No siinä tilanteessa tietenkkin tosi paska, mutta näin jälkeinpäin ajatellessa niin varmaan parempi, että tietyistä asioista jää kiinni.

Tavallaan myös NURRI-toiminnassa aloittamista voi pitää tietynlaisena käännekohtana haastateltavien elämässä, koska he itse kokevat toiminnasta saatavan tuen tärkeänä osana elämäänsä. Toisaalta NURRI näyttäytyy ehkä ennemminkin desistanssiprosessia tukevana ja ylläpitävänä tekijänä. Tässä yhteydessä nousee esille NURRI-työntekijöiden tärkeä rooli eräänlaisina tukihenkilöinä haastateltavien elämässä. Työntekijöiden tukeva, kuunteleva ja tulevaisuuden suhteen optimistinen lähestymistapa näyttäytyy selkeästi merkityksellisenä ja hyödyllisenä asiana haastateltavien näkökulmasta.

H: Ylipäätään se, että on joku, jolle puhua. Kun varsinkin omat porukat, niin en mä oo ikinä oikeen jutellu niitten kanssa. Eikä oo ollu ketään muutakaan semmosta läheistä aikuista.

Lisäksi työntekijöiden roolia desistanssiprosessia edesauttavina tukihenkilöinä vahvisti se, ettei heitä ja heidän kanssaan toimimista koettu liian määräävänä tai haastateltavien elämää kontrolloivana tekijänä.

T: Okei. Mikä on sun mielestä tärkeintä Nurri-työntekijöissä?

H: No tietenkkin se, että ne koittaa tehdä hyvää ja pitää nuoria pois ongelmista. Samalla silleen, et se ei oo hirveen rankalla tavalla, että "nyt tee näin tai sulle tulee näitä ja näitä seurauksii", vaan että se on semmosta et ne koittaa motivoida sua tekemään jotain hyvää mistä sä tykkäät, sen sijaan että sä tekisit jotain pahaa.

Yleisesti desistanssiprosessin toimivaksi ylläpitäjäksi koettiin haastateltaville toiminnan kautta tarjottu apu- ja tukimuodot, jotka olivat NURRI-toiminnan luonteen mukaisesti haastateltaville kuitenkin lähtökohtaisesti vapaaehtoisia. Jotkut haastateltavista pohtivat tällaista vapaaehtoista tukimuotoa suhteessa rangaistuksiin ja niiden hyödyllisyyteen desistanssiprosessissa. Asiasta esiintyi vastakkaisia näkemyksiä: yhden haastateltavan mu-

kaan rangaistus- ja pelotekäytännöt voisivat toimia rikollisuuden vähentämisessä, kun taas toisen haastateltavan mukaan rangaistukset eivät todennäköisesti auta ketään. Yleisesti NURRI-toiminnan vapaaehtoisuus korostui desistanssiprosessia hyödyttävänä tekijänä.

H: – – tai tuntuu, että se riippuu varmaan aika paljon ihmisestä itestäkin, että jos oikeesti haluaa muuttaa tapojaan, niin tämä on hyvä paikka. Mutta jos ei halua muuttaa, niin tuntuu ettei täällä välttämättä pakosta oo niin paljon apua ainakaan.

On huomattava, ettei tämän tutkielman perusteella voida selvittää mitä haastateltavien elämässä tapahtuu myöhemmin ja kuinka pysyviä muutokset loppujen lopuksi ovat, kun toimintamalliin osallistuminen ja sen myötä sitoutuminen tällaiseen elämän eri osaluokkiin tukevaan instituutioon joskus päättyy. Tästä huolimatta voidaan tarkastella haastateltavien kokemuksia toiminnan antamista valmiuksista tulevaisuuteen.

NURRI-toiminnan kautta saadut valmiudet tulevaisuuden suhteen koettiin pääasiassa melko hyviksi, vaikka yksi haastateltavista totesikin hieman pessimistisesti, että hän ei "ainakaan vielä oo tajunnu sitä, että miten sillä niitä rikoksia yritetään estää uusimassa". Toisaalta osa haastateltavista myös kertoi, että vasta NURRI-toiminnan myötä he ovat saaneet selkeästi tietoa päihteiden haittavaikutuksista, joten toiminnalla voi olla tämän perusteella myös jonkinlainen informatiivinen merkitys asiakkaille. Lisäksi toiminnan antamiksi valmiuksiksi kuvattiin muun muassa kyky tietynlaisten haitallisten tilanteiden välttämiseen arjessa sekä aiempaa parempi ymmärryskyky sekä itseä että muita ihmisiä kohtaan.

T: Miten sä ajattelet noita asioita mistä sä kerroit, miten sä suhtaudut niihin? Et onks sul semmonen olo, et ne asiat on saavutettavissa?

H: On, ihan helpostikin. Tai en nyt tiää helposti ja helposti, mutta kyllä ne saa tavotettua jos kaikki menee kohalleen. Mutta niin, mistä sitä tietää jos ei yritä.

Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että aikaisemmin tapahtuneet rikokset ja liiallinen päihteiden käyttö ovat pitkälti taaksejätettyjä asioita. Monet haastateltavista sanoivatkin parhaillaan työstävänsä asian edistymistä, jotta tulevaisuudessa ei tapahtuisi sa-

manlaisia tekoja ja käyttäytymistä kuin mitä tähän saakka on ilmennyt. Toimintaan osallistumisen myötä saadut valmiudet rikoksettomampaan elämään koettiin pääasiassa melko hyväksi, ja henkilökohtaiseen desistanssiin ja desistanssiprosessin ylläpitoon suhtautuminen oli siis yleisesti ottaen melko optimistista. Kuitenkin yksi haastateltavista kuvasi melko tarkastikin, minkälaisia tekoja tai niiden seuraamuksia tulevaisuudessa voisi mahdollisesti tapahtua.

H: No siis kyllä musta nyt tuntuu, että sitten kun mä oon 18—20-vuotias, niin kyllä mä putkassa tuun käymään jonkun baari-illan jälkeen, mutta en usko että tulee mitään semmosia vakavia ainakaan. Tai ainakin toivon tälleen, että ei tuu semmosia. Ja sitten musta tuntuu, että kortti ainakin tulee kerran tai kaks jossa-kin vaiheessa mahdollisesti lähtemään, koska emmä tiä, mä oon vähän semmonen, tai kun ajaa jollakin niin se on joko kaasupohjassa tai ei ollenkaan.

Kaikki haastateltavat ajattelivat, että heidän elämäntilanteensa olisi ainakin jollakin tavalla erilainen ja huonompi, jos he eivät olisi aloittaneet NURRI-toimintaa. Tässä yhteydessä mainittiin eri asteisia tekijöitä. Ikään kuin lievemmat näistä tekijöistä liittyivät mahdolliseen huonompaan elämänrytmiin, mutta toisaalta osa haasteltavista mainitsi myös huomattavasti vakavampia mahdollisia seurauksia, jotka liittyivät huumausaineiden käyttöön ja muihin vakavampiin rikoksiin. Tämänkaltainen puhe antaa vahvoja viitteitä siitä, että toimintamallilla sekä myös aiemmilla rikoksista kiinnijäämisillä on suuri merkitys elämän käännekohtana.

T: Jos sä mietit, että sä et ois alottanu tässä toiminnassa, niin millasta sun elämä ois?

H: No varmaan samanlaista kun vuosi sitten. Tuolla mä frendien kanssa vetäisin kaikkea mahollista, ja sitten ottaisin aina pari syytöstä välistä. Ja sitten jatkaisin taas sitä paskaa.

Lisäksi kaikki haastateltavat tunnistivat oman rikos- ja päihdekäyttäytymisensä ongelmallisuuden yleisesti elämänsä kulkuun vaikuttavana tekijänä, mikä sinänsä tukee elämänsä kulussa tapahtunutta käännekohtaa ja valmiutta muutokseen, oli käännekohta sitten tapahtunut toimintamallin aikana tai ennen sitä.

5.3.3 Ulkoinen ja sisäinen motivaatio

Haastatteluaineiston perusteella on selkeästi havaittavissa sekä sisäisen että ulkoisen motivaation merkityksiä toimintamalliin osallistumisen ja desistanssiprosessin suhteen. Miltei kaikkien haastateltavien kohdalla toimintaan osallistumiselle on tulkittavissa sekä ulkoisia että sisäisiä motivaatiotekijöitä, mutta haastateltavasta riippuen näille motivaatiotekijöille ja niiden tärkeydelle annettiin hieman erilaisia painoarvoja. Lisäksi kaikkien haastateltavien kohdalla korostui melko vahva sitoutuminen toimintaa kohtaan riippumatta siitä, mitkä tekijät heitä motivoivat osallistumaan.

Sisäinen motivaatio NURRI-toimintaan osallistumiseen liittyi haastateltavien kokemaan hyötyyn heidän omalle käyttäytymiselleen tai sen parantamiseen sekä yleisesti heidän elämänlaadulleen. Tällaisessa tapauksessa motivaation lähde on siis ikään kuin haastateltavien oman toiminnan ja ajatusten kehittämisen, ja siinä korostuu haastateltavien oma halu ongelmallisen käyttäytymisensä muuttamiseen tai tämän muutoksen ylläpitoon heidän itsensä kannalta.

T: Mikä tässä, tai mikä sua motivoi, eli miks sä haluat osallistuu tähän?

H: No varmaan ihan se, että itestä niinku tuntus paremmalta. Tai silleen, pääsis omien ajatuksien kanssa sujuiksi ja muutenki sillai.

T: Tuntuuks susta et se asia on menny eteenpäin?

H: Joo on menny, huomattavasti.

Haastatteluissa korostui se, että haastateltavat ovat jo tässä vaiheessa kertomustensa mukaan pitkälti jättäneet tai ainakin vähentäneet rikoskäyttäytymistä ja päihteiden käyttöä, mitä pidettiin myös oman itsensä ja elämänsä kannalta arvossa sinänsä. Tällöin keskeisenä sisäisen motivaation lähteenä voidaan pitää juuri tämän desistanssiprosessin ja kuntoutumisen ylläpitoa. Tällaista sisäistä motivaatiota korosti myös asioista puhumisen mahdollisuus ja että joku yleensäkin kuuntelee: *"siellä on helppo puhua ja siellä saa puhua"*.

Ulkoista motivaatiota sen sijaan edustivat ennemminkin asiat, joilla ei ole suoraa yhteyttä haastateltavien oman toiminnan kehittämisen ja kuntoutumisen suhteen, vaan motivaation lähde on jokseenkin haastateltavan toiminnasta ulkopuolinen asia. Tällaisissa ta-

pauksissa toimintaan osallistumisen ja toiminnan avulla mahdollisesti saavutettujen hyötyjen ei siis nähdä liittyvän suoraviivaisesti omaan kuntoutumiseen. Kenenkään haastateltavan puheista ei kuitenkaan ollut tulkittavissa, että toimintaan osallistumisen motivaatio olisi ainoastaan ulkoinen.

H: – – ja äitikin saa nukuttua yönsä paremmin kun tietää, ettei oo tullu lisää ongelmia.

Keskeisin ulkoista motivaatiota ilmentävä tekijä oli lähtöisin haastateltavien perheistä tai muista läheisistä suhteista. Joidenkin haastateltavien kohdalla kyse oli siitä, että motivaatiota osallistua NURRI-toimintaan lisäsi perheenjäsenten ilmaisema halu, jonka mukaan haastateltavien olisi hyvä käydä tämän kaltaisessa toiminnassa, koska he uskoivat siitä olevan hyötyä haastateltaville. Toisaalta osa haastateltavista mainitsi yhdeksi syyksi toimintaan osallistumiselle sen, että he kokivat osallistumisen myös lisäävän perheenjäsenten kollektiivista hyvinvointia ja vähentävän perheen huolta.

T: Mikä sut sai sit menemään, vaik sä et ois halunnu mennä tai käydä?

H: No justiinsa se, kun tiesi, että se on plussaa siellä oikeudenkäynnissä, niin se. Ja sitten tietenkin kun vanhemmat halus että mä käyn, niin kyllä mä sitten kävin myös.

Toinen olennainen ulkoiseen motivaatioon liittyvä tekijä oli NURRI-toimintaan osallistumisen kautta mahdollisesti saavutettava hyöty tulevissa oikeudenkäynneissä tuomiota lieventävänä seikkana. Lisäksi yksi haastateltavista mainitsi, että oman käyttäytymisen muutoksen kautta olisi mahdollista välttää ongelmakäyttäytymisen seurauksista mahdollisesti johtuva sijoittaminen asumaan kodin ulkopuoliseen laitokseen.

T: Mikä siinä toiminnassa on tavallaan merkityksellisintä sulle?

H: En kyllä osaa sanoa ollenkaan. Ekana mulle tuli mieleen kyllä, että tästä voi olla apua mulle sitten kun tulee käräjät, niin tästä voi olla positiivista apua siellä päin, että nuo voi sitten kanssa todistaa sen, että mä oon niinku muuttanu mun tapoja ja että mä en enää pelleile niin paljon.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä viimeisessä luvussa esitetään aluksi tutkielman keskeiset tulokset. Sen jälkeen tuloksia peilataan kriminologiseen sosiaalisen kontrollin teoriaan ja desistanssiteoriaan sekä aikaisempaan tutkimukseen. Lisäksi tulosten perusteella esitetään suosituksia rikoksilla oireileville nuorille kohdistettujen interventioiden kehittämiseen. Lopuksi pohditaan tutkielman rajoituksia ja jatkotutkimuksen tarvetta.

6.1 Keskeiset tulokset

Tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, minkälaisia NURRI-toimintamalliin osallistuneiden asiakkaiden kokemukset ovat toimintaan osallistumisesta, ja minkälainen merkitys toiminnalla on heidän elämässään. Lisäksi laadullisen prosessiarvioinnin luonteen mukaisesti on pyritty selvittämään mekanismeja, jotka voivat olla yhteydessä asiakkaiden desistanssiprosessiin.

Haastateltujen asiakkaiden kokemukset toiminnasta ovat olleet pääasiassa onnistuneita ja positiivisia, vaikka heidän ennakko-odotuksensa toimintaa kohtaan saattoivat olla vaihtelevia. Haastateltavien toimintamuodoissa painottui yksilömuotoinen keskustelu. Tapaamisten ilmapiiri koettiin turvalliseksi ja sopivan rennoksi. Yhteistyö työntekijöiden kanssa on ollut sujuvaa, ja keskustelut heidän kanssaan koettiin luottamuksellisiksi ja avoimiksi. Haastateltavat kokivat erityisen tärkeäksi, ettei työntekijöiden asenne heitä kohtaan ollut syyllistävä. Myös toiminnan vapaaehtoisuus oli merkittävä tekijä positiivisen ja hyödyllisen kokemuksen luomisessa. Kritiikki toimintaa kohtaan liittyi toiminnallisuuden puutteeseen ja siihen, että olisi haluttu tutustua aluksi useampaan työntekijään.

Toimintamallilla on tärkeä ja hyödyllinen merkitys haastateltavien elämässä. Haastateltavat kuvasivat erilaisia toimintamallin aikana tapahtuneita elämänmuutoksiaan, kuten väkivaltaisen käyttäytymisen ja päihteiden käytön vähentymistä. Desistanssiprosessin käynnistäjänä ja elämän käännekohtana vaikuttaa kuitenkin olevan rikoksista kiinnijääminen, ja NURRI-toimintaan osallistuminen ja sen myötä tapahtuneet ajattelutavan muutokset taas tukevat desistanssiprosessin edistymistä. Tärkeäksi asiaksi desistanssip-

rosessin ylläpidossa koettiin erityisesti työntekijöiden rooli luotettavana tukihenkilönä. Lisäksi toiminnan antamat valmiudet desistanssiprosessin ylläpitoon myös toiminnan päättymisen jälkeen arvioitiin hyviksi. Haastateltavien motivaatio osallistua toimintaan on jaettavissa sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäiseen motivaatioon liittyy toiminnan hyöty desistanssiprosessille, ja ulkoiseen motivaatioon liittyy esimerkiksi toiminnan hyöty tulevaisuuden käräjäoikeuden tuomioissa.

Haastateltavien desistanssiprosessiin kytkeytyvät mekanismit ovat johdettavissa niistä tekijöistä, jotka haastateltavat ovat kokeneet erityisen hyödyllisiksi itsensä sekä rikoksista ja päihteistä irtautumisen kannalta. Keskeinen mekanismi on työntekijöiden rooli tukihenkilönä, joiden kanssa käytyt luottamukselliset ja avoimet keskustelut ovat auttaneet haastateltavia pysymään poissa ongelmista. Toisena keskeisenä desistanssiprosessiin kytkeytyvänä mekanismina voidaan pitää ajattelutavan muutosta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että haitallisen käyttäytymisen seurauksia ajatellaan enemmän ja pitkäjänteisemmin. Kolmas mekanismi on haastateltavien oma motivaatio käyttäytymisensä muutokseen: desistanssiprosessi ei etene, jos motivaatiota sen ylläpitoon ei ole.

6.2 Pohdinta

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä esitellyn kriminologisen sosiaalisen kontrollin teorian (Hirschi, 2002, s. 16–30) voi tulkita näkyvän melko vahvasti analyysiosiossa esitettyjen teemojen yhteydessä. Esimerkiksi haastateltavien kuvaama perheenjäsenten hyvinvointiin liittyvä ulkoinen motivaatiotekijä on selkeästi yhteydessä sosiaalisen kontrollin teorian ulottuvuuteen, joka liittyy tunnepohjaiseen sitoutumiseen läheisiin ihmissuhteisiin. Tällöin perheenjäsenten odotukset toimivat ikään kuin moraalisisina rajoitteina tehdä rikoksia ja toisaalta myös kannustimena osallistua toimintamalliin. Toisaalta on mielenkiintoista pohtia, ilmenisikö tämä ulottuvuus yhtä vahvasti, mikäli haastateltavat olisivat jo täysi-ikäisiä ja asuisivat itsenäisesti erillään perheistään. Lisäksi toimintamallin myötä haastateltavien ajankäytössä ja riskikäyttäytymisessä on tapahtunut muutoksia, mitkä taas viittaavat teorian laillisten toimintojen ulottuvuuteen. Toisaalta toimintamallin myös itsessään voi tulkita olevan tietynlainen institutionaalinen rakenne, johon sitoutuminen toimii epävirallisena kontrollina ehkäisten rikoskäyttäytymistä.

Haastateltavien yleisten ajattelutapojen ja asenteiden muutosten voi nähdä jossain määrin viittaavan yhteiskunnallisten kollektiivisten sääntöjen ja hyvinvoinnin arvostamiseen, kun esimerkiksi minäkeskeisestä ajattelutavasta on luovuttu ja oman toiminnan seurauksia ajatellaan pitkäjänteisemmin.

Tutkielman tuloksilla on yhteyksiä myös desistanssiteorioihin. Sampson ja Laub (1997) korostavat yksilön elämässä tapahtuneita käännekohtia rikoskäyttäytymisen ja sen vähenemisen selittäjinä. Kun tutkielman tuloksia peilataan heidän teoriaansa, voidaan sanoa, että haastateltavien elämässä käännekohtaksi on tulkittavissa rikoksista kiinnijääminen ja sen myötä ohjautuminen NURRI-toimintaan. Toimintaan osallistuminen taas osoittautui haastateltaville desistanssiprosessia ylläpitäväksi tekijäksi. Mikäli juuri kiinnijäämistä pidetään keskeisimpänä käännekohtana, tutkielman tulokset eivät anna tukea Skardhamarin ja Savolaisen (2014) esittämälle teorialle, jonka mukaan desistanssiprosessi käynnistyisi yksilön oman päätöksen myötä jo ennen elämän käännekohtaa.

Tutkielman tulokset tukevat myös desistanssiprosessiin kytkeytyvää yksilön identiteetti-muutosta (Rocque, 2017, s. 59–61). Tämä käy ilmi esimerkiksi haastateltavien ajattelumallien ja asenteiden muutoksissa, sekä sisäistä motivaatiota korostavassa pyrkimyksessä omaan hyvinvointiin. Lisäksi haastateltavien desistanssioptimismi oli pääasiassa melko vahvaa, kun he arvioivat rikoskäyttäytymisensä loppuneen tai ainakin vähentyneen. Desistanssioptimismia tukee myös haastateltavien kokemus toimintamallin antamista valmiuksista rikoksettomaan elämään.

Tutkielman tuloksilla on vahvoja yhtymäkohtia myös aiemman tutkimuksen yhteydessä esitettyihin tuloksiin (ks. luku 2.3). Aiemmassa tutkimuksessa on esimerkiksi havaittu asiakkaiden kannalta tärkeäksi tuki- ja vastuuhenkilöiden rooli, luottamuksellinen suhde työntekijän kanssa, nuorierityinen työote sekä syyllistämätön lähestymistapa nuorten asioihin (Haikkola & Hästbacka, 2019a; Saia ym., 2020). Nämä asiat korostuvat myös tämän tutkielman tuloksissa. Toisaalta Haikkolan ja Hästbackan (2019a) tutkimuksessa ilmeni, että nuorten kokemus saadusta tuesta saattoi olla paikoitellen epäselvää, kun taas NURRI-toimintamallin tuki asiakkaille vaikuttaisi tutkielman tulosten perusteella olevan varsin kokonaisvaltaista ja selkeästi havaittavissa. Esitettyjen tulosten ja tutkimus-

asetelman perusteella ei kuitenkaan voida tarkastella toimintamallin työntekijöiden välistä tiedonkulkua ja keskinäistä yhteistyötä, joiden merkitystä on myös korostettu onnistuneen asiakasprosessin luomisessa nuorille suunnatuissa interventioissa (ks. esim. Jain ym., 2018; Moilanen ym., 2018).

Tässä tutkielmassa esitetty analyysi poikkeaa jonkin verran edellä esitetyistä tutkimuksista. Tarkastelun painopiste tutkielmassa on ollut esimerkiksi toimintamallin merkityksessä nuorten elämään, mikä taas ei ole ollut yhtä vahvasti esillä aiemmassa tutkimuksessa. Lisäksi toimintamallin vapaaehtoisuuden ja nuorten oman motivaation merkitys desistanssiprosessin edistäjänä korostuvat vahvemmin tässä tutkielmassa. Tämän kaltaisia tuloksia ja havaintoja voidaan pitää tärkeänä nuorisoriikollisuuden ennaltaehkäisyä ja rikoksentorjuntainterventioiden suunnittelussa: kun toimintaa suunnitellaan nuorille, on tärkeää saada tietää myös kyseisen kohderyhmän kokemuksia.

Toimintamallin alkuperäiseen suunnitelmaan (Oulu, 2020) nähden toiminnan toteutus vaikuttaa toteutuvan melko hyvin. Toiminnan kohdistuminen oikealle kohderyhmälle vaikuttaa onnistuneen ainakin haastatteluihin valikoituneen joukon perusteella, sillä kaikkien haastateltavien taustalla oli ollut vakavaa tai toistuvaa rikoskäyttäytymistä sekä päihteiden käyttöä. Toimintaa ohjaavan moniammatillisen lähestymistavan voi tulkita toteutuvan sen myötä, että haastateltavat osallistuivat ennen toiminnan alkua aloitustapaamiseen, jossa oli mukana useiden alojen ammattilaisia suunnittelemassa toimintaa. Lisäksi toimintamallin moniammatillista luonnetta kuvaa se, että haastateltavien kanssa työskentelevät NURRI-työntekijät edustavat hieman eri ammattiryhmiä. Haastateltaville tehdyn yksilöllisen suunnitelman toteutumista on hankala arvioida, koska varsinaista suunnitelmaa ei ilmeisesti aina oltu tehty. Toisaalta tällainen toiminnan joustava ja jokseenkin strukturoimaton lähestymistapa näyttöytyi haastateltaville positiivisena asiana ja mahdollisti erilaisia toimintamuotoja.

Vaikka tutkielmaa varten haastateltujen rikoksilla oireilevien nuorten määrä oli melko vähäinen, on prosessiarvioinnin luonteen mukaisesti haastatteluaineiston analyysin tulosten perusteella esitettävissä joitakin suosituksia tälle kohderyhmälle suunnattujen palveluiden toteuttamiseen. Suositukset perustuvat siihen, että ne on koettu NURRI-toi-

mintamallissa toimiviksi käytännöiksi desistanssiprosessin edistäjinä haastateltavien näkökulmasta.

Ensinnäkin tärkeää olisi, että desistanssiprosessiinsa motivoituneesti suhtautuville nuorille tarjotaan matalan kynnyksen tukipalveluita, joissa asiakas kohdataan kokonaisvaltaisesti ja syyllistämättä. Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla viitataan siihen, ettei keskitytä ainoastaan rikos- ja päihdeongelmaan, vaan pyritään tukemaan asiakasta laajemmin elämän eri osa-alueilla. Tämä voi toteutua käytännössä myös vapaa-ajan tekemisenä, jonka yhteydessä myös kuulumistenvaihto on mahdollista. Lisäksi tärkeää olisi myös, ettei kuntouttava toiminta saisi tuntua rangaistukselta asiakkaalle. Toiminnan tulisi myös edetä asiakkaan ehdoilla, jolloin hän esimerkiksi puhuu vaikeista asioistaan kun kokee olevansa siihen valmis. Tukihenkilön tulisi pyrkiä luomaan avoin, kuunteleva ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa asiakas kokee olonsa turvalliseksi. Myös Haikkola ja Hästbacka (2019a, s. 107–110) ovat havainneet, että luottamuksellisen ilmapiirin myötä nuoret sitoutuvat toimintaan paremmin.

6.3 Tutkielman rajoitukset

Kokonaisvaltaisen prosessiarvioinnin näkökulmasta tutkielman rajoituksena voi pitää sitä, että tässä tutkielmassa vain toimintamallin asiakkaat ovat päässeet ääneen. Toisaalta lyhyehkön maisterintutkielman kontekstissa laajemman arvioinnin tekeminen ei välttämättä olisi mahdollista, jolloin arvioinnissa voisi hyödyntää myös toimintamallin toteuttajien ja mahdollisten sidosryhmien haastatteluita, mutta myös esimerkiksi erilaista asiakirjadataa toimintamallin toimeenpanoon liittyen. Lisäksi rikoksilla oireilevien nuorten näkökulma on sinänsä arvokas, koska kyseinen ryhmä voi olla vaikea tavoittaa.

Haastatteluaineiston rajoituksena voi nähdä sen, että jokaista haastateltavaa haastateltiin vain yhden kerran. Vaikka haastattelut onnistuivat pääasiassa hyvin ja haastateltavat puhuivat melko avoimesti kokemuksistaan, on mahdollista, että kahden tai useamman haastattelukerran aikana keskustelu haastateltavien kanssa olisi ollut vielä monimuotoisempaa ja avoimempaa. Paikoitellen haastateltavien vastaukset olivat niukkoja. Haastateltavien näkökulmasta voi olla hankalaa kertoa omaan elämään liittyvistä asioista tunte-

mattomalle haastattelijalle, etenkin kun keskusteltavat asiat liittyivät osin rikosten tekemiseen ja päihteiden käyttöön. Toisaalta myös haastattelijan roolissa saattaa jäädä olennaisia asioita kysymättä yhden haastattelun aikana, jolloin useamman haastattelun avulla olisi mahdollista paremmin reflektoida haastatteluja ja päästä entistä syvemmälle aiheeseen. Haastatteluaineiston perusteella ei myöskään voida arvioida toimintamallin kausaalivaikutuksia, joskin nyt tuotettu prosessitieto tukee myös vaikuttavuusarviointia.

Lisäksi tutkielman tulosten suhteen on huomioitava haastateltavien mahdollinen valikoituminen haastatteluihin. Koska haastatteluihin osallistuminen oli heille täysin vapaaehtoista, on syytä pohtia, olisivatko he esimerkiksi halunneet osallistua haastatteluun, mikäli heidän kokemuksensa toimintamallista ja sen hyödyistä olisi ollut pääasiassa negatiivinen. Haastateltavia rekrytoidessa ilmeni myös kieltäytymisiä haastattelusta joko asiakkaan tai hänen vanhempansa taholta.

Tutkielman tilastokatsauksen osalta on huomioitava, että Oulun kaupungin piilorikollisuus ja -uhrikokemukset jäivät suurimmilta osin tämän tutkielman tarkastelun ulkopuolelle. Näiden osalta tilastokatsauksessa on pystytty hyödyntämään ainoastaan Kouluterveyskyselyn tuloksia.

6.4 Jatkotutkimus

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu nuorisoriikollisuuden kasautuvan pienemmälle rikosaktiiviselle joukolla (ks. esim. Kaakinen & Näsi, 2021b). Tämän vuoksi nuorisoriikollisille suunnattujen rikosentorjuntahankkeiden kohdentaminen, jatkuva arviointi ja kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää sekä nuorten oman hyvinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta, mutta myös rikollisuuden ja syrjäytymisen aiheuttamien merkittävien yhteiskunnallisten kustannusten vuoksi. Lisäksi tutkimuksen myötä voidaan sulkea pois ja keskeyttää mahdollisesti haitalliset ohjelmat, jotka hyvistä aikomuksista huolimatta ennemminkin lisäävät kuin vähentävät rikollisuutta (Kivivuori ym., 2018, s. 366–367).

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (2022) toteuttaa sekä NURRI-toimintamalliin että muihin samaan aikaan käynnistettyihin nuorten rikosentorjunnan pilotointihankkeisiin liittyvää arviointitutkimusta. Kyseiseen arviointihankkeeseen sisältyy sekä tilastollinen vaikuttavuusnäkökulma että laadullinen prosessinäkökulma, joten arviointitutkimuksen tulosten valmistuttua olisi mahdollista vertailla esimerkiksi eri kaupunkien pilotointimalleissa esille nousseita ongelmia ja hyviä käytäntöjä, ja siten taas hyödyntää niitä entistä tehokkaampien rikosentorjuntainterventioiden ja toimivien käytäntöjen kehittämisessä. Asiantuntijahaastatteluiden perusteella voisi tutkia tarkemmin esimerkiksi tällaisten nuorille suunnattujen toimintamallien roolia suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Toisaalta kuten tässä tutkielmassa on osoitettu, on rikosentorjuntahankkeiden nuorten asiakkaiden näkökulma äärimmäisen arvokas toiminnan käytäntöjen tarkastelussa, joten tällaista näkökulmaa tulisi korostaa myös jatkossa arvioitaessa vastaavia hankkeita. Lisäksi rikosentorjuntainterventioiden jatkuvalla arvioinnilla voidaan tuottaa tutkimustietoa kriminaalipoliittisen päätöksenteon tueksi.

Kirjallisuus

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. painos). Vastapaino, Tampere.
- Campbell Collaboration (2022). Viitattu 1.6.2022.
[https://www.campbellcollaboration.org/component/jak2filter/?Itemid=1352&issearch=1&isc=1&category_id=101&xf_4\[0\]=1&xf_8\[0\]=3&xf_8\[1\]=9&ordering=publishUp](https://www.campbellcollaboration.org/component/jak2filter/?Itemid=1352&issearch=1&isc=1&category_id=101&xf_4[0]=1&xf_8[0]=3&xf_8[1]=9&ordering=publishUp)
- Danielsson, P. (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. *Keskusrikospoliisi*.
- Elonheimo, H. (2010). Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopisto.
- Ehrhard-Dietzel, S., Barton, M., & Hickey, D. (2017). Implementation and outcomes of an innovative front end juvenile justice reform initiative. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34(3) (s. 223–234).
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (5. painos). Vastapaino, Tampere.
- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. (2017). Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(6) (s. 663–675).
- Hinkkanen, V. (2014). Rikollisuuden kustannukset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2013. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266*. Helsinki.
- Hirschi, T. (2002). *Causes of delinquency*. Transaction Publishers.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Holmila, M. (1999). *Evaluaatiotutkimuksesta sosiaalitieteissä*. Teoksessa Paakkunainen, K. (toim.): *Arviointitutkimus ja nuoriso. Tulosvastuusta dynaamiseen nuorisotoimintaan* (s. 46–60). Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 8/99, Helsinki.
- Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. (2021). *Haastattelut*. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>>. Viitattu 15.4.2021.

Hästbacka, N. & Haikkola, L. (2019a). Rikoksiin puuttuminen katutason toiminnassa. Teoksessa Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.): Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin (s. 68–128). Valtioneuvoston selvitysja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2019:34. Helsinki.

Hästbacka, N. & Haikkola, L. (2019b). Rikoksiin puuttumisen kenttä ja toimintamallien kartoitus kunnissa. Teoksessa Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.): Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin (s. 50–67). Valtioneuvoston selvitysja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2019:34. Helsinki.

Jain, S., Cohen, A. K., Jagannathan, P., Leung, Y., Basse, H., & Bedford, S. (2018). Evaluating the implementation of a collaborative juvenile reentry system in Oakland, California. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 62(12) (s. 3662–3680).

Jokinen, A. (2021). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>>. Viitattu 25.4.2021.

Juhila, K. (2021). Teemoittelu. Teoksessa Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>>. Viitattu 24.4.2021.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021a). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Katsauksia 47/2021. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021b). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995-2020. *Kriminologia*, 1(1) (s. 5–19).

Kallio, A. (2021). Litterointi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>>. Viitattu 24.4.2021.

Kapp, S., Petr, C., Robbins, M. L., & Choi, J. J. (2013). Collaboration between community mental health and juvenile justice systems: Barriers and facilitators. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 30(6) (s. 505–517).

Kivivuori, J. (2021). Objektiivisuus empiirisen tutkimuksen tavoitteena: esimerkkinä kriminologia. Teoksessa Nieminen, K. & Lähteenmäki, N. (toim.): *Empiirinen oikeustutkimus* (s. 52–69). Gaudeamus, Helsinki.

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. (2018). *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kivivuori, J., Linderborg, H., Tyni, S. & Aaltonen, M. (2012). The Robustness of Self-Control as a Predictor of Recidivism. Research Brief 25/2012. National Research Institute of Legal Policy.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (2022). Rikoksentorjunnan vaikuttavuuden arviointi. Helsingin yliopisto.

<<https://www2.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti/rikoksentorjunnan-vaikuttavuuden-arviointi>>. Viitattu 12.6.2022.

Lipsey, M. (2009). The Primary Factors that Characterize Effective Interventions with Juvenile Offenders: A Meta-Analytic Overview. *Victims and Offenders*, 4:4 (s. 124–147).

Moffitt, T. (1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100:4 (s. 674–701).

Moilanen, T., Mankkinen, T., Pietilä, A-M. & Kangasniemi, M. (2018). Pohjoismaiset moniviranomaisyhteistyön toimintamallit nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja rikosten ehkäisyssä. Sisäministeriön julkaisu 18/2018. Helsinki.

Näsi, M. & Danielsson, P. (2020). Pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Teoksessa Danielsson, P. (toim.), *Rikollisuustilanne 2019* (s. 37–66). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. *Katsauksia* 42/2020. Helsinki.

Oulu, Sivistys- ja kulttuuripalvelut (2020). NURRI-toimintamalli. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin pilotointi Oulussa. Hankehakemus.

Patton, M. Q. (1997). *Utilization-Focused Evaluation: The New Century Text* (3rd ed.). SAGE, Lontoo.

- Rajavaara, M. (2007). Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Rikoksentorjuntaneuvosto (2022). Rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokanta. Viitattu 1.6.2022.
<https://rikoksentorjunta.fi/rikoksentorjunnan-arviointitutkimuksen-tietokanta>
- Robson, C. (2001). Käytännön arvioinnin perusteet (suom. Lindqvist, T., Maaniittu, M., Niemi, E., Paasio, P. & Paija, L.). Helsinki: Tammi.
- Rocque, M. (2017). *Desistance from Crime: New Advances in Theory and Research*. Springer.
- Saia, K., Toros, K., & DiNitto, D. M. (2020). Interprofessional collaboration in social rehabilitation services for dually-involved Estonian youth: Perceptions of youth, parents, and professionals. *Children and Youth Services Review*, 113, 104945.
- Sambou, S. & Piispa, M. (2019). Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille. Oikeusministeriön julkaisuja 26/2019. Helsinki.
- Sampson, R. & Laub, J. (1997). A Life-Course Theory of Cumulative Disadvantage and the Stability of Delinquency. Teoksessa Terence P. Thornberry (toim.): *Developmental Theories of Crime and Delinquency*. *Advances in Criminological Theory* Vol. 7. Transaction.
- Sampson, R., Winship, C. & Knight, C. (2013). Translating Causal Claims: Principles and Strategies for Policy-Relevant Criminology. *Criminology & Public Policy*, 12(4) (s. 587–616).
- Schalin, A. (2019). Kansainvälinen kirjallisuuskatsaus puuttumisen malleista, niiden vaikuttavuudesta ja kustannushyödyistä. Teoksessa Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.): *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin* (s. 24–49). Valtioneuvoston selvitysja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2019:34. Helsinki.
- Skardhamar, T. & Savolainen, J. (2014). Changes in criminal offending around the time of job entry: A study of employment and desistance. *Criminology*, 52:2 (s. 263–291).
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.11.2021].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/rpk/tau.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL): Kouluterveyskyselyn tulokset (2021). Viitattu 12.12.2021. Saantitapa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Turvallinen Oulu (2021a). Viitattu 10.3.2021.
<https://www.ouka.fi/oulu/kehittamishankkeet/turvallinen-oulu-hanke>

Turvallinen Oulu (2021b). NURRI-tiimi. Toimintamalli rikoksilla oireilevien nuorten auttamiseksi. Powerpoint-esitys, 24.3.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Helsinki.

Vuori, J. (2022). Tapaustutkimus. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/tapaustutkimus/>>. Viitattu 23.5.2022.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Tausta

- Elämäntilanne tällä hetkellä
- Nurrin toimintaan päätyminen/ohjautuminen: miten, miksi
- Ajatuksia syistä toiminnalle, jonka vuoksi Nurrissa
- Rikosten, päihteiden ym. vaikutukset elämään
- Asiakkuuden kesto
- Muut tukimuodot ennen Nurria
- Ennako-odotukset toimintamallia kohtaan
- Käsitys Nurrista

Asiakkaalle tehty suunnitelma

- Toiminnan aloittaminen
- Suunnitelman sisältö ja keskeiset tavoitteet
- Omat tavoitteesi
- Suunnitelman tekemiseen osallistuneet

Suunnitelman toteuttaminen ja toimintaan osallistuminen

- Mitä käytännössä tapahtuu: minkälaista toimintaa, kuinka usein, missä ym.
- Toiminta suhteessa suunnitelmaan, muutokset toiminnassa
- Toiminnan määrä
- Ajatukset toiminnasta
- Kokemukset toiminnan mielekkyydestä
- Kokemukset toiminnan hyödyllisyydestä ja merkityksellisyydestä
- Toimintatyyppeiden vertailu, jos useita
- Onko jokin tuntunut hyödyttömältä tai epämieluisalta?
- Onko tarjottu toimintaa, johon ei halua osallistua?
- Ennakkokäsitysten muuttuminen toiminnan myötä
- Onko jotain toimintaa, johon haluaisit / olisit halunnut Nurrin kautta osallistua?
- Kokemukset vastaavista asioista tai viranomaisista ennen Nurria, miten vertaustuu?
- Perheen rooli ja osallistuminen

Motivaatio

- Sitoutuminen osallistumiseen, toimintaan ja suunnitelmaan
- Muutokset motivaatiossa
- Mitkä asiat motivoi; miksi haluaa osallistua toimintaan
- Nurri-toiminnan vapaaehtoisuus
- Mikä ei motivoi tai kiinnosta?
- Toiminnan keskeyttämisen harkitseminen

Yhteistyö työntekijöiden tai vertaisryhmän kanssa

- Toimijaverkosto
- Työntekijöiden määrä ja vaihtuvuus
- Kuinka usein tapaa tai yhteydessä työntekijöihin? Yhteydenpito?
- Luottamus työntekijöihin
- Suhtautumisesi työntekijöihin
- Työntekijöiden suhtautuminen sinuun ja tekoihin
- Avoimuus: koetko voivasi puhua kaikesta? Haluatko puhua kaikesta? Oletko jättänyt mielestäsi olennaisia asioita kertomatta heille? Miksi?
- Avoimuus ja puhuminen verrattuna kavereihin tai perheenjäseniin
- Tapaamisten ilmapiiri ja sen rakentuminen
- Luottamuksen ja ilmapiirin kehittyminen sinun ja työntekijöiden välillä
- Tärkeintä ihmisissä, joita kohtaa Nurrissa
- Hyvän Nurri-työntekijän määritelmä
- Mikä on tärkeintä tapaamisissa
- Vertaisryhmän merkitys (jos on)

Nurrin rooli asiakkaan elämässä

- Nurrin merkitys tällä hetkellä elämässä
- Ajatukset Nurrin kontrolloivuudesta
- Mitä muita tärkeitä asioita tai muutoksia elämässä? Miten Nurrin merkitys suhteutuu niihin?
- Tapahtuneet muutokset Nurrin myötä
- Nurrin hyödyllisyys suhteessa rikosten/päihteiden vähentämiseen?
- Nurrin tärkeys itsesi kannalta ja yleisesti?
- Tilanne ilman Nurria
- Tavoitteiden saavuttaminen ja toteutuminen

Nurrin jälkeen ja muut asiat

- Suunnitelmat
- Nurrin antamat valmiudet
- Kuinka kauan haluaisi Nurri-toiminnan jatkuvan
- Suhtautuminen tulevaisuuteen, omaan toimintaan ja kuntoutumiseen

- Edellytykset rikoksettomaan ja päihteettömään elämään Nurrin jälkeen
- Koetko muuttuneesi, kehittyneesi, oppineesi Nurrin myötä? Mitä/miten?

- Tilastokuvion tulkinta ja ajatukset nuorisorikollisuudesta
- Kohdistumisen onnistuminen; kuuluuko Nurrin ydinkohderyhmään
- Pitäisikö Nurrin kaltaista toimintaa olla yleisesti tarjolla enemmän/useammille?
Kenen uskot hyötyvän toiminnasta parhaiten, entä kenen et usko?
- Ajatukset, minkälaista toimintaa rikoksilla oireileville nuorille pitäisi olla
- Koronan vaikutus toimintaan
- Toiminnan kehittäminen ja heikkoudet

Liite 2: Tiivistelmä temaattisesta luokittelusta

Havainnot aineistosta	Alateema	Yläteema
Miksi Nurrissa	Toimintaan ohjautuminen	Lähtötilanne
Miten päätynyt		
Syyt käyttäytymiselle		
Käyttäytymisen vaikutukset elämään		
Negatiiviset	Ennakko-odotukset ja -asenne	
Neutraalit		
Positiiviset		
Päihteiden käytön lopettaminen	Suunnitelma ja tavoitteet	
Rikostyöntekijän lopettaminen		
Arjenhallinta		
Tunteidenhallinta		
Oma mielipide	Kohdistumisen onnistuminen	
Tekojen perusteella		
Toiminta käytännössä	Tapaamiset ja toiminnan sisältö	Kokemukset toiminnasta
Vaihtoehtoinen toiminta		
Määrä		
Yhteydenpito		
Ilmapiiri		
Suhtautuminen toimintaan		
Määrä ja vastuutyöntekijä	Työntekijät ja yhteistyö	
Luottamus ja avoimuus		
Työntekijän suhtautuminen asiakkaaseen		
Työntekijän rooli muihin verrattuna		
Ei kritiikkiä	Kritiikki toimintaa kohtaan	
Toiminnallisuuden kaipaus		
Työntekijöihin parempi tutustuminen		
Ajankäyttö	Muutokset	Merkitys ja rooli elämässä
Päihteet		
Väkivalta		

Kaveripiiri		
Koulu		
Ajattelu ja asenteet		
Kiinnijääminen	Käännekohta ja desistanssiprosessi	
Nurrissa aloittaminen		
Tukihenkilö		
Nurrin antama tuki		
Tukimuodon vapaaehtoisuus		
Toiminnan antamat valmiudet		
Desistanssioptimismi		
Hyvinvointi, elämänlaatu		Ulkoisen ja sisäinen motivaatio
Päihteiden ja rikosten lopettaminen		
Hyöty oikeudessa		
Perheen hyvinvointi		